

MOST

Bilten Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu

GODINA 60

BROJ 6

NOVEMBAR/DECEMBAR 2012.

FAŠIZAM UBIJA ANTIFAŠISTIČKA AKCIJA U BIH I SRBIJI

BOSNA I HERCEGOVINA

Antifašistkinje i antifašisti Bosne i Hercegovine organizovali su niz uličnih akcija povodom obilježavanja 9. novembra/studenog, međunarodnog Dana borbe protiv fašizma i antisemitizma. U Banja Luci, Mostaru i Prijedoru antifašisti su prekrečili desetine fašističkih simbola i poruka mržnje, a u sva četiri grada polijepljeni su plakati sa porukom „Fašizam ubija“

Ovim uličnim akcijama želimo još jednom upozoriti građane BiH na svu pogubnost fašističkih ideja i prakse, na opasnost od njihove rehabilitacije i sramotnog historijskog revizionizma. U mnogim gradovima, u oba entiteta, ulicama su nadjevena imena ratnih zločinaca, fašističkih saradnika i na taj način odaslana jasna poruka kakvom društvenom modelu „naginju“ nacionalističke elite.

Dodajmo ovome i permanentnu ekonomsku krizu, te krizu sistema vrijednosti, masovnu nezaposlenost i opštu besperspektivnost, i postaće nam puno jasnije zašto ideje ekstremnog nacionalizma i neonacizma imaju utjecaja na izvjestan broj mladih ljudi.

Na međunarodni Dan borbe protiv fašizma i antisemitizma koristimo priliku da Vas podsjetimo na mjesto i ulogu koju su nacističke glavešine svojevremeno namijenile Bošnjacima, Srbima, Hrvatima, Rusima, Česima i ostalim slovenskim narodima, te i na taj način da ukažemo na besmislenost postojanja ovakvih pokreta u BiH:

„Mene ni najmanje ne interesuje sudbina Rusa, Čeha, ili tamo nekih Srba... Da li jedna određena nacija prosperira ili umire od gladi interesuje me samo utoliko, ukoliko su nam pripadnici te nacije potrebni kao robovi za našu kulturu; u svemu ostalom njihov sudbina me apsolutno ne interesuje.“ Himler

„Ubijajte svakog ko je protiv nas, ubijajte, ubijajte, odgovornost za to ne snosite vi, već ja, zato ubijajte.“ Gering

„Sloveni moraju da rade za nas. Kad nam više ne budu potrebni, onda mogu da umru... Porast slovenskog stanovništva je nepoželjan.“ Borman

nastavak na strani 3

REČ UREDNIKA

Milan Fogel, urednik

Milion stanovnika na jugu Izraela, više godina, skoro svakodnevno, bilo je izloženo nasumičnoj raketnoj vatri sa područja Gaze. Izraelske odbrambene snage, sa manje ili više uspeha, pokušavale su da unište raketne rampe odakle se pucalo, a onda su fundamentalni islamisti promenili taktiku i počeli da napadaju naše snage na području Izraela. Nedavno je napadnuta patrola u kojoj su ranjena četiri vojnika u džipu, koji se kretao pored ograde koja razdvaja Gazu od Izraela. Poluratno stanje traje skoro četiri godine, uz flagrantno kršenje dogovora, koji su trebali da obezbede mir na obe strane. Izraelski zvaničnici, a moram reći ni građani Izraela, pre svega mislim na Jevreje, nisu više mogli da trpe svakodnevni teror koji su sprovodile palestinske organizacije sa nacionalističkim predznakom, pozivajući se na Alaha. Izraelske odbrambene snage, u skladu sa državnim odlukama, vode sasvim predvidljivu politiku: „Svi teroristi koji su okrvavili ruke, ubijajući jevrejski narod, moraju biti kažnjeni“. Likvidiran je načelnik palestinskog generalštaba Ahmed Džabri. *nastavak str 3*

SREĆNA NOVA 2013. GODINA

Bilten Udruženja useljenika iz
bivše Jugoslavije u Izraelu

Godina 60
Broj 6 – novembar/decembar
2012.

Broj strana: 56

HOJ POB 2705
61026 Tel Aviv
Telefoni: 0503 556 841
0503 556 842
E-mail: hitahdut@gmail.com

REDAKCIJA

Glavni urednik Milan Fogel
e-mail:
milan.fogel@gmail.com

Urednik hebrejske strane
Moše BenŠahar
bensha1@gmail.com

Članovi redakcije: Avraham Atijas,
Miriam Aviezer, Ivica Čerešnješ,
Višnja Kern i Dušan Mihalek

POZIV ČITAOCIMA

Sudeći po vašim pismima i telefonskim pozivima izgleda da ste uglavnom zadovoljni sadržajem Mosta?

Međutim, kao urednik, moram reći da saradnja nije obostrana. Mi se trudimo, a vi se oglašujete o pozive na saradnju. Možda, ipak, ima nešto što biste želeli da podelite sa čitaocima Mosta, neka vest, neko sećanje iz dalje ili bliže prošlosti.

Neko mi je rekao da mu je nezgodno da piše, jer je prilično zaboravio jezik iz bivše Jugoslavije. Nemojte to da vas brine, sve će biti napisano onako kako treba!

Pišite, šaljite nam interesantne fotografije, za vas će uvek biti prostora u Mostu!

Urednik

LETEĆA BRIGADA SPAŠENI GOVORILI O SVOJIM SEĆANJIMA NA TEŠKE DANE DETINJSTVA

Intervju je organizovala, dala istorijski uvod i intervjuisala Miriam Steiner Aviezer

U Jad Vašemu održano je 16. oktobra 2012. kolektivno svjedočanstvo preživjelih iz logora ĐAKOVO koji žive u Izraelu. Od ukupno 22 sa kojima je uspostavljen kontakt prisustvovalo je njih 11. To su oni koji su spašeni iz logora od strane tzv LETEĆE BRIGADE, grupe mladih Jevreja iz Osijeka. Oni su uspjeli izvući iz logora 57 djece i rasporediti ih među Jevrejske porodice u Osijeku i drugim mestima Slavonije. Kad je došao red za deportaciju osiječkih Jevreja, neka su djeca pošla sa njima i našla smrt u Auschwitzu. Većina je, pomoću LETEĆE BRIGADE i Jevreja kod kojih su djeca našla utočište, spašena na razne načine.

Njihove dramatične i vrlo dirljive priče o rastanku od majke, prilagodjavanju kod tuđih ljudi, nastavku puta, dolaska u Izrael i života ovdje uz djecu i unuke, ispričalo je 11 preživjelih koji su tada bili djeca od 2 do 9 godina.

S desna na levo:

Solomon Flora, Abinun; Levi Beti, Levi; Igner, Lea-Seka, Sternberg; Harmoni Arie, Herman Le; Šinar Gavro, Sternber; Avital Hana, Ivon Deutsch; Itamari Ilana, Levi Lunčika; Alon Lea, Spitzer; Frid Mazal, Pinto; Perl Ruť, Goldenberg; Eitan Miriam, Šidlof, Miriam Aviezer

FAŠIZAM UBIJA

nastavak sa 1. strane

„Ti nemaš srca, ni živaca, u ratu oni nisu potrebni. Uništi osjećaj sažaljenja i samilosti – ubijaj svakog Slovena, svakog Rusa. Nemoj da se kolebaš ako je pred tobom starac ili žena, djevojčica ili dječak – ubijaj!“ Iz podsjetnika njemačkog vojnika.

SRBIJA

Beograd – Piše Bojan Tončić - Protestnim stajanjem ispred Predsedništva Srbije, zgrade Patrijaršije SPC i u Srebreničkoj ulici, kao i polaganjem cveća na spomenik žrtvama fašizma kod Igumanovljeve palate, aktivistkinje i aktivisti **Žena u crnom**, novosadske Art klinike, Queeria centra i Beograd Pride obeležili su Međunarodni dan borbe protiv fašizma 9. novembar. Na platou između zgrade Predsedništva i Skupštine grada, uz prisustvo uobičajenog policijskog obezbeđenja i novinara, učesnici protesta istakli su parole: „Vukovar nije srpski grad“, „U Srebrenici se dogodio genocid“, „Priznajem nezavisnost Kosova“, „Fašizam ubija rečju i delom, ovde i sada“, „Zahtevam da se u Beogradu podigne spomenik žrtvama genocida“, „Priznajem da je Draža Mihailović ratni zločinac“, „Priznajem da su ratni profiteri politička i ekonomska klasa u Srbiji“. „Na Međunarodni dan borbe protiv fašizma ovde su se okupili su se odgovorni građani, antifašistkinje i antifašisti koji pokazuju da su protiv onoga što sadašnja vlast radi poričući zločine i kršeći međunarodne sporazume“, rekla je aktivistkinja Žena u crnom Staša Zajović.

Niš - Neonacistička organizacija Srbska akcija (SA) Kako i ostale srbijanske klerofašističke i fašističke organizacije i grupe, tako i ova neonacistička poziva na, tobož, istinu o komunističkim zločinima u Srbiji, implicirajući na obračun antifašista sa ovdašnjim slugama nacističkog okupatora tokom Drugog svetskog rata (posebno obožavaju Dimitrija Ljotića vođu kvislinškog Zbora, kao i nezvaničnog ideologa, a svakako promotera fašizma u Srbiji - Nikolaja Velimirovića, prim. autora Gorana Necina, odnosno nakon oslobođenja zemlje. Glede toga, neonacistička grupa koja je zauzela upražnjenu poziciju zabranjenog Nacionalnog stroja Gorana Davidovića Firera, antifašističku borbu smatra za "zlokobno nasleđe", a one koji su se borili protiv nacizma na tlu Srbije u poslednjem svetskom ratu - "crvenim lažnim oslobodiocima". SA je ranije pribegavala sličnim akcijama, a koje su uperene protiv antifašističkih spomen-obeležja u gradu na jugu Srbije.

REČ UREDNIKA

nastavak sa 1. strane

On je, između ostalog, bio odgovoran za ubistvo posade tenka, kada je oteč vojnik Gilad Šalit. U toj planiranoj otmici ubijena su dva izraelska vojnika, ranjena tri, a dvoje palestinskih terorista je ubijeno. Ostali istaknuti vojni lideri Hamasa, sakrili su se u gusto naseljene delove grada, ali je Izrael uspeo da likvidira bar još dvojicu odgovornih za napade na izraelske građane.

U dobro isplaniranoj akciji, nazvanoj *Amud anan*, *Stub odbrane*, u kojoj se pre svega vodilo računa o što manjem stradanju izraelskog i palestinskog naroda, Izrael je sebi postavio jasan zadatak: Uništiti raketne baze na pojasu Gaze, kako bi se, bar za dogledne vreme, obezbedio mir na jugu Izraela. Ministar odbrane, Ehud Barak, formulisao je ciljeve akcije kao smanjenje raketnih napada na Izrael, na minimum, ali političari, nekih opozicionih partija, traže da se „ide do kraja“ (!). Šta znači taj poziv? Iduće godine su izbori u Izraelu, da li je to samo još jedan politički potez ili su opozicionari u zabludi kada misle da se ratom može rešiti problem, koji preko šezdeset godina dovodi u pitanje opstanak izraelske države na ovim prostorima.

A onda je stupila na scenu veoma dobro organizovana palestinska medijska propaganda, koja treba da prikaže stradanje palestinskog naroda. Naravno, nikad se ne kaže se da su zraelski napadi usmereni na uništavanje raketnih baza u pojasu Gaze, a ceo svet se grozi nad prikazanim fotografijama na kojima se vidi stradanje stanovništva. Pre svega u svet se šalju slike povređene dece, a svi smo mi osetljivi kada su deca u pitanju, bez obzira koje nacije i vere. Zato mora da se kaže, da protivno svim pravilima ratovanja, i *Ženevskoj konvenciji*, koja je i dalje na snazi, palestinski teroristi postavljaju raketne rampe u gusto naseljenim delovima grada Gaze. Napadom na te raketne rampe, sasvim je za očekivati, i pored velike preciznosti izraelskih vojnih stručnjaka, da će stradati i civilno stanovništvo, koje sigurno nije meta napada. No, to palestinske zvaničnike ne brine; kao da su se molili Alahu da strada još neko dete, da bi imali dokaze kako su Jevreji nehumani. Ponovo je palestinska propaganda lansirala u svet fotografiju okrvavljenog deteta u naručju, pretpostavljam, roditelja. Naravno, fotografija je izazvala sažaljenje širom sveta. Jedna fotografija bila je jača od hiljadu reči

objašnjenja, koja su nudili izraelski zvaničnici. U isto vreme, palestinski teroristi su ispalili raketu na Kirjat Malaki. Beba, stara nepunih godinu dana, povređena je u raketnom napadu na Kirjat Malaki, u kome je ubijeno troje ljudi. Međutim, prikazivanje takvih fotografija, povređene dece, u suprotnosti je sa etičkim normama jevrejskog naroda, fotografija povređene jevrejske bebe nije mogla da obiđe svet.

Odmah je počelo prebrojavanje žrtava, na jednoj i drugoj strani. Moramo da se upitamo zašto? Da li ćemo tako dobiti pobjednika? Pre bih rekao da smo svi izgubili.

Gde je rešenje? Rešenje je da palestinski rukovodioci sednu za pregovarački sto, bez ikakvih preduslova i da se dogovore sa izraelskim liderima kako da se zaključi, i sačuva, dugoročni mir.

I sad je sve prošlo. Rat je završen sa teškim pregovorima u kojima su se Palestinci ponašali kao pobjednici, postavljajući neprihvatljive uslove za prekid raketiranja juga Izraela. Svima je bilo jasno da Izrael ne postavlja pitanje pobjednika, jer je poznato ko je vojnički jači, Izrael nije „igrao na tu kartu“. Oko 60 hiljada izraelskih vojnika je bilo na granici prema Gazi, koja je mogla biti osvojena za nekoliko sati. Izrael to nije učinio. Možemo zamisliti u kakvoj situaciji bi se našao palestinski živalj u Gazi, da se Izrael odlučio za takvu akciju, ali lideri Izraela su razmišljali na drugi način. U takvim akcijama narod Izraela mora podneti bespotrebne žrtve, zbog tvrdoglavog rukovodstva u pojasu Gaze, koje ne želi da prihvati realnost i da shvati da terorom neće postići ništa. Nije cinično reći da su oni spremni da žrtvuju svoj narod, ali Izrael neće dozvoliti da još jednom bude žrtvovan jevrejski. Mirovni pregovori se nastavljaju, pitanje je samo o kojim temama i da li će se tražiti rešenje za otklanjanje uzroka dugogodišnjeg neprijateljstva.

PONOVO NAPAD NA CIVILE U AUTOBUSU

JTA, Jerusalem

U jeku najžešćeg bombardovanja, kada su Hamasove rakete stigle već do Tel Aviva. izvršen je teroristički napad na civile, koji su se prevozili u gradskom autobusu. *Kipat barzel*, *Gvozdena kapa*, u vazduhu je presretala rakete namenjene civilnom stanovništvu, ali protiv usamljenog teroriste – što još treba da se potvrdi- trenutno nije bilo adekvatnog odgovora. Srećom, ovog puta, nije bio u pitanju bombaš samoubica. Podmetnuti eksploziv je bio manje razorne snage, ali ipak je lakše i srednje povređeno 28 putnika.

Povređenima je odmah ukazana pomoć u Ihliv bolnici, koja se nalazi u blizini napada. Ovaj napad se dogodio 21. novembra, kada je već dogovoren prekid vatre, koji ispoštovan tek 24 časa kasnije.

Posle eksplozije

TRAŽI SE...

... Mendel Rot (Roth), odnosno njegovi potomci, koji se uselio u Izrael 1948. godine. Mendel Rot je rođen oko 1922. godine u Adi, Vojvodina, a posle rata je po svoj prilici živeo u Novom Sadu. Njegovi roditelji su bili Ignac i Ester Rot. U tadašnjoj Jugoslaviji Mendel je bio oženjen i iz tog braka se 1946. rodio Mihalj Janoši. Poslednja adresa koja je poznata Mendelovom sinu je Ramle, Mišmar Ajalan br 10, posle nekog vremena su izgubili svaki kontakt, ali je Mihalju poznato da se njegov otac ponovo oženio i da, prema nepotvređenim vestima, ima troje dece, dva sina, od kojih se jedan zove Rafael, i kćerku. Mihalj Janoši, Mendelov sin, danas živi u Ledincima.

Ukoliko neko može da pomogne da uspostavimo kontakt među rodbinom, molimo vas da pozovete Miljana Krunića, telefoni +381 11 715 8404 ili +381 65 888 3259 ili da napišete e mail na milan.fogel@gmail.com

Ove godine još niste stigli na Hermon?
Da se podsetimo, ovako je u celoj ex Yu!

SRPSKI I IZRAELSKI INTELEKTUALCI RASPRAVLJALI O BIH I TURSKOJ

"The Jerusalem Post", javlja Agencija Anadolija, donio je tekst posvećen međunarodnoj konferenciji povodom obilježavanja stoljeća od Prvog balkanskog rata u Pečkoj patrijaršiji na Kosovu kojoj su prisustvovali srbijanski i izraelski profesori, a tretirane su prilike u Bosni i Hercegovini, kao i uloga Turske na Balkanu.

Tekst je objavljen pod naslovom: "Priča o dva vilajeta".

Konferencija je održana pod pokroviteljstvom lipljanskog episkopa Jovana Čulibrka, koji je u Srbiji poznat kao "padobranac u mantiji". Inače, riječ je o podoficiru i rezervisti čuvene 63. padobranske brigade iz Niša koji je postao episkop.

Kako navode autori u "The Jerusalem Post", na konferenciji je istaknuto da su za "Balkan i za Srednji istok najbolja vremena davno prošla", a da su "najgora vremena blizu ili dolaze".

Prof. Martin van Creveld sa Univerziteta u Tel Avivu održao znakovit govor.

„Srbija ne treba više ulagati u teške ratne avione nego u visokomobilne vojne jedinice koji se lako i brzo mogu kretati na teškom i zahtjevnom terenu na Balkanu, gdje se najviše vode kopneni ratovi”, rekao je van Creveld.

Povod za održavanje konferencije bio je, kako je istaknuto, poraz Osmanskog carstva u Balkanskim ratovima 1912. godine kada je "teritorij Turske značajno smanjen".

"Turska se nikada više nije vratila na Balkan, dok su druge snage na Srednjem istoku donijele svoje interpretacije islama u zemlje Balkana", konstatirano je.

Učesnici su, nadalje, naglasili kako se već od 90-tih godina prošlog stoljeća većina muslimana u bivšoj Jugoslaviji okrenula Turskoj kao zaštitniku.

"Neki su se okrenuli Saudijskoj Arabiji, koja zagovara vehabizam, a neki čak i Iranu. Postoje snažne veze između Hezbolaha i frakcija u BiH", apostrofirali su učesnici konferencije.

Profesori Darko Tanasković i Sergej Trifković iz Beograda govorili su o "rastu Turske na globalnom planu, srednjem istoku i Balkanu".

Konstatirano je da postoje dva temeljna principa vanjske politike Turske koje je utemeljio ministar vanjskih poslova Turske Ahmet Davutoglu. Prema učesnicima konferencije, ti principi se odnose na

neosmanizam, odnosno obnovu utjecaja Turske na područjima gdje su nekada vladale Osmanlije, kao i princip nule sukoba sa komšijama.

"Oba principa su doživjela poraz u slučaju Izraela, na Balkanu i sada u Siriji", istaknuto je na konferenciji, prenio je "The Jerusalem Post". "The Jerusalem Post" je nedavno objavio i kontraverzni tekst u kojem tvrdi da je Balkan je postao još jedan front u izraelskom ratu protiv terorista, pošto elementi Al Kaide i Hezbolaha u ovoj regiji navodno dobivaju sve više na značaju, zahvaljujući financijskoj potpori iz Saudijske Arabije i Irana. Riječ je o tekstu koji je potpisao analitičar Gordon Bardos u kojem se tvrdi da simpatizera i sljedbenika radikalnog islama ima u najvišim vrhovima vlasti u BiH.

SKINUTA OZNAKA TAJNOSTI O UBISTVU SUOSNIVAČA PLO

**Čovek koji je ubio
palestinskog lidera, poginuo je
u saobraćajnoj nesreći 2000.
godine**

Jediot Ahronot

Izraelski vojni cenzor odobrio je publikovanje svedočenja armijskog oficira Nahuma Levija koji je pre svoje smrti dao intervju Jediot Ahronotu iz Jerusalima i izjavio da je komandovao operacijom u Tunisu, u kojoj je lično ubio suosnivača PLO Abu Džihada. Dvadeset i šest pripadnika specijalne jedinice, iskrvalo se 15. aprila 1988. na obalu Tunisa. Lev je bio u grupi od osam ljudi koji su imali zadatak da se probiju u kuću Abu Džihada, ostali su kao podrška akciji ostali na oko 3 milje od Džihadove kuće.

U kući su ubijena dva telohranitelja i baštovan koji se tu zatekao.

„Izgledalo je kao da Abu Džihad drži pištolj u ruci“, rekao je Lev. „Ubio sam ga dugim rafalom. Pazio sam da ne povredim njegovu ženu, koja se tu pojavila. On je umro, a posebna jedinica je potvrdila njegovu smrt“.

Za Abu Džihada se verovalo da je mozak nekoliko smrtonosnih napada u Izraelu i koordinator prve intifade.

Izrael nikada nije preuzeo odgovornost za napad na kuću Abu Džihada. Bez obzira o kome je reč, protivnici likvidacija ističu da su ti ljudi ubijeni bez suđenja. Oni gube samo jednu činjenicu iz vida, da su ti ljudi, koji su okrvavili ruke, potpuno nedostupni pravdi.

PJER ŠIMUNOVIĆ

veleposlanik Republike Hrvatske u Izraelu

Izrael je zemlja u kojoj se čovjek odmah osjeća dobrodošao - Židovska zajednica u Hrvatskoj je izuzetno cijenjena - predrasude su mi posve strane

Razgovor vodio Milan Fogel, urednik Mosta
Pitanje MF: Nakon četiri mjeseca na novoj dužnosti u Izraelu, kakvi su Vaši utisci o zemlji, ljudima...?

Odgovor PŠ: Na prvom mjestu, Izrael je zemlja u kojoj se čovjek odmah osjeća dobrodošao, a svaki mu novi dan života i rada u Izraelu taj osjećaj potvrđuje. Ljudi su topli, neposredni, prijateljski, temperament i mentalitet su nam slični. Civilizacijske i društvene veze između dviju država i naroda su bliske i isprepletene. Ulogu sigurno igra i Sredozemlje, koje nas još i dodatno spaja. Današnji Izrael fascinantno je primjer uspjeha jedne države i naroda, na svim područjima ljudskog djelovanja, od demokracije, državne uprave, oružanih snaga, ekonomije, tehnologije, znanosti, kulture, umjetnosti, unatoč svim preprekama, izazovima i jedinstvenim prijetnjama. Naše su želje posebno usmjerene ka životnoj potrebi Izraela za mirom i sigurnosti, te postizanju srednjeistočnog mirovnog sporazuma. U Izraelu sam bio prethodno već par put, na svoje veliko zadovoljstvo, kao državni tajnik u Ministarstvu obrane i pomoćnik ministra u Ministarstvu vanjskih poslova, kada sam s našim izraelskim kolegama razgovarao o raznim vidovima međusobne suradnje, tako da mogu kazati da ipak nisam ovdje sasvim nov.

MF: Da li ste upoznati s djelovanjem židovske zajednice u Hrvatskoj? Što mislite o tamošnjim podjelama?

PŠ: Židovska zajednica u Hrvatskoj je izuzetno cijenjena, u svakom pogledu, s obzirom na svoj današnji te povijesni doprinos životu u Hrvatskoj, na polju politike, znanosti, gospodarstva, kulture i umjetnosti. Djelovanje pripadnika židovske zajednice utkano je u povijesne uspjehe Republike Hrvatske. Ustavom i ostalim zakonima i propisima Republike Hrvatske, te svakodnevnim praksom, na svim, razinama, zajamčena su joj sva potrebna opća i posebna prava. Na samim pripadnicima cjelokupne židovske zajednice jest da odrede način svoga organiziranja, okupljanja i predstavljanja, kako bi svoje interese mogli ostvarivati na najbolji mogući način. Država sa

svoje strane može samo poštovati i podržavati odluke i izbore pripadnika židovske zajednice.

H.E. Pjer Šimunović

MF: Da li ste ranije imali priliku družiti se i surađivati s Židovima?

PŠ: Naravno, bilo sa kolegama diplomatima iz Izraela i ostalim predstavnicima Države Izrael, u Izraelu, Hrvatskoj, te na drugim mjestima, bilo s pripadnicima židovske zajednice, prvenstveno u Hrvatskoj, ali i drugdje, posebno u Sjedinjenim Državama i Francuskoj. Suradnja je uvijek bila odlična, vrlo bliska i plodonosna. Mislim da počiva na međusobnom razumijevanju i uvažavanju, te snažnim simpatijama. Vjerujem kako, s jedne strane, hrvatska povijesna borba za slobodom i neovisnošću, kroz stoljeća do današnjeg doba, te opstanak u mnogim teškim okolnostima i uz velika stradanja, te, s druge strane, toliko bogata židovska povijest, sa svime što je dala čovječanstvu, toliko ispresjecana krajnje tragičnim razdobljima, s konačnim osnutkom moderne židovske države, posebno utječu na postojanje toga razumijevanje i simpatije. Također, u samoj Hrvatskoj, niz prijatelja i kolega s kojima sam tijekom života, na raznim poslovima, od novinarstva do diplomacije i poslova sigurnosti i obrane, imao priliku družiti

se i blisko surađivati, pripadnici su hrvatske židovske zajednice.

MF: Postoje mnoge predrasude o Židovima, da li se Vaše mišljenje o njima mijenja dolaskom u njihovu postojbinu?

PŠ: U Izrael sam došao otvorena srca i s prijateljstvom, s ciljem poticanja prijateljstva i suradnje između dvije države i dva naroda, predrasude su mi posve strane, bilo kakve i o bilo kome. Predrasudama, koje su neutemeljene, u nekim okolnostima krajnje opasne izmišljotine, o raznim narodima, državama, etničkim i društvenim skupinama kroz povijest se manipuliralo nerijetko zlonamjerno, s najtragičnijim posljedicama. Borba protiv predrasuda osobna je i kolektivna odgovornost svakog razumnog i dobronamjernog pojedinca i entiteta.

MF: U cijelom svijetu postoji anti-semitizam, danas u novoj formi anti-izraelizma, postoji li on i u Hrvatskoj?

PŠ: Anti-semitizam je zlo koje je dovelo do najvećih zamislivih ljudskih stradanja, te borba protiv njega predstavlja trajnu civilizacijsku obvezu, kako kroz odgoj, obrazovanje, znanost, zakonodavstvo, međunarodnu suradnju, političko i javno djelovanje. U Hrvatskoj postoji nulta tolerancija, koja se najodlučnije primjenjuje, prema bilo kakvom obliku anti-semitizma, te sličnim oblicima rasizma i ekstremizma. Istina je kako se može zapaziti da se u nekim slučajevima danas u svijetu određeni anti-semitizam ispoljava kroz anti-izraelizam, pri čemu se napadi na modernu židovsku državu i njene politike mogu iščitati u biti i kao napadi na same Židove. Ako se radi o sustavnim, kontinuiranim, neutemeljnim i neobuzdanim napadima, obilježenim predrasudama i ideologijom, tada se može govoriti o obliku modernog anti-semitizma, protiv koga se treba boriti kao i protiv svakog drugog oblika anti-semitizma. Ne vidim da se Hrvatska može na bilo koji način povezati s anti-izraelizmom. Međutim, valja imati na umu da nije baš svako mišljenje o pojedinim vidovima izraelske politike, koje može biti i kritičko, ujedno odraz anti-semitizma – postoji naime i kritika među prijateljima, s time da je Izrael u konačnici država članica najšire međunarodne zajednice naroda, te država koja k tome dijeli vrijednosti i interese Zapada.

MF: Židovi su posebno osjetljivi kad je u pitanju Holokaust i često negiranje njegovo postojanja, ima li u Hrvatskoj sličnih problema, posvećuje li se dovoljna pažnja povijesnoj tragediji, koja je opomena i za sve druge narode svijeta?

PŠ: Hrvatska je do kraja predana borbi protiv negiranja Holokausta, a tu borbu smatra neophodnom zbog poštovanja prema žrtvama, zbog obaveze kažnjavanja zločinaca, i zbog

nužnosti da se bilo što slično izbjegne u budućnosti. Svako negiranje Holokausta smatramo potpuno neprihvatljivim, lišenim svakoga morala i krajnje opasnim. O tragediji Holokausta, o zlodjelima nacista, fašista i svih kvislinških režima koji su ih podržavali, što uključuje i zlodjela ustaškog režima, čije su žrtve bili Srbi, Židovi, Romi i Hrvati, politički protivnici, antifašisti, u Hrvatskoj se uči u školama, te kroz redovite javne kampanje i manifestacije, uz objavljivanje niza publikacija. Snažna suradnja na planu proučavanja i obilježavanja Holokausta postoji s Yad Vashemom, s kojim posebno blisko surađuje Spomen područje Jasenovac.

H.E. Pjer Šimunović odao je u Jad Vašemu počtu stradalim Jevrejima u Šoa

Uz ponos na svoju snažnu antifašističku borbu, koja ih je do konačne pobjede okupljala u slobodarskoj zajednici savezničkih naroda, a na osnovu koje je izgrađena sadašnja, moderna hrvatska država, Hrvati su ponosni i na svoje Pravednike među narodima, njih više od stotinu. Za spašavanje Židova od Holokausta vezana je i moja obiteljska priča. Moj barba, prvi rođak moja bake po majčinoj liniji, Jakša Kalogjera, iz Blata na otoku Korčuli, proglašen je 2001. Pravednikom među narodima, za spašavanje Židova od Holokausta. Barba Jakša, koji je i neko vrijeme bio zatočen u Jasenovcu, preminuo je 2007., u 97. godini života. Moja je obitelj neizmjereno ponosna na njegovo nasljeđe.

MF: U kom pravcu će biti težište Vašeg djelovanja u Izraelu?

PŠ: Na osnovu prijateljstva i dosadašnje odlične, bliske suradnje, sve jače tijekom godina, te obostrano izražene želje za daljnjim proširivanjem i produblivanjem te suradnje, težište će biti na stalnom unapređivanju političkog dijaloga dviju zemalja, na raznim razinama, uključivo sastanke na vrhu - podsjećam, primjerice, kako je hrvatski predsjednik Ivo Josipović 2012. čak dvaput posjetio Izrael, zatim posebice na planu ekonomije, poticanju izraelskih investicija u Hrvatskoj i privlačenju sve većeg broja izraelskih turista u Hrvatsku, sigurnosnih i diplomatskih konzultacija, jačanju znanstvenih, kulturnih i umjetničkih veza, izravne suradnje među gradovima, te suradnje na planu izgradnje tolerancije, proučavanja i obilježavanja Holokausta. Članstvo Hrvatske u NATO-u, te uskoro, nakon 1. srpnja 2013., članstvo u Europskoj uniji, predstavlja dodatan instrument suradnje između Hrvatske i Izraela.

MF: Imali ste priliku upoznati određeni broj ljudi s prostora bivše Jugoslavije, smatrate li da vraćanje korijenima i čvrste veze s bivšom domovinom doprinose boljoj suradnji i razumijevanju dvaju naroda?

PŠ: Židovi koji su iz Hrvatske iselili u Izrael, napravivši svoj aliyah, kao i Židovi koji su se iselili u Izrael iz drugih dijelova Europe i svijeta, uključivo i iz ostalih zemalja bivše Jugoslavije, čine čvrstu vezu, nadasve dragocjeni most između Izraela i zemalja iz kojih su došli. Nama ovdje u Veleposlanstvu, te u Hrvatskoj općenito, izuzetno je važno jačati veze s pripadnicima zajednice u Izraelu porijeklom iz Hrvatske, te, zbog njenih bliskih veza sa zajednicama iz ostalih zemalja bivše Jugoslavije, kao i zbog naših bliskih veza s tim zemljama, također sa zajednicama koje su u Izrael došle iz tih zemalja. Mislim kako su ovi odnosi i odraz prijateljskih, mnogostrukih veza koje su - na novim, trajnim i stabilnim osnovama dubrosusjedstva i ravnopravnosti, temeljeni na uvažavanju i međusobnom priznavanju neovisnosti, a nakon nekih teških razdoblja - uspostavljene među državama koje su nekad činile bivšu Jugoslaviju. Kod izraelskih useljenika porijeklom iz Hrvatske vidim povezanost sa zemljom iz koje su došli, s regijama, gradovima i selima iz kojih su potekli, s rodbinom i prijateljima koje tamo imaju. Naravno, mi im sa svoje strane stojimo u punoj mjeri na usluzi i za bilo koje potrebe koji oni mogu imati u konzularnom, pravnom i praktičnom smislu.

MF: Dokle se stiglo s povratom židovske imovine u Hrvatskoj?

PŠ: Hrvatska, nasljednica antifašističkog saveza, osjeća kako je sa stanovišta morala i pravde za ovo pitanje potrebno naći najbolje moguće rješenje. Hrvatska u tom smislu razrađuje svoja nacionalna rješenja, prvenstveno radeći na odgovarajućim zakonskim izmjenama i dopunama, sudjelujući pritom u međunarodnim konzultacijama o ovom pitanju, kako u okvirima Pregledne konferencije o povratu nepokretne imovine oduzete tijekom Holokausta, tako u konzultacijama sa židovskim organizacijama u SAD-u i s predstavnicima Izraela. Na primjer, u rujnu 2012., na razgovorima o ovom pitanju u Hrvatskoj je bio g. Rafi Eitan, predsjednik Nacionalnog savjetodavnog vijeća za povrat židovske imovine pri Uredu izraelskog premijera.

H.E. Pjer Šimunović predao je akreditivna pisma predsjedniku Šimonu Peresu

Podsjećam na riječi hrvatskog predsjednika, Ive Josipovića, u veljači 2012. u Knesetu, koji je kazao: „Nakon kriminalne pljačke imovine žrtava Holokausta tijekom Drugoga svjetskog rata uslijedilo je, nažalost, revolucionarno komunističko nepoštovanje privatnog vlasništva. Proces denacionalizacije dosad je obuhvaćao samo žrtve komunističkog razvlaštenja. Sveukupni razmjer nanesene nepravde bio je tako velik da se pravdi potpuno nikad ne može udovoljiti.“ Predsjednik je tada zaključio da bi bilo pravedno kad bi se žrtve Holokausta također uključilo u hrvatske zakone o povratu oduzete imovine. Izrazio je čvrsto uvjerenje da bi „izmjene zakona o povratu oduzete imovine koje će uskoro uslijediti isto tako trebale uključivati žrtve Holokausta, bilo pojedince ili njihove nasljednike bilo lokalne zajednice, te da bi i njima trebalo odobriti najprikladnije načine povrata oduzete imovine ili pravedne naknade za nju.“

MF: U ime redakcije i čitalaca Mosta, najlepše hvala na ovom intervjuu.

Izložba o holokaustu "JEVREJSKI LOGOR ZEMUN"

Izvor: Tanjug

Izložba fotografija i dokumenata "Jevrejski logor Zemun - Holokaust i kolaboracija u Srbiji" otvorena je u Narodnoj biblioteci Srbije, povodom 70. godišnjice zatvaranja jevrejskog logora "Judenlager - Semlin" na Starom sajmištu u Beogradu.

Na izložbi su, fotografskim dokumentima i faksimilima arhivske građe, sažetim i jezgrovitim tekstualnim objašnjenjima prikazani momenti stradanja Jevreja na delu Srbije pod nemačkom okupacijom, kroz jedan od glavnih motiva - "Jevrejski logor Zemun".

Izložbu su pripremili predsednik Jevrejske opštine Zemun Nenad Fogel, Milan Koljanin sa Instituta za savremenu istoriju i Milan Fogel iz Izraela, koji su se trudili, kako je rečeno, da prikažu sveobuhvatnu sliku tih "krvavih godina".

Na otvaranju Izložbe govorila je Slađana Prica, pomoćnik ministra za spoljne poslove Srbije

Autori izložbe su želeli da prikažu šta se dogodilo u Drugom svetskom ratu, ne tako davnoj prošlosti, u kojoj je pokušano uništenje jednog naroda, kazao je Koljanin.

Nenad Fogel je rekao da je ovo izložba koja, pre svega, iz ugla stradalnika – Jevreja, baca više svetla na ulogu saradnika okupatora u Srbiji tokom Drugog svetskog rata.

"Izložba je, za razliku od uobičajenih izbegavanja da se progovori o realnoj odgovornosti domaćih izdajnika u stradanju jevrejske populacije u okupiranoj Srbiji, na jasan način odredila pravu meru njihovog dobrovoljnog i nadasve posvećenog učešća u uništavanju njihovih dojučerašnjih komšija", rekao je Fogel.

On je kazao da se "običan narod" nije mirio sa politikom okupatora i onih koji su im pomagali, navodeći da je 128 građana Srbije nagrađeno medaljom pravедnika među narodima.

Edita Gaon (u sredini), kojoj su najbliži stradali na Sajmištu i u Holkaustu u pratnji Nenada Fogela (levo) i majke Zore (desno), koja je bila Editin domaćin za vreme boravka u Beogradu. Edita Gaon je povodom izložbe specijalno doputovala u Beograd da na ovaj način oda poštu svojim najmilijima.

Kako je u tekstu kataloga izložbe napisao prof. dr Milan Ristović, izložba daje prikaz posledica Holokausta u Srbiji, a bavi se i posleratnim sudbinama onih koji su bili njegovi glavni nalogodavci, izvršioци i pomagači, ili pristalice i propagatori ideologije anti-semitizma.

Za dugogodišnji doprinos radu jevrejske zajednice u Srbiji, na otvaranju izložbe, Ing Josefu Žambokiju iz Izraela uručena je Megila zahvalnica.

Nakon otvaranja izložbe upriličen je muzički program, u kome su učestvovali tenor Nikola David, Hor "Braća Baruh", pod upravom dirigenta Stefana Zekića, bariton Mirko Levi, sopran Jasmina Trumbetaš, Jelena Vlahović,

prvakinja Beogradske opere, Rut Žamboki, operetska pevačica i drugi. Izvedena su dela Stevana Hristića, Josifa Marinković, Žorž Bizea, Đakoma Pučinija...

Rut Žamboki, operetska pevačica, u pratnji pijanistkinje Ljubice Grujić i orkestra.

Prvakinja Narodnog pozorišta Marijana Petrović, umesto Nade Blam, govorila je stihove pesnika Pola Celana i Jehude Amihaja. Projekat su pomogli Savez jevrejskih opština Srbije, Jevrejska opština Zemun, inženjer Josef Žamboki iz Izraela i Ministarstvo spoljnih poslova Srbije.

NIKOLAJ VELIMIROVIĆ ANTI-SEMITA I SVETAC

Piše M.Fogel, jedan od autora izložbe "Jevrejski logor Zemun - Holokaust i kolaboracija u Srbiji"

U Beogradu su ove godine otvorene dve izložbe o Holokaustu u Srbiji, i ni na jednoj se ne pominje vladika Nikolaj Velimirović, osvedočeni anti-semita, obožavalac Hitlera. Prema nekim istoričarima Nikolaj Velimirović bio je ideolog nemačkog kolaboracioniste Dimitrija Ljotića i njegovog "Zbora", koji je kasnije objedinjen sa drugim kolaboracionistima u Srpsku dobrovoljačku gardu, koja je tesno saradivala sa okupatorima u gašenju ustanka u Srbiji i masovnom streljanju sopstvenog naroda.

Čovek se nađe u veoma nezgodnoj situaciji kada suprotstavlja mišljenje istoričarima, koji izbegavaju da otvoreno kažu kakvu je ulogu imao, u ono vreme, episkop Nikolaj Velimirović – kasnije vladika. U takvoj situaciji sam se i sam našao, pod pretnjom da neće biti otvorena izložba „Judenlager Semlin-Holokaust i kolaboracionizam u Srbiji“ za vreme Drugog svetskog rata, ukoliko se postavi fotografija Nikolaja Velimirovića u društvu osvedočenih zločinaca, Pop Đujića i Ljotićevaca, snimljena 1945. u Sloveniji, pred kraj rata, prilikom

bežanije pred partizanskim jedinicama. Dakle, morali smo da pravimo kompromis, prihvatili smo da izostavimo fotografiju iz Slovenije, ali smo dobili satisfakciju da se jasno definiše Nedićeva uloga i njegovog aparata u progonu i likvidaciji Jevreja u Srbiji. Nenad Fogel, takođe jedan od autora izložbe, u govoru na otvaranju izložbe je rekao: „Naše društvo mora biti svesno činjenice da je svetska i evropska historiografija dala svoje konačne ocene o ulozi kvislinga u Drugom svetskom ratu u Evropi. Rehabilitacija kvislinga u Srbiji šalje poruku da se mi danas odričemo onog na čemu je utemeljena evropska zajednica, a to je na vrednostima antifašizma. Postavlja se opravdano pitanje kome je u interesu da se umesto antifašizma danas slave osvedočeni saradnici okupatora?“

Morao sam da razumem da se neki istoričari u Srbiji, a slična je situacija i u nekim drugim delovima bivše Jugoslavije, klone izjava, odnosno javnog iznošenja stavova, koji bi bili u suprotnosti sa dnevnim politikom u kojoj se menjaju i relativizuju istorijske činjenice. Nije im lako, pogotovo kad se zna da crkva dobija sve više na značaju, a ta ista crkva je vladiku Nikolaja Velimirovića proglasila za sveca! Pravoslavna crkva nije proglasila Nikolaja Velimirovića za sveca zbog njegovih anti-semitskih stavova, ali im je bilo dobro poznato njegovo dugogodišnje delovanje pred rat. Šta je to jače od istine, od anti-semitizma Nikolaja Velimirovića, nije nam poznato, a dalje od njegovog anti-semitizma nas ni ne interesuje, jer samo ta činjenica je dovoljna da se posumnja u humanost jednog čoveka i njegove duhovne zasluge.

Svetac vladika Nikolaj Velimirović u društvu Ljotićevaca snimljen 1945. u Sloveniji

Niko ne može da opovrgne činjenice na koje se pozivaju istoričari, ali sasvim je jasno da sklanjaju u drugi plan istorijska fakta, i uopšte ih ne spominju, kada ne idu u prilog dokazima

da su domaći fašisti i kolaboracionisti direktno saradivali sa okupatorima i svojim delovanjem pomogli da se u Srbiji jevrejsko pitanje što pre „Konačno reši“. Nakon promene vlasti i državnog uređenja, devedesetih godina prošlog veka, mnogim dokumentima iz ratnog i poratnog vremena izgubio se trag. Međutim, moramo odati priznanje istoričarima, koji ne podležu vidljivim i nevidljivim pretnjama, koji i dalje ne odstupaju od istorijskih činjenica.

Misli Nikolaja Velimirovića

„Sva moderna gesla evropska sastavili su Židi (Jevreji), koji su raspeli Hrista: i demokratiju, i štrajkove, i socijalizma i ateizam, i toleranciju svih vera, i pacifizam, sveopštu revoluciju, i kapitalizam, i komunizam (nema šta nisu izmislili Jevreji. prim. autora). Sve su to izumi Židova (Jevreja), odnosno njihova oca đavola“.

Drugi citat:

„Ipak se mora odati priznanje sadašnjem nemačkom Vođi (Hitleru), koji je kao prost zanatlija i čovek iz naroda uvideo da je nacionalizam bez vere jedna anomalija, jedan hladan i nesiguran mehanizam. I evo u 20-tom veku on je došao na ideju Svetog Save, i kao laik poduzeo je u svome narodu onaj najvažniji posao, koji priliči jedino svetitelju, geniju i heroju“

Verovatno bi se Sveti Sava prevrnuo u grobu kada bi saznao s kim ga poredi njegov božji poslenik Nikolaj Velimirović – prim. autora

MEĐUNARODNA AKADEMSKA KONFERENCIJA O ULOZI KOLABORACIONISTA U SRBIJI ZA VREME DRUGOG SVETSKOG RATA U NACISTIČKOM HOLOKAUSTU

Beograd, oktobar 2012.

*Dr Dieter Pohl, Alpen Adria Univerzitet u
Klagenfurtu (Austrija)*

Izvod pripremio M. Fogel

Istraživanja o kolaboraciji sa nacističkim režimom je relativno novijeg datuma, jer su podlegala restrikcijama političko- policijskih režima. Tu se pre svega misli na Istočno-evropske zemlje. U mnogim zemljama ova teška tema više je tretirana kroz literaturu i film. U raznim zemljama kolaboracija je imala različitosti zbog kojih nije lako donositi generalne zaključke, kaže Dr Dieter Pohl. Svoje izlaganje na Konferenciji više je koristio da postavi pitanja, teme za moguću diskusiju, dajući i sam neke odgovore.

1. Kada se govori o kolaboraciji za vreme Drugog svetskog rata, uvek se govori sa negativnom konotacijom. Među istoričarima postoji dilema da li je to pravi izraz za saradnju sa okupatorom u jednom asimetričnom odnosu, gde je sva vlast u nemačkim rukama. Zato se koriste i drugi izrazi, na primer Kvislinzi, da bi se jasno pokazalo o kakvoj saradnji je reč kada se govori o lokalnim autoritetima i njihovom odnosu sa okupatorom.

2. Kolaboracija podrazumeva postojanje tuđinske vlasti i kršenje nacionalne lojalnosti. Ovu tvrdnju ne treba posebno objašnjavati, jer, ako je tuđinska vlast silom nametnuta, ratom i okupacijom, onda je jasno da „saradnja“ znači pristajanje dela političkog establišmenta da služi interesima okupatora. Poseban problem je što kolaboranti, da bi došli i opstali na vlasti, moraju da ubede svoje lojalne građane da je Hitlerov „Novi poredak“, sistem koji se nudi, baš u interesu sopstvenog naroda. Svi oni koji ne prihvataju tuđinsku vlast, (patriote, članovi pokreta otpora, komunisti) proglašavaju se za izdajnike i podležu svim vrstama torture – mučenje u zatvorima, zatvaranje u logore, do smrtnog ishoda

3. Kolaboracionisti ne vide sebe kao kršitelje nacionalne lojalnosti, jer su njihove aktivnosti direktno uperene protiv specifičnih etno-kulturnoloških grupa, jevrejske manjine.

Neke forme učestvovanja u progonu ne mogu se smatrati „saradnjom“, na primer svakodnevna pljačka jevrejske imovine, jer je to često služilo za individualne namene a ne za Nemce. /Što se ne bismo mogli u potpunosti složiti sa Diterom Polom, jer je, naprotiv, opljačkana imovina najčešće predavana u magacine iz kojih su snabdevale i lokalne vlasti i Nemci/ S druge strane, kaže Diter Pol, neke lokalne vlasti su direktno učestvovala u nasilnom progonu, generalno podržavajući nemačku politiku istrebljenja, koja je bila uperena protiv žena, dece i starih.

4. i 5. Nemcima je bio potreban personal i saznanja koja su imala centralnu važnost u identifikaciji Jevreja i njihove imovine i izolaciji. Lokalne vlasti su organizovale registraciju, otvaranje geta, često organizovanje prinudnog rada, učešće u eksproprijaciji imovine i, konačno, učestvovala su u hapšenjima i denuncijaciji Jevreja, čak i u kontekstu masovnih egzekucija. (Egzekucije se ne odnose na Jevreje u Srbiji).

6. Ko su bili kolaboracionisti? Pol Diter odgovara: Veliki deo personala je uzet iz predratnog perioda. Kao što se može videti svugde u Hitlerovoj Evropi, Nemci su radije preferirali svoje stručne kadrove sa lokalnim fašistima, koji su postepeno ušli u uprave i policiju. Samo deo zaposlenih u upravi bio je uvučen u anti-jevrejsku aktivnost, ali je zato verovatno veći deo običnih policajaca bio angažovan protiv Jevreja. Prema nekim procenama između 150.000 i 200.000 Nemaca iz Rajha je učestvovalo u Holokaustu, posebno u ubijanju Jevreja. Prema procenama Ditera Pola lokalne vlasti su imale sličnu brojku, ali sa mnogo manjom odgovornošću.

7. Koliko je kolaboracija u Holokaustu bazirana na ideološkim motivima? Tokom 1930-tih godina anti-semitizma nije bio ekskluzivno nemački fenomen, mada nigde nije bio zvanična doktrina osim u Nemačkoj. Anti-semitizma je bilo više u konzervativnim segmentima društva, baziran na tradicionalnim hrišćanskim ili socio-ekonomskim stereotipima. Generalno, u propagandi i kulturi, anti-semitizam je bio široko prihvaćen u mnogim društvima pod okupacijom. U mnogima od njih je prihvaćen konsenzus da Jevreje treba tretirati drugačije, da treba da ostave svoju imovinu i da služe za prinudni rad. S druge strane, kaže Diter Pol, ne verujem da je postojao konsenzus o masovnom uništavanju, koje je izazivalo stravu među većinom, čak i strah da su i sami sledeće žrtve uništenja.

8. Države koje su zadržale suverenitet za vreme Drugog svetskog rata mogle su lakše da spreče masovna uništavanja Jevreja, posebno od septembra 1942. kada su odlučile da zaustave masovne likvidacije. To je bio slučaj u Rumuniji, Mađarskoj, koja je odbila da učestvuje u tome čak i 1944. kada je pala direktno pod nemačku upravu, Bugarska i neke druge. Polusuverene države su bile u mnogo težem položaju.

9. Koje su ograničenja u kolaboraciji? Do sredine 1942. svega nekoliko. Tek su se postepeno kolaboracione institucije distancirale od nemačke vladavine. Međutim, to je naročito došlo do izražaja posle bitke za Staljingrad (1943.), kada su se javila očekivanja da će pasti Hitler i strah da će biti kažnjeni posle rata. Ali u to vreme većina Jevreja Evrope već je bila mrtva.

10. Kolaboracionisti su smatrali da ispunjavaju svoju dužnost prema Hitlerovom Novom poretku. Značaj saradnje – kolaboracije teško je proceniti, ali je sigurno da je bilo manje saradnje mnogo više Jevreja bi preživelo.

FALSIFIKAT HOLOKAUSTA

Mržnja prema istini, a i prema ljudima

Piše Milan Fogel

Najnoviji napad na Filipa Davida, a uzgred i na režisera Gorana Paskaljevića, pokazuje da je Jaša Almuli, novinar, postao majstor pamfleta. Odmah da kažemo da se u poslednjem Almulijevom novinarskom nastupu pod naslovom „Falsifikat Holokausta“ osuđuju pomenuti David i Paskaljević, autori filma „Kad svane dan“, zato što su, između ostalog, okrivili Nedićev režim za stradanje Jevreja u Srbiji i u logoru na Sajmištu u Zemunu. Naravno, da bi Almulijeva izjava bila verodostojna, on iznosi tvrdnju da su autori filma za stradanje Jevreja u Drugom svetskom ratu okrivili samo srpske vlasti, a da Nemce nisu ni spomenuli, što nije istina. No, na taj način može najlakše da diskutuje sam sa sobom i iznosi, za mnoge Jevreje, neprihvatljive stavove. Kažem mnoge, jer ima i onih Jevreja, koji samo iz njima znanih razloga umanjuju odgovornost kolaboracionističkih vlasti za zločine u Holokaustu, među koje spada i Jaša Almuli.

Stavovi Jaše Almulija poznati su više godina unazad, a oni, kratko, glase: Srbi nemaju ništa sa stradanjem Jevreja u Srbiji, sve su zločine počinili Nemci, a Nedić i njegov upravni, vojni i policijski aparat u svemu tome imao je samo pomoćnu ulogu, sa atributom „zlu i prljavu“. Pre svega, nije poznato da postoji lep i dobar zločin. Zločin je po svojoj prirodi „prljav i zao“. Pre dve godine dozvolio sam sebi da upozorim Almulija da u organizovanom zločinu svako ima svoju ulogu, i da su srpski kolaboracionisti veoma dobro obavili svoj posao, za koji su više puta pohvaljeni od strane nacističkih okupatora. No, to Almuliju ništa ne smeta da i dalje upotrebljava izraz „pomoćna uloga“, tvrdeći da srpski narod nema ništa sa stradanjem Jevreja. I tu je jedina dodirna tačka gde bi mogli da se složimo. Srpski narod je na delu pokazao da se ne slaže sa politikom kolaboracionista za vreme Drugog svetskog rata. Srbi i drugi narodi, koji su živeli na teritoriji današnje Srbije, u ta strašna vremena, pomagali su i spasavali Jevreje, iako ih često nisu ni poznavali, ali su znali da su progonjeni bez ikakvog realnog razloga.

U ratnim uslovima, kada za okupatore ljudski život nije imao nikakvu vrednost, Srbi su, pod pretnjom smrtno kazne, spasavali Jevreje. Jaša Almuli, jednostavno rečeno, nije sposoban da razgraniči srpski narod od kolaboracionista i izdajnika srpstva i svih ljudskih vrednosti koje srpstvo predstavlja.

U svakom slučaju njegove tvrdnje su potkrepljene kontradiktornim stavovima. Otkud to? Ipak Jaša Almuli ima dovoljno iskustva da to ne bi smelo da mu se događa. Jaša se tako izjašnjava, kao da sumnja u samog sebe i svoje stavove, jer, kako inače objasniti Almulijevu tvrdnju „da je Nedićev režim odigrao prljavu i zlu pomoćnu ulogu“, ako to nije zločin. Čini mi se da i za to postoji odgovor. Kada ga zbog njegovih stavova napadnu Jevreji, onda se poziva na delove teksta gde kaže da je režim odigrao „prljavu i zlu“ ulogu, ali, o zločinu se ne izjašnjava. Kada je u pitanju kvislinška, srpska vlast za vreme Drugog svetskog rata, onda se dodvorava, to je utisak kome se ne možemo oteti, revizionistima, političarima koji se više godina unazad trude da dokažu anti-fašističku ulogu kolaboracionističkih vlasti, što ozbiljna historiografija ne može ni jednog momenta da potvrdi, ali veoma dobro služi za dnevno političke potrebe.

Prateći logičan pristup temi, moramo da se upitamo od koga Almuli brani srpstvo? Srbe, kao narod, niko ne napada; Srbija je, zajedno sa celom bivšom Jugoslavijom, bila i jeste priznati član anti-fašističke alijanse. Ali šta je sa Jevrejima? Da li malobrojni preživeli Jevreji treba da zatvore oči pred onim što se dešavalo kada ih je popisivala kolaboracionistička vlast, a hapsili Nedićevi žandarmi i isporučivali Nemcima, iako su tačno znali koja ih sudbina čeka. Da bih jasno pokazao kakav je bio Nedićev stav prema Jevrejima, navešću dva citata sa izložbe „Jevrejski logor Zemun – Holokaust u Srbiji i kolaboracionizam“, koja je otvorena u Narodnoj biblioteci Srbije u Beogradu. U jednome se navodi izveštaj o razgovoru nemačkog agenta Rudolfa Troja, poverenika nemačke Službe bezbednosti, sa Milanom Nedićem i Dimitrijem Ljotićem. Nedić kaže: „Ja znam samo jedno rešenje za jevrejsko pitanje: Napolje s njima...“. U drugom dokumentu, Nedićeve „Vlade narodnog spasa“ iz 1942. godine, piše: „Zahvaljujući okupatoru, oslobodili smo se Jevreja...“

E, gospodine Almuli, da li sada uviđate razliku između srpskog naroda i izdajnika koji su se stavili u službu nacističkog okupatora? A što se tiče Nedića, „Srpske majke“, za Jevreje je bi bilo mnogo bolje da je za njih bio barem maćeha.

NOVI PRAVEDNICI U BiH

Iz strane štampe

Memorijalni centar Jad Vašem u Jerusalimu dodelio je medalju "Pravednik među narodima" i Povelju časti Nuriji i Devleti Pozderac, zbog spasavanja Jevreja u Drugom svetskom ratu, a visoka odlikovanja dodeljena su im zbog hrabrosti i plemenitosti koju su iskazali spašavajući Jevreje upućene u ustaški koncentracioni logor Jasenovac.

Grupa Jevreja koja je odbegla iz transporta za Jasenovac, pokucala je na vrata porodice Pozderac u Cazinu, u zapadnoj Bosni i Hercegovini, a zahvaljujući njihovoj pomoći, oni su preživeli nacističku okupaciju Jugoslavije i Holokaust, navodi se u saopštenju izraelske ambasade u Beogradu.

Ambasador Izraela u Srbiji Josef Levi pozdravio je herojski čin porodice Pozderac, podsećajući na jevrejsku izreku da je onaj koji je spasio jedan život spasio je čovečanstvo.

"Svi oni u Izraelu koji su potomci Jevreja spasenih u Cazinu ovom prilikom duguju svoje živote porodici Pozderac", poručio je ambasador Levi u saopštenju dostavljenom medijima.

Priznanja će biti uručena potomcima, a datum ceremonije na kojoj će biti dodeljena još jedna medalja "Pravednik među narodima", nije utvrđen. Nurija Pozderac po zanimanju je bio učitelj i pre rata poslanik iz cazinskog sreza, a jedan je od vođa i pokretača Narodnooslobodilačkog pokreta u Cazinskoj krajini.

Nurija Pozderac, narodni heroj i pravednik

Njegov otac Murat-aga takođe je bio poštovan i uticajan u tom regionu za vreme turske vladavine. Nurija Pozderac je učestvovao u

Narodnosolobodilačkoj borbi (NOB) od 1941. godine. Godinu kasnije izabran je za predsjednika Narodnog oslobođenja u Cazinu i Narodnooslobodilačkog odbora. Za to vrijeme Pozderac je bio u stalnom kontaktu sa najvišim rukovodstvom NOB-a u svim dijelovima Republike što će rezultirati njegovim gotovo plebiscitarnim izborom na mjesto potpredsjednika Izvršnog odbora Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) na Prvom zasjedanju AVNOJ-a 26. novembra 1942. u Bihaću.

U toku Pete neprijateljske ofanzive 1943. godine u blizini Sutjeske, Nuriya Pozderac je teško ranjen. Umro je četiri dana kasnije.

Nuriya i Devleta Pozderac su pradeda i prababa predsedavajućeg Generalne skupštine UN Vuka Jeremića, donedavno ministra za Spoljne poslove Republike Srbije. Na nedavnom glasanju za prijem Palestine kao posmatrača u UN, jedino je Srbija od svih republika iz bivše Jugoslavije glasala za prijem, čime je Palestina indirektno priznata za državu.

Izrael je prethodno najavio da će 2013. godine priznati državu Kosovo.

TEODOR HERCL SEFARDSKI KORENI

Piše Aleksandar Lebl

Poznato je da preci Teodora Hercla (Theodor Herzl) po očevoj liniji potiču iz Zemuna. Njegov otac Jakob, kao i deda Simon i još neki preci rođeni su tamo, a Simon je i sahranjen na zemunskom jevrejskom groblju. Jakob je prešao u Budimpeštu, oženio se Žanetom Dijamant i s njom imao sina, upisanog u knjige rođenih kao Tivadar, i ćerku Paulinu. Po prelasku porodice u Beč Tivadar je postao Teodor. Svi pomenuti bili su aškenazi. No ako se od Simona ide dve-tri generacija unazad, videće se da među precima ima i sefarda.

Pre nego što поближе počnem da pišem o tome, preneću legendu koja se među Herclovim precima, a i drugim srodnicima, generacijama održava više od dve stotine godina. Prema njoj, u XVII ili XVIII veku su u Insbruk u Austriji u nekoj misiji došla dva brata katolička kaluđera. Tamo su izjavili kako su oni marani, tj. pokršteni Jevreji, te kako žele da se vrate staroj veri. To su i učinili, a gde, o tome ima više verzija: u Beogradu, Carigradu i dr. Ne zna se pouzdano njihov nov identitet, a veruje se da su među njima neki od onih koje pominjem u daljem tekstu ili njihovi

potomci. Unapred se moram ograditi u pogledu tačnosti podataka koje iznosim, jer je reč o ljudima i događajima od pre dva i tri stoleća i često kontradiktornim podacima iz raznih izvora, od kojih sam koristio one koji su mi se činili najverodostojnijim i međusobno usklađenim.

Najstariji poznat Herclov predak bio je Meir Akiba, maran (jedan od braće iz Insbruka, ili njegov potomak?), koji je u XVIII veku iz Carigrada došao u Temišvar, tada pod turskom vladavinom, da bi uskoro prešao u austrijske ruke. Bio je prijatelj čuvenog Dijega d'Agilara (Diego d'Aguillar), takođe marana, važnog finansijera na dvoru austrijske carice Marije Terezije (1740-1780), odakle je sa ženom i 14 dece prešao (pobegao?) u London. Meir Akiba bio je veoma uspešan poslovni čovek, koji je stekao velik ugled u Temišvaru i velik imetak. Bio je predstavnik D'Agilara i predsednik nevelike jevrejske opštine. Posle jednog od austrijsko-turskih ratova Temišvar je pripao Austriji. Više godina potom carica Marija Terezija odlučila je da zabrani boravak Jevreja u Temišvaru. Saznavši za to (od D'Agilara?) Akiba je otišao u Carigrad, u kojem je imao jake veze, i izdejstvovao da mu sultan izda ferman za caricu. U njemu se poziva na mirovni ugovor, gde je stajalo da podanici jedne države mogu nesmetano boraviti u drugoj, pa to pravo imaju i temišvarski Jevreji, turski podanici. Na povratku je Meir Akiba umro u Oršavi. Njegov zet i naslednik na mestu predsednika jevrejske opštine, dotle potpredsednik, rabin (?) Izrael Tajtacak (Teitatzak) odneo je ferman u Beč i predao carici, koja je na osnovu toga povukla naredbu. O tome je početkom prošlog veka opširno pisao Herclov rođak, predcionista Leopold Lebl, koji je imao firmu na Rijeci i neko vreme vreme živeo i poslovao u filijali u Jafi.

Meir Akiba imao je pet sinova: Jehudu (Judu), Jichaka (Isaka), Izraela, Menahema i Josefa, svaki „ben Meir Akiba“. Bar četvorica od njih bili su predsednici Jevrejske opštine Temišvar između 1776. i 1808. godine. Imao je i najmanje dve kćeri (ili unuke od sina Jehude), čija imena nisu poznata. Jedna se udala za zemunskog Jevrejina aškenaza Paula Naftalija Lebla (Loebl, Löbl; uzgred rečeno, što je, naravno, slučajnost, Leb na hebrejskom i Herc na nemačkom znače isto, tj. srce, a imaju „l“ na kraju kao nemački dodatak za deminutiv). Paul Naftali se takođe pominje kao moguć potomak jednog od braće iz Insbruka, jer je kazivano kako je poreklom iz Lobela u Španiji, od čega

je navodno nastalo njegovo prezime. Druga se udala za pomenutog Izraela Tajtacaka.

Paul Naftali Lebl imao je nekoliko dece, među kojima drugo ili trećerodjenog sina Leopolda Jehudu. Austrijanci, koji su pod Evgenijem Savojskim bili osvojili Beograd od Turaka 1717. godine, izgubili su ga 1739. godine. Beogradski Jevreji koji su ga napustili zajedno s njihovom vojskom, zbog svoje vernosti dobili su privilegiju da se smeju nastaniti u Zemunu, iako je on bio u vojnoj granici, gde je Jevrejima to bilo zabranjeno. Privilegija je važila samo za te porodice i njihove prvorođene sinove, dok su ostali morali napustiti Zemun. Međutim, Leopold je našao način da ostane u njemu: stara zemunska porodica Hercl nije imala sina već jednu ili više kćeri. Tako je uzeo za ženu Veranu Frume Hercl i preuzeo njeno prezime, uz dodatak, za sebe i amanet za potomke, da koriste srednje slovo L. Iz tog braka je Teodorov deda Simon L.Hercl.

Simon se oženio Rebekom-Riči Bilic (Rebekka-Ritschi Bilitz), ćerkom Samuela Bilica (Bilitz), zemunskog aškenaskog rabina (?). Smatra se da su Bilici (ili Biliceri) došli iz galicijskog grada Bilic (Bilitz, sada Bjalsko Bjala u Poljskoj). Iz tog braka je Jakob Hercl, Teodorov otac. Samuel je imao još dece, među njima i ćerku Helenu-Lenu, koja se udala za Paula Rafaela Lebla, Beograđanina, sina Rafaela Paula Lebla i praunuka Meira Amiga. Tako su se dve sestre Bilic udale za dva bliska rođaka Lebl. Helena, odn. Jelena (moja prababa) se u Beogradu istakla u humanitarnom radu, te je dobila priznanje od Crvenog krsta Srbije, odn. Kraljice Natalije i mitropolita Mihaila, za negovanje ranjenika u srpsko-turskim ratovima u XIX veku.

Teodor Hercl je znao za svoje poreklo (ponekad je o sebi pisao „ja, Lebl“). Kada je krajem XIX veka između Beograda i Zemuna izgrađen železnički most i železnička pruga od Beograda do južne granice, Teodor je iz Beča vozom putovao u Carigrad kod sultana i na jedan dan se zaustavio u Beogradu, gde se susreo s rođacima. Teodor i njegova sestra Paulina imali su decu, no od njih nisu imali potomaka. U svetu ima dosta njihovih srodnika. U Izraelu na komemoracije Teodoru Herclu pozivaju i njegove rođake. Među njima je bila i moja pokojna sestra Ženi. Pre godinu i po dana kod mene u Beogradu bila je jedna ekipa izraelske televizije i snimala materijal o našoj vezi s Teodorom Herclom, koji još nije prikazan. Ovih dana javili su Ani da je film u montaži, ali se još ne zna kada će biti prikazan.

DRUŠTVO

OTKLONJEN PARADOKS IZ SUDSKE PRAKSE

yNet, Israel News i drugi izvori
priređio M.Fogel

U čemu je paradoks? Zna se da rabinat ne poznaje brakove između Goja i Jevreja, to je razlog zašto su se mnogi mladi, koji su se uselili u Arec na osnovu jevrejskog porekla, a nisu Jevreji, venčavali u inostranstvu. Ali, ako brak pretrpi brodolom, bez obzira gde je sklopljen, nadležan za razvod je Rabinatski sud – po zakonu. Poznato je da Rabinatski sud pokušava da spase brakove u krizi, čak i onda kada je situacija beznadežna. Proces razvoda može da traje godinama, mladost prolazi, a mladi ne mogu da potraže šansu u drugom braku. Međutim, kada je reč o istopolnim brakovima, između dva muškarca ili dve žene, situacija je još teža. Naime, i takvi brakovi se sklapaju u inostranstvu, a ako dođe do razvoda, nema ko da ih razvede, jer rabinska institucija ne poznaje ni brak ni razvod istopolnih brakova. U ovom članku je reč o istopolnom braku i razvodu i trijumfu pravde nad ortodoksnim načelima rabinatskog suda. Moramo samo dodati da je ovom presudom, u stvari, indirektno priznat i brak, jer da bi došlo do razvoda, mora prvo da se sklopi brak.

Porodični sud u Ramat Ganu odobrio je razvod dva oženjena muškarca, Prof.dr Uzi Evena i dr Amit Kama. Sudija Jehezkel Elijahu je u obrazloženju presude rekao da je ovaj predsednik stigao sa pravog mesta, jer Rabinski sud ne priznaje istopolne brakove, za koje smatra da su grešni. Pored toga, sudija Elijahu je konstatovao da je Rabinski sud „strani“ i „veštački“ forum za odlučivanje ovakve vrste. Sve je počelo pre 25 godina kada se srećni par venčao u Kanadi. Povratkom u Izrael registrovani su kao par koji živi zajedno, što je ravno građanskom braku sa određenim ograničenjima.

Registrovani par je 1995. godine rešio da usvoji dete. Prilika se ukazala kada se mladog Josija odrekla njegova biološka porodica zbog homoseksualnih sklonosti. To je bila prva velika borba gej para. Tek pošto je predata peticija Izraelskoj Socijalnoj službi, priznato im

je pravo starateljstva i tako su postali prvi gej par u Izraelu sa statusom hraniteljske porodice. Ali, to nije značilo da mogu Josija da nazovu svojim sinom, jer formalno njihov brak nije priznat.

Uzgred da kažemo da je Prof Uzi Even prvi gej koji je bio izabran u Kneset.

Kao što se dešava u životu Prof Even se 2009. zaljubio u jednog stranca sa istim sklonostima. Od tada Profesor Even i Amit žive odvojeno. No, Profesor se suočio sa drugim problemima. Njegova nova ljubav nije imala izraelsko državljanstvo i Profesor se sve vreme borio da ne dođe do deportacije stranog građanina, koji je u Izraelu boravio sa turističkom vizom. Da bi svom prijatelju obezbedio status građanina Izraela morao je prvo da se razvede od Amita, a za to nije postojao pravni osnov.

„Ovaj pravni presedan, presuda Porodičnog suda“, kaže Amit, „trebalo bi da otvori vrata za eventualni razvod i heteroseksulanih parova, koji za sada zavise isključivo od Rabinatskog suda“.

Nažalost, više nisu zajedno

Svako zlo ima i svoje dobro, kaže narodna poslovice. Razvedeni par je našao još jednu satisfakciju u nesrećnom razvodu: Od sada mogu zvanično da nazivaju Josija svojim sinom, koji je u međuvremenu odrastao, napunio 32 godine, ali je ostao privržen svojim drugim roditeljima.

KNESET ODLUČIO

O PROMENI POČETKA RAČUNANJA LETNJEG, ODNOSNO ZIMSKOG VREMENA U IZRAELU

JTA

Ubuduće će se skazaljke na satu pomerati prve nedelje posle 1. oktobra što predstavlja uštedu od 11 dana u odnosu na rešenje iz prethodnog Zakona donetog 2005. godine, kada se pomeralo računanje vremena jednu nedelju pre Jom Kipura. Ortodoksne haredim stranke su se usprotivile predloženoj promeni, tvrdeći da je po starom zakonu bilo lakše postiti za Jom Kipur. Kao što

smo već pisali, da je ostao stari zakon na snazi, 2013. godine bi se već početkom septembra skratilo računanje standardnog dnevnog vremena.

STAVOVI OVADIJE JOSEFA

TUMAČENJE TORE ILI POLITIKANSTVO SA ELEMENTIMA RASIZMA

Piše Milan Fogel

Verovatno je još u svežem pamćenju izjava Ovadije Josefa da je Holokaust božja kazna. Kada vrhovni sefardski rabin izjavi tako nešto, onda se ne traži objašnjenje. Zašto bi vi baš tačno hteli da znate zašto je Bog kaznio jevrejske bebe i decu, žene i stare, gušenjem u gasnim komorama, spaljivanjem u krematorijumima? Ako je Ovadija rekao da je to božja kazna, onda je to tako i nemojte da tražite odgovore na pitanja, na koje ni Bog ne bi znao šta da vam odgovori.

Kažete Ovadija može? U pravu ste, Ovadija može svašta. Na primer, iz jedne Ovadijine propovedi za Šabat saznali smo da su „Goje rođene samo da nas služe. Bez toga, oni nemaju mesta na svetu – samo da služe narodu Izraela“.

Ako je Gojama za utehu i oni su zaštićeni do Boga, baš zato što služe Jevrejima. Ovadija je to divno opisao na jednom primeru: „U Izraelu smrt nema vlast nad njima (Gojama)... Sa neznabošcima to je kao kod bilo koje osobe – oni moraju da umru, ali On (Bog) je im dao dugovečnost. Zašto? Zamislite da jedan njihov magarac umre, oni bi izgubili njihov novac. On je njihov sluga, zato je on njima važan, a oni su dobili dug život da dobro rade za Jevreje“

Mislite da je tu bio kraj propovedi? Nije. Pošto je Ovadija objasnio da Goje mogu da rade za Šabat, što se meni kao laiku za veru čini da nije tako rečeno u Tori, naprotiv, niko ne sme da radi za Šabat, ali vremena se menjanju pa izgleda i zakoni Tore, Ovadija je postavio pitanje: „Zašto su neznabošci potrebni?“ i odmah dao odgovor. „Oni će raditi, oni će orati, oni će požnjati. Mi ćemo sedeti kao efendije i jesti“.

Kada sam pročitao objavljene delove propovedi, nisam znao šta da mislim. Sve mi se čini da Goje nisu toliko glupe da rade samo za Jevreje. Valjda rade i za sebe? Izgleda da se ne snalazim najbolje u veri, pa još uvek

pokušavam da zamislim kako će to biti kada umre jedan magarac. Znamo šta će Goje, ali šta ćemo mi Jevreji?!

Još nešto, nadam se da ovaj članak neće nikog pogoditi, nisam ga pisao sa zlom namerom, a najmanje da bih uvredio rabina Ovadiju Josefa. Ne daj Bože da se stvarno uvredi pa da baci kletvu na mene, kao što je bacio na palestinski narod i njihove lidere, poželejši im kugu. Kasnije se pokajao zbog te kletve i povukao je, ali ako baci kletvu na mene, ko sam ja, možda je nikad neće povući, pa makar i nekoliko puta stradao od kuge. Zato se izvinjavam unapred, iako nisam siguran zašto.

UDALJENE ŽENE SA ZIDA PLAČA

NASTAVLJA SE BORBA PRED BOGOM ZA RAVNOPRAVNOST ŽENA I MUŠKARACA

Žene su se molile za mir u državi

JTA, Jerusalem

Policija je uhapsila šest žena zbog nošenja molitvenih šalova (talit) u vreme kada se 15. novembra okupilo više od 100 žena na mesečnoj verskoj molitvi ispred Zida plača u Jerusalmu. Lider ovog pokreta, Anat Hofman, nije vodila versku službu niti je prisustvovala molitvi, jer joj je posle hapšenja 17. oktobra ove godine 30 dana zabranjen pristup Zidu plača. Žene su se molile za mir u državi u vreme kada su se vodili sukobi između Vojnih odbrambenih snaga Izraela i Hamasa iz Gaze. Žene su istog dana puštene kući.

POSETA CENTRALNOJ POLICIJSKOJ STANICI ZA DISTRIKT TEL AVIVA

Piše Vera Legof

Joel Fišer i Miri Derman organizovali su za članove HOJ posetu jednoj od najzaposlenijih policijskih stanica u Izraelu. Naime, prema policijskim kriterijumima jurisdikcija stanice je na relativno malom prostoru, od Hercelije do Bat Jama, ali je to istovremeno prostor sa najviše stanovnika koji su u nadležnosti jedne stanice.

Ljubazni domaćini su nam detaljno objasnili sistem komunikacija njihovog centra i način za brzo reagovanje preko punktova, koji ne moraju biti samo policijski. Istovremeno je Centar u vezi sa vojnim službama, raznim servisima za pomoć građanima, vatrogasnom službom itd. Predstavnik Policije i Joel Fišer, dugogodišnji volonter u

Centru, rado su odgovarali na pitanja posetilaca. Pitanja nije bilo puno ali su zato bile interesantne priče o slučajevima sa kojima se skoro svakodnevno sreću.

Između ostalog, saznali smo da Palestinci koriste mobilne telefone sa karticom, najverovatnije ukradene, pa kada pozivaju policijsku stanicu i prave smetnje, ne može da se utvrdi ko i odakle zove. Kompjuterski stručnjaci su brzo rešili taj problem. Takav broj sa koga se poziva, odnosno sam aparat, registruju se i blokiraju preko centralnog policijskog kompjutera. Sa takvog telefonskog aparata više nije moguće zvati službene telefone Policije.

Drugi problem o kome su nam pričali, jesu deca i njihovi pozivi. U tim slučajevima se mora biti veoma oprezan, jer je teško u momentu odrediti koliko je poziv hitan, koliko je hitno reagovanje policije. Lakše im je kad se dete, koje je pozvalo, žali da ga tuče stariji brat, a mama i tata nisu kod kuće, ali situacije mogu da budu i mnogo ozbiljnije. Na primer, da je neko od roditelja povređen i ne može da traži pomoć, pa onda dete poziva, na šta mora odmah da se reaguje.

Kada su deca u pitanju, ovaj distrikt, ima najviše problema sa decom iz Bnei Braka. Bnei Brak je naseljen uglavnom ortodoksnim vernicima. Oni ne koriste kompjutere i deci je često dosadno, a poziv sa njihovog telefona upućen policiji je besplatan – isto kao i poziv za ambulantsku hitnu službu, vatrogasce i još neke institucije. Deca su sebi našla zabavu, a na dežurnim policajcima je da vide kako da reaguju.

Da ne biste pomislili da su ovo najveći problemi sa kojima se Policija sreće u svom radu, moramo reći da je njihov posao veoma odgovoran, vezan za terorizam, krijumčarenje, posebno morskim putevima, i puno drugog vezano za bezbednost građana.

Sa nama je bilo i dvoje dece, koju sigurno, kada su nestašni, više niko neće moći da plaši policijom kao baukom, nego, naprotiv, da uvek mogu slobodno da se obrate ako se za to ukaže potreba.

Trudili smo se da ne ometamo rad, ali su policajci ipak imali razumevanja kada smo zamolili da se slikamo za uspomenu

PORTRET

MARINA TOŠIĆ

Piše Milan Fogel

Obično želimo da prikazemo nekog od „naših“ ljudi, da pojasnimo upotrebljen izraz, sa korenima iz bivše Jugoslavije, koji su postigli uspeh u Izraelu. Marina Tošić je umetnik, koja bi bilo gde u svetu postigla zapažene rezultate. Zato nam je još veće zadovoljstvo što možemo da pišemo o Marini kao Jevrejki iz Izraela, a, u stvari, znamo dobro da je Marina i Jevrejka iz Sarajeva, ex Yu, Evrope... i celog sveta.

Marina Tošić sa lautom

Marina je rođena 1968. u Sarajevu. Tamo se školovala, na letovanjima se družila sa Jevrejima iz bivše Jugoslavije, a onda otišla u Krakov, Poljska, da studira slikarstvo. Magistrirala je, 1991, na likovnoj akademiji „Jan Matejko“ u Krakovu i vratila se u Sarajevo.

Pre nego što je početkom devedestih godina prošlog veka počeo rat na prostorima bivše Jugoslavije, Marina je, kao i većina građana ex Yu, verovala da tako nešto, na pragu 21. veka, nije moguće. Završila je studije u Krakovu i sa poletom mlade i odlučne umetnice krenula u osvajanje publike naklonjene umetnosti, ne obazirući se na pretnje i događaje, koji su sledili.

Ređaju se prve samostalne i grupne izložbe: 1991. godine i dalje, Galerija „Novi Hram“, Sarajevo, galerija „Zvono“, Sarajevo, „Gradska galerija“, Banja Luka“...

A onda, konačno, nekima na radost, narodu sa tugom, stiže rat i Alija u Izrael. U Izrael se 1991. uselila sa majkom Bertom, sa kojom i danas mora de se čuje bar tri puta dnevno! Marina živi u Tel Avivu, a mama u Haifi. Dolaskom u Izrael, otvaraju se nove mogućnosti za usavršavanje. Marina započinje, i uspešno završava studije na muzičkoj Akademiji Rubin u Jerusalimu. Za vreme studija Marina podučava i pomaže slepom Beduinu i na taj način obezbeđuje novac za studije. U isto vreme Marinine slike kruže svetom. Samostalno ili na grupnim izložbama publika može da vidi njena ostvarenja u Izraelu, tadašnjoj Jugoslaviji, Švajcarskoj, Poljskoj, Švedskoj... Marina se razvija u svestranog umetnika.

Poslednjih godina Marina se sve više okreće lauti, nastupa samostalno i kao član orkestra na raznim koncertima širom Izraela, pa i u inostranstvu. Da li treba posebno da naglasimo da je rado viđena na susretima HOJ kao izvođač muzike sa prostora bivše Jugoslavije? I ove godine je okupila prijatelje muzičare i ulepšala nam druženje za Sukot.

Veoma brzo Marina je dostigla visok nivo, praktično i teoretski, te se 2009. godine u izdanju čuvene muzičke izdavačke kuće Mel Bay na tržištu Amerike pojavljuje njen udžbenik za lautu – Basic of Oud. Marina nije ostala dužna ni izraelskoj publici, objavljuje knjigu „Prvi koraci za lautu“. Uskoro ćemo imati priliku da čujemo sa diska 12 kompozicija – arapska klasična kompozicija, koje Marina potpisuje kao autor.

Marina, ipak, ne napušta slikarstvo. Nedavno se njeno likovno rešenje našlo na omotu knjige Eliezer Pape

U pauzi probe orkestra Andalousit nema puno vremena za interview, ali Marina se nije vratila na binu dok nam nije odgovorila na unapred pripremljena pitanja.

Urednik: Ko je pobedio: Slikarstvo ili muzika?

Marina: Slikarstvo, ali od nečeg mora da se živi.

Urednik: Ljubav?

Marina: Divna stvar... dok traje!

Urednik: Kućni ljubimci?

Marina: Dva psa, jazavičar i čivava, spaseni iz azila za napuštene pse.

Urednik: Nostalgija?

Marina: Da, prijatelji u Sarajevu, takođe, širom sveta, nažalost

Urednik: Zadovoljna životom i uspesima postignutim u Izraelu i van Izraela?

Marina: Prezadovoljna, ali mora još puno da se radi da bi čovek bio ispunjen do kraja... koji možda nikad neće doći.

Uvereni smo da će Marina doživeti „ispunjenje do kraja“, u koje trenutno sumnja. Sumnja je sigurno jedan od poriva koji nas vodi dalje, a pred Marinom su neslućene mogućnosti.

Trenutno Marina, u sredini, priprema koncert sa ansamblom Andalusit HaJam HaTihonit iz Aškelona, posvećen čuvenom jevrejskom kompozitoru i pevaču Samy Al Maghribi (1922.-2008.) iz Maroka. Levo, dirigent Meir Briskman, desno, solista Liz Maman, Samijeva unuka.

SUZE

NEKO ZASUZI KADA JE MNOGO RADOSTAN ILI KADA JE U DUBOKOJ ŽALOSTI A PONEKAD I POVODOM JAKIH EMOCIJA DRUGE PRIRODE

Junak ove priče je želeo da ostane anonimn. Poštujemo njegovu volju.

Piše Teodor Kovač, Novi Sad

Ovu priču čuo sam od svog dugogodišnjeg, tačnije, poznanika od pre više decenija. Bio je poznat kao pametan, pošten, ozbiljan. Bio je intelektualac u najlepšem smislu te reči. Iako je već blizu dvadeset godina u penziji još ga ponekad konsultuju kao

iskusnog, vrsnog, stručnjaka povodom nekog problema na poslu.

Depresivna osoba, pogotovo otkako je postao udovac, slabo ide u društvo. Ima troje dece, svako na drugom kontinentu.

Jednog dana, na godišnjici oslobođenja iz logora, deportovan je kao Jevrejin, „razvezao mu se jezik“. Retko se to dešava osobama kao što je on ali, eto, desilo se. Nisam imao čim da snimim njegovu priču, nije ni ovde svaka reč identična onoj koju je rekao ali je autorizovao ono što je ovde napisano, ispravio je nekoliko reči i neke formulacije.

Evo te priče.

„Hteo sam još prilikom prve seobe u Izrael, 1948. da se tamo iselim, ali nisam to učinio iz više razloga. Gledano današnjim očima svi ti razlozi nisu bili logični, opravdani. Ali, tako je bilo.

Imao sam veliku želju da, kad se već nisam tamo uselio, makar da odem i da vidim kako ta država izgleda, kako se tamo živi. No, želje su jedno a mogućnosti drugo. Rat se završio tek pre nekoliko godina, roditelji, bliža rodbina stradala u Holokaustu, vratio se go i bos, kuća nam opljačkana, nije bilo previše ni za goli život a ne za putovanja. Ni moji potencijalni domaćini u Izraelu nisu bili u mnogo boljem položaju, oni su isto tako počinjali sve ispočetka.

Vreme je prolazilo, studije sam završio, našao sam zaposlenje. Ukratko, snašao sam se. I u Izraelu bilo je slično, da ne duljim, u proleće 1960. moglo se govoriti o poseti.

Konačno, došlo je do tog, tako željenog, puta.

Prvi put zasuzile su mi se oči.

U to vreme nije još bilo redovnog avionskog saobraćaja između Jugoslavije i Izraela, putovalo se brodom iz Pireja. Seo sam u voz za Atinu, posle 24 sata stigao, ukrcao se na brod. Plovilo se samo noću, prvog narednog jutra brod je pristao u Rodosu, uveče krenuo za Kipar, a trećeg jutra stigli smo u Haifu.

Tog, trećeg, jutra probudio sam se da motori miruju - kabina gde sam bio s još trojicom, imala je zid sa čije druge strane bili su brodski motori. Mirovanje motora, znači da smo stigli. Brzo sam se spremio, pozdravio se sa svojim „cimerima“, zgrabio prtljag i popeo se na palubu. I stao kao ukopan.

Steglo me nešto u grlu: Ispred mene Haifa sva u zelenilu, u to vreme u Jugoslaviji priroda se tek počela buditi, tek se počela zeleniti, a ovde je izgledalo kao da je ceo grad u nekoj golemoj zelenoj šumi, kupola Bahajskog hrama sjaji se kao još jedno sunce, saobraćaj, u to doba neviđen u Jugoslaviji, bio je živ, kamioni i automobili prolazili su u kolonama ispred pristaništa, trotoari puni sveta koji se nekuda žuri.

Onda sam, slučajno, pogledao u stranu i video, kao pod konac, ukotvljene jedan uz drugi, nekoliko torpednih čamaca, kako su mi posle rekli moji domaćini kada sam im ispričao šta sam video. A onda sa, videći ta plovila, pogled mi je pao na veliko slovo „lamed“, na boku jednog čamca. Odjednom pošle su mi suze. Jevrejsko oružje u

jevrejskoj državi! Sad tu stojim ja, do nedavno logoraš, beznčajniji i od najbeznčajnijeg pariye, koga je mogao da prebije svaki kapo, svaki esesovac da ga ubije i da zbog toga nikom, ama baš nikom ne odgovara, kao što ne bi odgovarao kada zgazi neki insekt ili ubije stenicu, logoraš manje vredan od komada neke prljave krpe u krugu logora, ako bi se tamo mogla naći jer je i ona imala neku vrednost, logoraš većito gladan, iscrpljen, neispavan, prljav, koga je držala u životu još samo nada da će doći dan kada će sve to proći kao ružan, užasno ružan san. A sad tu stojim ja, bezbedan, ni od koga ugrožavan. Da je tako bilo i u tim apokaliptičnim danima, ceo moj život i život miliona drugih, bio bi drugačiji, sasvim drugačiji. Ali te države nije bilo.

Trgnuo sam se kada me je neko kucnuo po ramenu i rukom pokazao da krenem. Sišao sam na obalu. U to doba putnici su bili obavezni da prikažu potvrdu izdatu od za to nadležne zdravstvene ustanove zemlje iz koje dolaze, da ne boluju od zaraznih bolesti. Znao sam za ovu obavezu, doneo takvu potvrdu i dok je službenik čitao šta sam doneo, osetio sam da su mi obrazi vlažni, izvukao sam maramicu da obrišem suze, pogledao me i rekao sasvim mirno „Nemojte se uzбудiti, mnogi stižu sa suzama u očima, niste vi nikako prvi“. Kada sam izašao iz kruga pristaništa, prijatelji koji su me čekali, nisu ništa primetili. Bio sam ošamućen sa svim tim što sam doživeo i što gledam.

Za vreme mog boravka u Haifi bio je Dan nezavisnosti Izraela, vojna parada u čast tog Dana održana je upravo u Haifi, prijatelji mi obezbedili kartu za tribinu, pratio sam izbliza defile vojske, oružja kojima nisam ni ime znao. Nisam ponovo zasuzio. Očigledno, emocije su bile iscrpljene. Kada je došlo vreme za povratak, oprostio sam se mirno od mojih domaćina, prijatelja i prepun utisaka, vratio se kući. Krenuo sam od kuće uveren da ću mnogo toga videti. Video sam mnogo, mnogo više nego što sam se nadao.

Zasuzio sam drugi put.

Posle osam godina ponovo sam došao u Izrael. Povezao sam službeno putovanje s privatnom posetom. Sada se već moglo putovati avionom iz Beograda za Tel Aviv uz presedanje u Atini. Na aerodromu čekao me rođak. Stanovao je u Tel Avivu. Došao je po mene, imao je već i kola. Upita me uveče da li bih idući dan voleo da odemo u Jerusalim da vidim Zid plača. Pitanje, nesporno, neumesno. Ko ne bi želeo da ode i da vidi Zid?

Ujutro smo krenuli. Kada smo došli do trga pred Zidom, zastao sam naglo, stajao tamo ne gledajući u bilo koga, kao da sam jedini posetilac, nisam obraćao pažnju ni na koga. Samo sam gledao u Zid. Znao sam, naravno, s fotografija kako Zid izgleda, znao sam njegovu istoriju. Samo, jedno je gledati Zid na fotografiji a drugo, stajati pred njim. Kroz glavu mi je proletela njegova istorija a pogotovo istorija, život, ko zna koliko mojih predaka. Kao da sam bio u transu. Rođak mi je rekao da obrišem suze.

Brzo sam došao k sebi i video da tu ima puno sveta, neki stoje nepomični kao što sam ja stajao malo pre. Neki se usrdno mole, prišao sam polako Zidu, njegovom kamenju. Kamen kao kamen samo ovaj ipak

nije kao drugo kamenje. Gledam one gromade kamenja, gledam ono koje čine Zid, neki stavljaju svoje želje napisane na papiriće, u pukotine između kamenja. Znao sam za taj običaj, za tu tradiciju, napisao sam ceduljicu i stavio u jednu pukotinu Zida. Nisam pobožan ali tradiciju, običaje svoje vere, svog naroda poštujem kao i svaku tradiciju, bilo koje vere ako ona nije agresivna, ne natura svoju „istinu“ drugima, ukoliko one ne čine zlo drugom, drugoj tradiciji, drugoj veri, drugom narodu.

Prilikom tog boravka u Izraelu posetili smo zemlju „uzduž i popreko“, od Metule do Ejlata, od Aškelona do Kinereta sve do Kuneitre na Golanu.

Onda je došlo vreme za povratak. Kao da sam se probudio, kao da sam sve vreme bio u snu.

I treći put u Izraelu oči su mi zasuzile.

Posle dve godine ponovo sam bio u Izraelu. Sad mi je domaćin bio iz Jerusalima. Upita da li se slažem da odemo na Masadu, da pogledamo tu ogromnu stenu na kojoj je bila letnja rezidencija jevrejskih vladara, tu stenu usred pustinje. Čitao sam o Masadi, znao sam šta je ona značila u svoje vreme i šta znači danas. Upravo kada smo stigli na Masadu, turistički vodič objašnjavao je svojoj grupi šta je na ovom a šta na onom mestu na gornjoj „platformi“ ovog ogromnog kamenog bloka. Govorio je o istoriji Masade, zašto je za jevrejski narod tako značajna. A kada je stigao do bazena za kupanje i ispričao priču, da li je stvarna ili nije, ne znam, ali me je uzbudila, veoma uzbudila. Pričao je da je emisar prokuratora, što bi se danas reklo, guvernera u okupiranoj jevrejskoj državi, emisar te u to doba najmoćnije imperije, verovatno je proklinjao sudbinu što je baš on morao jednog žarkog leta da vladaru te pokorene države donese neku važnu poruku, da je baš on morao da na kamilinim leđima, umoran, prekriven pustinjskim peskom da ide čak tamo u tu nedodiju, u tu zabit, u tu Masadu. Tamo će mu, valjda, dati da se napije hladne ili mlake vode svejedno, dati da bar lice opere, dati neki šator da se odmori, da se naspava. A kada je stigao i video taj komfor, luksuz, razrogačio je oči ne verujući onom što vidi. Ne da ima svega toga za čim je čeznuo nego da ima i bazena za kupanje. Mogu zamisliti šta je i kako je trenutno izmenio svoje mišljenje o tom „divljem narodu“. Vodič mi je rukom pokazao da obrišem suze, posle mi je još rekao ako se suze ne obrišu za kratko vreme pa se osuše onda može koža lica da peče i svrbi. Bilo je u knjigama fotografija o Masadi, snimljene iz vazduha, iz aviona, nije se na njima mnogo moglo videti, razaznati. Utisak na samom mestu bio je sasvim, sasvim drugačiji. Ustanici koji su se digli protiv Rima, znali su pouzdano da pobediti ne mogu, borili su se protiv neprijatelja nad kojim neće moći odneti pobjedu, ali želja da budu slobodni, da ne budu robovi okupatora, mučeni i onda ipak pobijeni, bila je jača od smrtnog straha.

A kada je bilo jasno da je ustanak bezuspešan, umrli su ubijajući sami sebe da ne bi pali živi u

ruke Rimljana. Da ne budu u koloni robova koja će prolaziti ulicama Rima na uveseljavanje Rimljana i da ne čuju ponižavajuće uzvike. Ne može biti ravnodušan Jevrejin svestan svog porekla, kada stoji na Masadi. Nisam bio izuzetak“.

Onda je moj prijatelj dugo ćutao. Ćutao sam i ja.

Prijatelju, vidiš li, čuješ li šta se dešava? Novi zlotvori hoće da dovrše što nacisti nisu uspjeli da dovrše. Negiraju da smo narod a kada nismo narod nemamo pravo na državu. Neće uspeti. Mnogi su pokušali da nas unište i nisu uspjeli. Neće ni ovi sada...

FADIL, IZRAEL I JA

Piše Avraham Atijas

U kasno proleće davne, 1966. godine, nakon šest godina službovanja u "Energoinvestu", tadašnjem industrijskom i projektantskom gigantu Bosne i Hercegovine, doneo sam odluku koja je zvučala zaista neverovatno i neshvatljivo mojim kolegama i rukovodiocima: Dao sam neopoziv otkaz na svoje perspektivno radno mesto u Sektoru izvoza i uskoro potom i napustio preduzeće. Neposredan razlog za taj potez bio je što mi je, mahinacijom jednog od direktora, oduzeto pravo na useljenje u novoizgrađeni stan preduzeća, iako sam bio prvi na listi za dodelu stanova. Tih dana slučajno sam upoznao direktora jednog zagrebačkog zastupstva inostranih firmi – predstavništva za BiH, koji mi je odmah ponudio da se tamo zaposlim, uz pristojnu platu i obećanje da ću najkasnije za nekoliko meseci dobiti na korišćenje odgovarajući stan. Nekoliko dana kasnije već sam počeo da radim u novoj firmi, u kojoj je bilo zaposleno samo šest osoba, uključujući i direktora. Svi su me oni lepo primili, mada sam svojim prisustvom poremetio nacionalni sastav zaposlenih. Naime, svi su bili muslimani, a po tadašnjem zakonu oni su imali nacionalni, a ne samo verski status

Prolazili su meseci, oprostili smo se bili i od prethodne godine i već ušli u novo proleće 1967. godine. Moj posao sam obavljao sasvim solidno, ali sam i dalje kao podstanar, zajedno sa suprugom i malim detetom, čekao dodelu obećanog mi stana. A onda, početkom juna saznajem da su Izrael i njegovi stanovnici ponovo došli u životnu, po mladu državu egzistencijalnu opasnost, jer su je napale armije susednih i nekih drugih arapskih zemalja. Narednog jutra, čim sam ušao u kancelariju (koju sam delio s još dvoje kolega), Fadil, najstariji u predstavništvu, inače veoma pobožni musliman, priđe mi i s tužnim, naizgled veoma zabrinutim izrazom na licu obrati se ovim rečima:

"Jadni oni vaši Jevreji u Izraelu, u ovom ratu zaista nemaju nikakve šanse da prežive, jer je silna vojska udarila po njima. Baš mi je svih tamo žao!"

Bez odgovora, sagao sam glavu i počeo da nervozno preturam po fijkama, ni sam ne znajući šta sam u njima tražio. Samo sam ja znao kako sam se osećao u tim trenucima i danima. Uostalom, moja bliska porodica je živela u Izraelu od njegovo stvaranja i moje misli su

bile okrenute njima. Da li su svi oni dobro, zdravo i u bezbednosti?

Ali, kada sam kasnije saznao za ishod junskog rata, o velikoj pobedi izraelske vojske, pao mi je veliki kamen sa srca. Radovao sam se kao dete u krugu porodice i mojih jevrejskih prijatelja u Sarajevu, iako nisam tada bio mnogo cionistički orijentisan. Međutim, čim sam se narednog jutra pojavio u predstavništvu, moj kolega Fadil je već bio na svom radnom mestu, što me iznenadilo, jer je uvek stizao sa zakašnjenjem. Nije hteo ni da odgovori na moj pozdrav, već je zajapureno, smrknuto lice zaronio u papire koji su se nalazili na njegovom stolu. Ostali službenici su delovali nekako zbunjeno, ali nije izostao njihov odgovor na moj pozdrav. Samo se po sebi razume da sam odmah shvatio razlog za takvo ponašanje ove sredine. Verovatno su očekivali da ću se trijumfalno i izazovno ponašati zbog pobeđe mojih izraelskih "rođaka". To se, naravno, nije dogodilo, već sam na uobičajeni način prionuo na posao. Jednim okom sam posmatrao Fadila, očekujući ipak neku njegovu reakciju ili komentar, pre ili kasnije. To se uskoro i dogodilo. Prišao mi je i, dalje crven u licu, očito neraspoložen, ljutito mi dobacio:

"A oni tvoji, tamo dole u Izraelu, su se zverski ponašali prema arapskim vojnicima i zarobljenicima. To je zaista bilo neljudski..."

Prekidoh njegov monolog i odgovorih mu:

"Slušaj me dobro, dragi kolega. Prvo, zašto bi oni bili 'moji'? Tačno je da neki iz moje šire porodice žive tamo, ali, za boga miloga, pa ja sam jugoslovenski državljanin kao što si i ti, mi svi, stanovnici ove države, mada sam i Jevrejin. Tamo je bio rat, a u svakom ratu ima ubijanja i drugih "neljudskih" ponašanja. Na kraju, neko izađe kao pobednik, a neko je gubitnik, što se dogodilo i u ovom slučaju. Ako si zbog ishoda rata nezadovoljan, ne razumem zašto se meni jadaš, kako da to protumačim?!"

Nakon ovog razgovora naši lični odnosi su se bili prilično ohladili, ali smo bili obavezni da i dalje poslovno sarađujemo. Međutim, ova događanja su mi barem pomogla da pojačam svest o pripadnosti jevrejskom narodu i ojačam više nego do tada osećanja prema Izraelu.

U svakom slučaju, kada sam u narednim mesecima saznao da je meni namenjen stan dodeljen čistaćici, utvrdio sam da mi ni ovde, iz istog razloga kao ni u "Energoinvestu", nema budućnosti. Krajem te, 1967. godine našao sam jedno novo, rizično, ali ipak obećavajuće rešenje: Odlazak na dvogodišnji rad u crnu Afriku putem programa tehničke pomoći. Nova iskušenja i doživljaji za mene i moju porodicu bili su na pomolu!

Jedno **pismo**, jedna hronika, jednog vremena, tragedije koja se ne zaboravlja. To je razlog zašto u celini objavljujemo pismo koje nam je ustupio Otto Komornik iz Haife.

Novi Sad 6. oktobar 1987.

Draga moja Miro Vekeš,
Tvoju adresu sam dobila od Joške Abrahama. Naime, pre izvesnog vremena sam pročitala u „Biltenu“ da je Mira Vekeš dala dobrovoljni prilog. Pošto pretpostavljam da si ti ona Mira Vekeš sa kojom sam za vreme rata bila u logoru Aušvic, bila sam slobodna da se obratim Joški za tvoju adresu. Ne znam da li se sećaš, ne znam ni koliko je pametno od mene da te podsećam na tešku prošlost. – Ukoliko si Ti ta ista Mira Vekeš, onda smo zajedno spavale u istoj „koji“, jedna do druge, delile svaki zalogaj hrane, bile smo kao sestre. Ti si bila u drugom stanju, pa smo te čuvale i pazile od esesovaca. Zatim si u petom mesecu trudnoće izgubila dete. Tačno se sećam one noći i Tvog izlaska iz barake na „kiblu“, pa smo krišom pozvale lekarku sa revira. Posle smo se upoznale sa Zorom Šandor iz Dugog Sela karaj Zagreba. Sa njom sam se još dugo dopisivala i posetila je 1949. godine. Zora Šandor je sada mrtva. Ja sam 65 godina. Ti si se iselila u Arc i izgubila sam sa Tobom vezu. Ali te se dobro sećam iz onog vremena, zajedno su nas oslobodili Rusi, pa nas hranili, pa nas uvagonirali i putovali smo do Lavova, pridodate ratnim zarobljenicima na povratku kući. Bile smo nedelju dana u Čenstohovi, gde si se upoznala sa jednim oficirom – jer je svaka od nas morala ići sa jednim, da se odbranimo od stotine drugih. Bio je Sremac. Još danas Te vidim kako se šetamo u crkvi u Čenstohovi – Bila je tamo „crna madona – bogorodica“, u toj crkvi gde su se poljski kraljevi nekad krunisali. Veoma bi se veselila da dobijem vesti od Tebe. Da mi javiš jesi li to Ti i kako si, kako živiš, kako ti prolaze dani? Da obnovimo staru vezu. Grlj te i voli Tvoja Mirjana Mautner (devojačko prezime), sada udata Kovač.

OLE HADAŠ

U Izrael se uselio **Ivković Filip**. Želimo mu da se brzo i što bolje snađe u novoj sredini. Dobro došao.
Rukovodstvo i članovi HOJ

DINA KATAN BENCION PREVELA ANDRIĆEVU KNJIGU NA DRINI ČUPRIJA

Možemo slobodno reći da je zahvaljujući Dini Katan Bencion izraelska čitalačka publika upoznala važan deo spisateljskog opusa nobelovca Ive Andrića. Ovog puta je objavljen drugi prevod knjige „Na Drini ćuprija“ - prvi prevod sa nemačkog jezika je objavljen 1959. godine, pre nego što je Ivo Andrić dobio Nobelovu nagradu za književnost (1961.). Ovog puta je za prevod Dine Katan izdavač iz Jerusalima, Carmel PH, dobio priznanje Instituta za prevode najboljih klasika sveta.

Dina Katan je takođe prevela Andrićeve romane „Travnička hronika“ i „Gospođica“, kao i izbor „Andrićeve jevrejske priče“.

Uskoro će pomenuta izdavačka kuća štampati prevod Dine Katan romana Gordane Kuić, „Miris kiše na Balkanu“, koja je postigla veliki uspeh u bivšim jugoslovenskim republikama i Evropi.

U romanu „Na Drini ćuprija“ pripoveda se o turskim vremenima u Bosni, ali se radnja romana proteže u četiri veka. Sve je vezano za ćupriju na Drini, kameni most, koji će nadživeti sve aktere istorijskih događaja, onih poznatih ali i običnih ljudi, koje nam je Andrić majstorski prikazao. Kao i svi klasici, roman „Na Drini ćuprija“, može da se čita više puta i da se uvek ponovo otkrije neki novi smisao onoga što je Andrić želeo da nam kaže.

Promocija knjige

„VELIKA MAJKA“

Piše Nenad Fogel

U ponedeljak 19.11.2012. godine, u Galeriji Jevrejske opštine Beograd, održana je promocija knjige „Velika majka“, autora Svetozara Jovaševića.

O knjizi su govorili Jovan Janjić, direktor izdavačke kuće „Prosveta“, književnik Milomir Kragović, dr Vladimir Manojlović, Kruna Steoranov Janković i autor Svetozar Jovašević. Direktor IP „Prosvete“ Jovan Janjić, govoreći o knjizi „Velika majka“, podvukao je da je to roman koji nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Knjiga je životopis dečaka Nikole koji se od samog početka bori za opstanak. On je kao jednogodišne dete u zimu 1941. godine

ostavljen na ulici, na minus 20 stepeni, da bi ga nepoznata žena odnela u sirotište. U doba adolescencije otkriva ko je i odakle potiče. Nikolin životni put ide između dobra i zla, a njegova sudbina je i sudbina Jevreja u Drugom svetskom ratu, ali i svih malih bića u vrtlogu velikih društvenih dešavanja, rekao je Janjić. "Velika majka" je roman koji budi najtananije i najiskrenije emocije kod čitaoca i podstiče ih da budu bolji ljudi, dodao je on.

Književnik Milomir Kragović je istakao da je "Velika majka" uzbudljiva autobiografska pripovest sa univerzalnim porukama i potresna priča o brdovitom Balkanu.

U pesničkom maniru knjigu je analizirala bliska rođaka Kruna Steoranov Janković, sociolog. Dr Vladimir Manojlović, podelio je sa prisutnima trenutak kada je prvi put prelistao tekst u rukopisu: „Svetozare, piši, imaš šta da kažeš“, bile su njegove najiskrenije reči ohrabrenja, upućene svom dugogodišnjem prijatelju da istraje u pisanju svog prvog romana.

Svetozar Jovašević piše posvetu našem prijatelju Miroslavu – Mikanu Grinvaldu (levo). U pozadini Jovan Janjić, direktor „Prosvete“

"Kada bi svet bio savršen, ispunjen dobrotom, ne bi mogao da opstane, stagnirao bi u svojoj savršenosti bez ikakvog pomaka unapred. Nažalost, zlo mora postojati radi ravnoteže. To je kreacija prirode. Bez ravnoteže dobra i zla, svet je

samo utopijska fikcija pesnika", poručio je na kraju promocije autor Jovašević.

Knjigu možete naručiti po ceni od 60 šekela preko e-mail urik51@gmail.com Deo prihoda autor donira Hitahdutu.

„ZAŠTO SU ĆUTALE I MAJKA I ĆERKA O ISTOM RATU“

**KNJIGA MAJKE I KĆERKE
– MAGDE I NEVENE SIMIN**

Uvod „Kada je moja majka Magda, u 83. godini, napustila svoje borbe i svoje bitke, iza nje su ostali neki neobjavljeni rukopisi, među njima dokumentarna proza "Bačvanke - političke osuđenice u ratu 1941-45". I novosadske "Ženske studije" ponude da mi to objavimo. Ali, rekoše, bilo bi veoma zanimljivo da se taj rukopis dopuni komentarima koje bih pisala ja, Magdina ćerka, i, što je jednako važno - druga generacija preživelih iz tog II svetskog rata. Majka i ćerka, prva i druga generacija preživelih - ista tema, dva ugla. Pristanem. Lako smo se dogovorile: poći ću onim stazama po Evropi kojima su nacisti i njihovi saveznici hapsili, tukli, mučili i zlostavljali, pa prevozili kao stvar moju Magdu i stotine njenih ratnih drugarica, političkih osuđenica; žena...Prateći Magdinu ratnu stazu i povremeno ratnu stazu moga oca Živka, sve sam se više udubljavala u svoj unutrašnji lavirint, pa reči koje ovde prostirem pred vas čupam iz svoje ranjene duše druge generacije preživelih u holokaustu. Iako sam veći deo svog života mislila da je za čoveka kome se zlo dogodilo najzdravije da sve zaboravi, nisam se pokajala zbog pristanka da ponovo otvorim ta zla vrata u sebi. Kako iskustvo nadolazi i gomila se, pokazuju se i drugačije mogućnosti i drugi razlozi izranjaju na svetlo dana. Sve mi je jasnije koliko je važno svedočiti. Baš zbog zdravlja pojedinačne žrtve i zbog ozdravljenja čovečanstva. Na ličnom iskustvu sam se uverila da ratni zločini ne zastarevaju, da rane od tih zločina ne zaceljuju ni u deci, ni u unucima, ni u praunucima i truju nova pokolenja u nedogled. To se mora govoriti, neprekidno, bez obzira što novi ratovi zasenjuju stare. Napomene uz komentare: Da kažem nešto o mom odnosu prema Magdinom

angažovanju da 60 godina kasnije, dakle sa svojih 80 godina života, ponovo napiše jednu knjigu-dokument o ratu: Bila je 2002. godina, bližila se nekakva logoraška godišnjica i Magdine ratne drugarice je namole da napiše još jednu knjigu, ovog puta s pravim imenima, o tome gde su sve tamnovale za vreme rata i šta im se tamo događalo. Dogovore se da se knjizi prilože spiskovi imena i još po koji podatak ako ih se ko seća, jer vreme ide, njih je sve manje, osim toga na Balkanu je tek stao najnoviji rat i onaj će se zaboraviti i gurnuti njihova stradanja u ropotarnicu istorije. A mnoge od njih su još žive...Pokušala sam Magdu da odgovorim: Ubeđivala sam je da je to mnogo zanimljivije, jer, ipak, u ratu su provele 4 godine, sada su sve one između 80-e i 90-e, od njihovog rata je prošlo šest decenija, pa same cifre govore, valjda, nešto... Valjda i o životu ima nešto da se kaže, dodavala sam argumente kojih sam mogla da se setim... Magda je smatrala da je moj predlog valjan i prionula je na posao. Rezultat je vidljiv u : 7 bledih stranica o poratnom životu šaćice žena, za ostale je samo u spiskovima navedeno poratno zanimanje i mesto stanovanja, a na znatno upečatljivijih 35 stranica, opet, četvorogodišnji put od hapšenja do oslobođenja. Tu, dakle, vidimo da je 4 (godine) mnogo puta jače i veće od 60 ili čak 80 (godina). Tako je to, valjda, kod prve generacije preživelih. Rat im uvek nadjača mir, ratna dešavanja uvek prekriju mirnodopske uspomene. Druga generacija, međutim, ima drugačije rasporede. Zato i prihvatam da svedočim o posledicama rata na mene. Jer iako sam rođena pet godina nakon što su ratne trube utihnule, obeležena sam i okovana ratnim ranama koje su moji roditelji zadobili. Kad sam svojoj drugarici Floriki rekla da sam prihvatila da dam lični pečat i komentare na Magdine, strašno se zabrinula: 'Jedva si se oslobodila tog rata, zašto sad sve to oživljavaš?', dvoumim se kako to da formulišem. Takođe, uvežbavam i argumentaciju u korist teze da ratni zločini ne zastarevaju, da posledice traju, kao zloćudni tumor metastaziraju, dodajući sve nove i nove otrovne cvetove na bolesno stablo života. I uzimaju žrtve dugo nakon što zaraćene strane... I još nešto, sada znam kako je natčovečanski teško osloboditi se nasleđenih ratnih rana; koliko decenija, koliko mukotrpnog rada na sebi, koliko volje i znanja treba da se rasteretiš, da sagledaš to otrovno unutrašnje razbojište i da na vjeki vjekov da se ne prenosi dalje. I još nešto znaš, a što RAT-u nikako ne mogu da oprostim: dok se rasterećuješ od ratne bolesti, bezbrojne životne šanse samo prođu kraj tebe... Moju majku najčešće zovem samo imenom. To što je bila majka i rodila dvoje dece, samo je maleni deo onoga što je njena osobnost

pokrivala i preivala. Ona je bila takva ličnost da mi je nemoguće da mislim o njoj kao o osobi koju određuje samo jedan okvir. Daleko je nadmašila pojam majke, pojam žene, pojam novinarkе i urednice, pojam spisateljice, pojam svedokinje, pojam drugarice, pojam prijateljice... Bila je prevelika za bilo koji od njih pojedinačno. Kad sam postala svesna te njene neukrotive veličine, počela sam da je zovem samo imenom. MAGDA. Samo ta reč može da obuhvati to što je ona živela, radila, davala, oličavala. S ljubavlju i velikim poštovanjem je gledam u galeriji velikana kojima ne treba ništa sem imena i čija dela, znana ili neznanu ljudima, pred Bogom govore sama.

Zainteresovani mogu da poruče knjigu kod Lenke Frenkel preko interneta e mail: f_lenka@hotmail.com

REZULTATI 56. NAGRADNOG KONKURSA SJOS ZA RADOVE SA JEVREJSKOM TEMATIKOM

Žiri u sastavu: akademik Predrag Palavestra, prof. dr Milan Ristović i profesor i književnik Filip David, po pregledu 32 prispela rada (23 književna, 6 naučnih i 3 memoarska) nagradio je sledeće radove:

1. Nagrada „Ženi Lebl“ – rad „AVRAMOVA DECA“, pod šifrom *Ben Žan*, autor: **Živana Vojinović** iz Šapca

2. Nagradu ravnopravno dele dva rada:

- „OBRAZOVANJE I KULTURNI RAZVITAK JEVREJSKIH ŽENA U SRBIJI OD DRUGE POLOVINE XIX VEKA DO 1941.“, pod šifrom *Bgfem*, autor: **Tamara Spasojević** iz Beograda, i rad

- „TRADICIJA OČUVANJA I PRENOŠENJA USMENE KULTURNE BAŠTINE SEFARDA U BEOGRADU-SRBIJA“, pod šifrom *Tragovi u snegu*, autor: **Drita Tutunović** iz Beograda

3. Nagradu ravnopravno dele dva rada:

- „MAJER I BOROTA / Mit i stvarnost, pod šifrom *Sudbine*, autor: **Radivoje Davidović** iz Beograda, i rad

- „RAHELA“, pod šifrom *Ferari*, autor: **Olivera Kolarić** iz Beograda

Žiri je preporučio za otkup (za Jevrejski istorijski muzej) dva rada:

- „U FOČI NAROD JEVREJSKI“, pod šifrom *Kuside*, autor: **Marko Popović** iz Budve, Crna Gora, i rad

- „SUDBINA BEOGRADSKIH SINAGOGA“, pod šifrom *NDIZK*, autor: **Haris Dajč** i dr **Nikola Samardžić** iz Beograda

BAR MICVA BEJAHAD

Ovogodišnji Bejahad će sigurno biti tema evociranja uspomena, druženja, bar do sledećeg susreta. Ovog puta o Bejahadu piše direktor, dr Vladimir Šalamon

Od 26.8. do 2.9.2012. godine održanje trinaesti po redu Bejahad. Prema židovskoj tradiciji, Bar micva Bejahad. Mjesto održavanja bila je Pula; svi su gosti bili smješteni u dva hotela na Punta Verudeli (4 kilometra od grada Pule), u Hotelu Palma (3*) i Park Plaza Histria hotelu (4*). Hoteli su bili praktično jedan do drugoga. Program se odvijao u prekrasnim prostorima hotela Park Plaza Histria hotela, ali ovaj put je i veliki dio programa bio ostvaren po galerijama i koncertnim salama grada Pule.

Ovogodišnji program bio je, s obzirom na svečanost Bar micva Bejahad, reprezentativan i bogat; organizirano je, na primjer, 6 izložbi, 5 koncerata, prikazano 6 filmova itd. Susretu je prisustvovao 251 gost.

Ovogodišnji, šesti po redu «Bejahad mladih» okupio je 48 učesnika u dobi od 24 do 40 godina. Svi su imali na raspolaganju 5 radionica koje su vodili David Albahari (literarna grupa), Jakov Bararon (slikarska sekcija), Saša Mesić (primijenjena umjetnost) i Sonja Samokovlija (edukativna radionica - židovska tradicija). Prikazana su i 4 izraelska dokumentarna filma, a razgovor/diskusiju nakon filma vodio je Eliezer Papo.

Koncerti su bili izuzetno dobro posjećeni i na nekim koncertima nije bilo mjesta za sve one koji su željeli čuti umjetnike. Ostvaren je i vrlo dobar kontakt s osobama koje vode i prate kulturni život Pule te je sedam projekata iz programa Bejahada uvršteno u repertoar Pulskog ljeta.

Prijem na koji smo naišli u gradu Puli kao domaćina i u oba hotela od strane osoblja, bio je, po mišljenju svih gostiju Bejahad festivala, izvanredan. Kao primjer se može navesti postupak direktora svih hotela Punta Verudele, Reli Slonima, Izraelca, koji živi i radi u Hrvatskoj: gospodin Slonim je doveo dva sjajna kuhara iz Izraela, koji su u okviru Yom Israela priredili nezaboravnu izraelsku večeru. Troškove avio karata i trodnevnog boravka dvojice kuhara, osobno je financirao gospodin Reli Slonim.

Dirnuti izvanrednim prijemom i svime što smo doživjeli u tih sedam dana, Bejahad se u Glasu Istre i u programu dviju istarskih TV kuća javno zahvalio uz želju za budućom suradnjom.

Festival je bio vrlo dobro praćen i dnevni izvještaji su objavljeni u Novom listu, Glasu Istre i Jutarnjem listu, a dvije lokalne TV kuće i HRT su

snimali događanja na temelju kojih se upravo montira i dokumentarni film Bar micva Bejahad. Prema ustaljenom, uobičajenom načinu rada, uskoro će biti tiskani časopis Bejahad 2012 koji vrlo informativno, slikom i tekstom, prenosi zbivanja iz Pule.

Primjetan je bio i ne mali interes građana i gostiju Istre i Pule za Bejahad manifestaciju, tim prije što je u gradu i okolici bilo plakatirano oko 100 plakata kojima su pozivani svi zainteresirani na izložbe i koncerte ovogodišnjeg, pulskog Bejahada.

Naravno da su i vrlo lijepe i uređene plaže Punta Verudele svakodnevno privlačile brojne kupaće i da je naš Jadran ponovo oduševio goste od Kalgarija, Štokholma, Pariza i Beča pa do Tel Aviva i Jeruzalema kao i gradova bivše Jugoslavije, čiji su članovi ponovo proveli nezaboravnih sedam dana na susretu koji toliko znači za naše zajedništvo!

S obzirom na veliko zadovoljstvo kako prisutnih članova zajednica, tako i naših domaćina, čini nam se da se ova destinacija može smatrati destinacijom i naših sljedećih susreta.

Izložba "Omaž Danilu Kišu"

autor Petar Kras, otvorena je u holu Narodne biblioteke Srbije, povodom pola veka od objavljivanja prvih romana istaknutog pisca - "Mansarda" i "Psalm 44".

Postavku čine tri segmenta: prostorna instalacija na zidu od crnog satena pod nazivom "Dunav 1942", video rad "Dunav 2012" i serija od 27 printova "Omaž D.K.".

Kras je objasnio da je izložba nastala "u skromnoj veri da je moguće vizualizovati neke delove Kišove poetike", kao i da se oslanja na citate iz Kišovog dijaloga sa Gabijem Glanhmajnom u kome pisac iznosi najtraumatičnije trenutke svog života.

"Dok sam razmišljao o naslovu koji bi objedinio sva tri rada, došao sam do jedine moguće formule. Ovo je zapravo lični omaž stvaraocu koji je toliko uticao na moj svet ideja i moj rad", istakao je autor izložbe.

On se zapitao i šta nam Kišov primer danas govori.

"Kišov primer nas nedvosmisleno upućuje na to da razmišljamo o posvećenosti, o doslednosti i identitetu, o snazi vere u sopstveni put i o značaju ličnog iskustva u formiranju jedne umetnosti", ocenio je Kras, dodavši da to svima jako nedostaje u trenutku kada živimo "pod teretom trivijalne realnosti koja nas stalno iznenađuje svojim novim oblicima ekonomske prinude, društvene krize i hipokrizije".

ZANIMLJIVOSTI

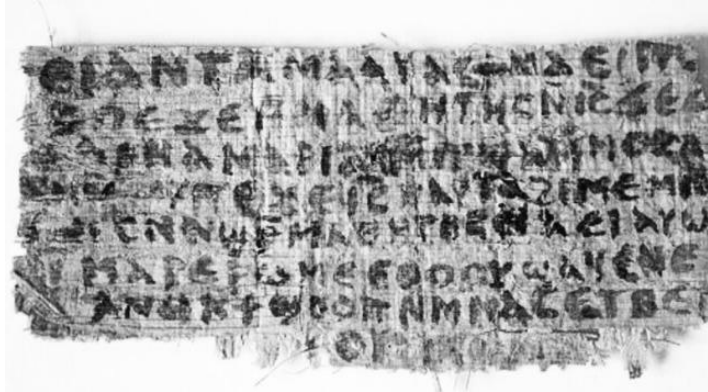
ISUS IMAO ŽENU?

Rojters (REUTERS)

Ranije nepoznat ostatak papirusa iz 4 veka nove ere, na egipatskom koptskom jeziku, gde se u jednom delu kaže: „Isus im je rekao, moja žena...“ izazvao je ponovno žestoke rasprave u hrišćanskom svetu. Postojanje fragmenta, ne većeg od vizit karte, obelodanila je na konferenciji u Rimu profesor na Harvardu Karen King.

„Hrišćanska tradicija dugo smatra da Isus nije bio oženjen, iako nema pouzdanih istorijskih dokaza koji bi podržali tu tvrdnju“, navodi se u saopštenju profesorke King.

Karen King je predstavila dokument na šestodnevnoj konferenciji u Rimu. Iako vatikanski mediji često pišu o takvim konferencijama, ovoga puta nisu pomenuli novo otkriće, prenosi britanski "Telegraf".

Arijel Šiša-Halevi, profesorka lingvistike na Hebrejskom univerzitetu i stručnjak za koptski jezik potvrdila je da fragment nije falsifikat.

Komentar: Zbog čega rasprava? U hrišćanskoj crkvi do danas postoji razmimoilaženje kada je u pitanju brak. Pravoslavni sveštenici mogu da se žene, katolički ne. Katolički se ne žene, jer je i duhovni otac Isus bio neoženjen. Ukoliko ta tvrdnja bude opovrgnuta, možemo predpostaviti da je Isus imao i decu, a to bi značilo da danas u svetu ima puno potomaka božje dece. Takođe se postavlja pitanje zašto se onda katolički popovi ne žene. Isus je, po Bibliji, ubijen kad je imao 33 godine. Oni koji su i ranije tvrdili da je bio oženjen, i to konkretno sa Marijom Magdalenom, pozivali su se na zdrav razum. Jevrejima nikad nije bilo zabranjeno da se žene, naprotiv, pa zašto Isus Jevrejin ne bi bio oženjen, kada su se Jevreji, prema današnjim kriterijumima, u ono vreme ženili veoma mladi? Kažemo današnjim, jer u ono vreme ljudski vek je bio mnogo kraći, i za očekivati je da su se Jevreji ranije ženili. M.F.

SLEPI MIŠ U REHOVOTU NAPAO MAJKU I KĆERKU

Caplan Medical Centar

Dok su spavale ženu i njenu 15-godišnju kćerku napao je slepi miš, koji je verovatno uleteo kroz otvoren prostor, a onda izgubio orijentaciju i nije mogao odmah da napusti sobu. Naprotiv, dok su one spavale leteo je po celoj kući, a kad je izgrebao domačine, konačno je izleteo napolje.

Povređene su odmah prebačene u bolnicu Kaplan, gde su dobile vakcinu protiv besnila. Lekar bolnice je rekao da u svakom slučaju kada lice ujede ili ogrebe sisar, mora odmah biti vakcinisan, a povređene će dobiti još dodatnih vakcina u toku nekoliko dana.

Kako sam ubio Bin Laden

**Američki specijalac do detalja
opisao smrt vođe Al Kaide**

Iz strane štampe

Penzionisani pripadnik specijalne jedinice američke vojske "Foke" Met Bisonet opisao je do detalja kako je u maju 2011. godine ubio šefa Al Kaide Osamu bin Laden. Bisonet je celu akciju opisao u knjizi "No Easy Day", a prema njegovim rečima, Bin Laden je ubio pucnjem u glavu, u trenutku kada je nekad najtraženiji svetski terorista promolio glavu kroz vrata u svom skloništu u Pakistanu.

Odmah nakon smrtonosnog Bisonetovog hica, u prostoriju su upali ostali članovi eltine jedinice američke vojske i u Bin Laden, koji je u samrtnom ropcu ležao na zemlji, ispalili još nekoliko šaržera metaka.

Sve ovo gledale su dve Bin Ladenove udovice, koje su nakon toga plakale nad njegovim telom.

Izuzetno precizan opis akcije "Foka" razbesneo je advokate Pentagona, koji sada po svaku cenu žele da odlože pojavljivanje knjižare u prodaji, zakazano za sledeću nedelju.

Bisonet (36), koji je knjigu napisao pod pseudonimom Mark Oven, sada se suočava sa optužbama za kršenje zakletve o ćutanju, koju je položio kada je prošlog aprila napustio vojsku SAD, ali i sa pretnjama smrću koje mu upućuju mnogi islamski fundamentalisti širom sveta.

Pripadnici "Foka" u Pakistan su krenuli sa tri helikoptera, u kojem su bila po tri specijalca. Znali su da će u Bin Ladenovom skloništu osim njega naći i dvojicu njegovih kurira, braću Abrara Al-Kuvajtija i Almeda Al-Kuvajtija.

Prema Bisonetovim rečima, operacija je zamišljena tako da se specijalci spuste iz helikoptera ubiju vođu Al Kaide, ali se sve zakomplikovalo kada se

helikopter, u kojem je bio i Bisonet, srušio u dvorištu kuće u kojoj se Bin Laden sakrivao.

Drugi helikopter "Blek hok", koji je trebalo da spusti na krov kuće, ipak se prizemljio izvan dvorišta kada su piloti videli da se prva letelica srušila. U dvorište su ih zatim pustili nepovređeni, ali "uzdrmani" vojnici iz prvog helikoptera.

Buka koju su helikopteri napravili probudila je Bin Ladena i njegove kurire, a jedan od njih, Ahmed Al-Kuvajti, otvorio je vatru na marince iz puške AK-47. U trenutku kada se se spremali da uzvrate vatru, na vratima se pojavila Al-Kuvajtijeva žena s decom, među kojima je bila i beba u njihovom naručju. Žena je rekla da je njen muž ubijen, a čim je video par nogu kako leži na zemlji pored nje, Bisonet je krenuo ja delu zgrade u kojem se nalazio Bin Laden.

Pomoću specijalnih naočara za noćni vid, marinci su upali u kuću u kojoj je bio Bin Laden i prvo očistili prvi sprat, a zatim se uputili ka drugom, na kojem se prema njihovim informacijama krio šef Al Kaide.

U tom trenutku na njih je vatru otvorio Abrar Al-Kuvajti, Ahmedov brat, ali su ga spscijalci odmah ubili, kao i njegovu ženu, koja je skočila pred njega kako bi ga zaštitila. U uglu prostorije sedeli su šćučureni deca i jedna žena.

"Foke" su zatim krenule ka drugom spratu, gde su eksplozivom razneli metalna vrata koja su delila taj deo kuće od prizemlja. Odmah zatim upucali su čoveka za kojeg se ispostavilo da je bio Kalid, jedan od sinova Osame bin Ledena, koji nije pucao u samoodbrani.

- Očekivali smo više borbe. Od sve te priče o umiranju za Alaha i samoubilačkim prslucima, samo je jedan od braće Al-Kuvajti opalio šaržer - piše Bisonet.

U trenucima dok se približavao trećem nivou kuće, Bisonet kaže da na pet stopa od vrha stepeništa čuo korake i zvuk punjenja puške. Tada je usledio i rafal. Bisonet je pucao prema čoveku koji je virio iza vrata, a odmah nakon rafala on se povukao.

Marinci su utrčali u prostoriju i tamo zatekli dve žene kako nariču nad telom mrtvog muškarca. Prema Bisonetovim rečima, muškarac je upucan u desnu stranu glave.

- Krv i delovi mozga bili su prosuti pored njegove lobanje. Dok je još bio u samrtnom ropcu, telo mu se grčilo - napisao je član "Foka".

On i još jedan njegov saborac ispalili su mu još nekoliko rafala u grudi dok nije prestao da se kreće. Najmanje troje dece prisustvovalo je celom događaju i bili su u stanju potpunog šoka.

Autor knjige dalje piše da su zatim marinci prišli telu i ustanovili da mu je cela desna strana lobanje bila razneti metkom koji mu je prošao kroz čelo, kao i da su grudi bile razorene nakon što je pogođen iz automatske puške.

- Mislim da je ovo naš dečko - rekao je jedan od članova ekspedicije, kojeg Bisonet predstavlja kao "Toma".

Preko interneta je moguće, na engleskom jeziku, skinuti celu knjigu besplatno.

NAJVEĆI SERIJSKI UBICA U ŠVEDSKOJ NIKOG NIJE UBIO

Šokantno: "Najveći švedski serijski ubica" nije mrava zgazio - priznao tuđe zločine da bi ispao važan

Iz strane štampe

Tokom devedesetih godina čovek koji je sebe nazivao Tomas Kvik, a čije pravo ime je Sture Bergval, priznao je više od 30 nerešenih ubistava, a osuđen je za osam ubistava, za ostale nije bilo dokaza da ih je izvršio, ali to nikome nije bilo sumnjivo.

Tokom devedesetih godina bio je medijska senzacija, priznavajući jedan nerazrešeni zločin za drugim. Nazivan je "švedskim Hanibalom Lektorom", a njegovo lice s naočarima moglo se videti u svim novinama i na TV ekranima.

Za njegov slučaj se 2008. godine zainteresovao i Hanes Restam, jedan od najuglednijih švedskih snimatelja dokumentarnih filmova, koji je svoja saznanja kasnije objavio u knjizi: "Tomas Kvik: proizvodnja serijskog ubice".

Posetio je Bergvala na klinici, pročešljao 50.000 stranica sudske dokumentacije i, na sopstveno zaprepašćenje, zaključio da za presude izrečene Bergvalu ne postoji ni jedan jedini dokaz. Nema tragova DNK. Nema oružja kojim je ubistvo izvršeno. Nema svedoka. Tela žrtava nisu nađena tamo gde je Bergval tvrdio da ih je zakopao ili sakrio. "Ubijao" je muškarce, žene i decu, u selu i u gradu, u Norveškoj i Švedskoj, "silovao" ih je, "kasapio" i "jeo" - drugim rečima, izmišljao je bez granica.

Pošto je bio zatvoren u najbolje čuvanoj psihijatrijskoj bolnici u Švedskoj, Restam je našao odgovor i na to pitanje. U mentalnoj ustanovi, okružen prestupnicima i kriminalcima raznih vrsta, psihički nestabilan, ali inteligentni Bergval je uočio da najveću pažnju i "ugled" uživaju upravo oni čiji su prestupi najteži.

Pokrenuta je akcija sadjenja šume u sećanje na

ime naše **ŽENI LEBL**

Pozivaju se svi prijatelji, poznanici, udruženja, ustanove, da svoj doprinos za šumu pošalju na adresu Hitahduta. Ček treba adresirati na Keren Kajemet Lelsrael, a u propratnom pismu napisati ZA GAJ NA IME ŽENI LEBL.

Imena osoba koja će učestvovati i podizanju šume bit će objavljena u MOSTU.

Ček može biti i u stranoj valuti.

adresa: HOJ POB 2705

KNJIŽEVNI DODATAK

BROJ 14

NOVEMBAR/DECEMBAR 2012.

OVAJ BROJ KNJIŽEVNOG DODATKA POSVETILI SMO ZORI DIRNBACH, HRVATSKA

Rođena 1929. godine u Osijeku Zora Dirnbach radi već u svojoj dvadesetoj godini (od godine 1948.) uz paralelni studij povijesti umjetnosti kao novinar. Piše kao stalno angažirani suradnik filmske i likovne kritike za onovremeni Narodni list, a honorarno za Vjesnik, Ilustrirani list itd. Lažna denuncijacija prekida po nalogu UDB-e svaku njenu daljnju suradnju sve do godine 1955. Otada ponovo radi kao novinar, dramaturg i urednik na radiju i televiziji i, usput, piše radio-drame, filmske scenarije (među njima i nagrađivani "Deveti krug" – Tada sam imao 13 godina, taman sam postao punoletan i prvi put sam zbog jednog filma pustio suzu. Prim.ured.). Većina njih izvedena je u gotovo svim europskim, pa i izvaneuropskim zemljama

ZORA DIRNBACH

Posljednjih godina piše isključivo prozu, pa 1997. objavljuje zbirku apokrifnih biblijskih priča "Kainovo nasljeđe"....

Knjigom „Kainovo nasljeđe“ s podnaslovom 'Starozavjetna slagalica ili moderne apokrifne priče' suvremena je hrvatska proza obogaćena nedvojbeno jakim autorskim slojem glede novih tematskih obzora priče, umjetničkog promišljanja životne zbilje i narativnih postupaka.

Marijan Vogrinc, Vjesnik

Godine 1998. roman "Dnevnik jednog čudovišta"...

Stoga roman „Dnevnik jednog čudovišta“ ne postavlja samo danas tako naizgled jednostavno pitanje kako smo preživjeli i komunizmu, nego daje dio odgovora na pitanje kako smo uopće preživjeli život koji nam je namijenjen.

Branimir Bošnjak, Republika

...a godine 2000. roman „Kao mraz“. Ovome posljednjemu je dala podnaslov "roman o nestajanju" budući da nosi priču o posljednjih sto godina jedne razgranate i nekoć imućne židovske porodice, doseljene krajem 19. stoljeća iz Mađarske u Slavoniju. Tri rata koja su u tih sto godina prohujala nad tim prostorom rasula su na sve strane svijeta i one malobrojne članove koji su uspjeli preživjeti. Ostalo je stablo s kojega kao da je vjetar i mraz otrgao i raznio sve lišće.

"Kao mraz" roman je o jednoj prilično razvedenoj porodici slavonskih Židova i tegobnom putu kroz koji je prošla od četrdesetih godina do današnjih dana...Gotovo da nema europskog Židova koji ne bi mogao ispričati sličnu životnu priču, što roman čini univerzalnijim od bilo kakve autobiografije...Zadnji dio, devedesete, dobro su zamišljena cjelina koja na neki način 'igra' na ironiju sudbine koja najmlađeg Epsteina uvodi u rat za hrvatsku državu u ime koje su pedeset godina prije stradali mnogi njegovi preci. Taj je dio jedno od najzanimljivijih proznih ostvarenja na temu Domovinskog rata.

Dragan Koruga, Zarez

Zora Dirnbach nam je iz „Kainovog nasljeđa“ ustupila za Književni dodatak Mosta dve i do sada neobjavljenu priču Omama. Veliko hvala!

PRIČE ZORE DIRNBACH

TAMARA

Ovo je bio već osmi dan kako se Juda zavukao u pećinu da u samoći i molitvi pokuša dokučiti zašto je izgubio dva sina. Kad je Er stradao pomislio je da ga je Svemoćni, neka je blagoslovljeno njegovo ime, kaznio jer je i sam u mlađim danima bio neumjeren, čak surov u lovu, pa je Erova smrt bila samo odgođena naplata za ono silno i nepotrebno ubijanje ptica i dikobraza, za koje je već unaprijed znao da će ih pustiti da istrunu čim padnu na zemlju. Ali sad, kad je i Onana pokopao, to mu objašnjenje nije više bilo dovoljno. Onan, koji se uvijek povlačio u sebe, koji je bio plah i nesiguran, i koji baš nikad nije išao u lov, zar je i ta njegova tako rana i neobjašnjiva smrt bila kazna za očevu objest u mladosti? Ne, u to ga nitko ne može uvjeriti, to nije mogao biti razlog da izgubi dva sina.

Ali zašto onda? Zašto mu Gospodin otima ne samo sinove, nego i nadu u neprekinutu nit kojom će se njegovo pleme udjenuti u budućnost? Sada, kad je stigao u dob u kojoj mnogi njegovi vršnjaci imaju već nebrojeno unuka, na njegovom se dvoru množe i kote samo mačke, telad i kozlići. To je njegovo potomstvo i potomstvo njegovih sinova.

Juda teško uzdahne. Vatra se u međuvremenu bila ugasila, i oštre iglice planinske studeni sve su mu se upornije stale zabadati pod kožu. On brzo podjari tinjajuće ostatke žeravice, pa baci na njih drvca koja je još prvog dana bio nasjekao i dovukao u pećinu.

Srećom, još je tu Šel. I mada je tek nedavno navršio petnaestu, već je odavna bilo utanačeno da će mu Hir iz Timne dati za ženu svoju najmlađu kćer Tafatu. S Tafatom se sigurno neće ponoviti zlo i nesreća koja je s Tamarom ušla u Judinu kuću.

Da, nema tog čovjeka koji će ga uvjeriti da je za Tamarinu jalovost bilo krivo sjeme njegovih sinova. Tko je vidio Era nije mogao a da se ne zadivi snazi koja je izbijala iz svakog njegovog mišića, znao je on u lovu ubiti golom rukom i divlju panteru. Ali kad bi i bilo tako, kao što neki govore, da u snažna čovjeka sve sokove iscijede i potroše mišice, što bi onda trebalo reći za Onana, koji je bio Erova čista suprotnost? Tanak, loman i nježan, bio je mlado stablo koje se tek trebalo razgranati, krhko drvce skrivenih pupova i vrelih sokova koji su samo čekali trenutak da probiju mladu koru. Ali i njega mu je Jahve oteo još prije nego što je stigao posijati sina.

Što vrijedi, vratiti sinove u život ionako ne može. Mora, znači, biti strpljiv i čekati da Tafata odraste i sazrije u ženu koja će u utrobi ponijeti Šelu sina, a njemu unuka. To je ono jedino što mu preostaje. I na to se mora pripremiti. Povećati stada, podići nove staje i obore, i potražiti rašljara koji će mu pomoći da iskopa nove bunare. Samo tako će se barem donekle nositi s Hirovim bogatstvom i nitko neće smjeti upirati prstom u njega, vičući za njim da je prodao sina.

Sada se već posvemašnji mrak bio uvukao u pećinu i Juda zaključi da će mu biti najbolje da ugasi vatru i legne na počinak. Tako će najbrže stići do

odgovora na pitanje koje ga je još od jutra mučilo. Što to Onaj Tko Sve Zna i Sve Vidi, neka je blagoslovljeno njegovo ime, nakon svega još očekuje od njega? Osam dana je postio i molio, koliko se sjeća i zna, nabrojio je i pokajao se za sva svoja grijesna djela i misli. Nije li to dovoljno da makar Šela osigura i zaštiti od božjeg gnjeva? A ako je ipak njegova slutnja bila točna, i pokaže se da nije njegov grijeh ubio oba njegova sina, očekuje li Gospodin da baš on umjesto nepoznatog krivca ispravi počinjenu nepravdu? O, kako da to sazna u ovom mraku po kojem tumara cijeli svoj život? Kako da zna neće li pogriješiti i, ne htijući, još više se zamjeriti Svemogućemu novom krivnjom, a koju će onda biti osuđen ispaštati i pred ljudima i pred njim?

Pokrivši se preko glave, jer to je bio jedini način da konačno zaspe, Juda odluči ranim jutrom napustiti pećinu, vratiti se kući i ondje, u najdubljim dubinama svoga srca, oprostiti Tamari ne samo unuke koje mu nije rodila, već i krivnju koju joj je maločas pripisao, a zbog koje bi mogao postati još i veći krivac od nje.

Umiren ovom odlukom i mislima, on zaklopi oči i uroni u san.

Rasute, treperave vlasi klizile su po površini vode i preplitale se poput morske trave, oplakujući njegovo voštano bijelo i prozirno lice koje je razrogačenim očima zurilo u nju. Ali onda se odjednom te njegove mrtve oči zamute, razliju i ispod njih izrone dvije duboke, crne duplje u koje nahrupi voda kao u otvoreno, bezdano grotlo. Površina vode boje tamnog zelenila stane blijediti, a grotlo prestane gutati vodu. Iz njegovih se usta, polako i uljnato stane razlijevati mlaz bijele, guste tekućine i on rukama posegne za njom.

Ona vrisne i s vriskom se probudi.

Drščući cijelim tijelom i zureći u mrak, Tamara pokuša probiti tamne sjene koje je mjesecina ostavljala za sobom. Ovo je bila već druga noć zaredom da sanja Onana. Ali zašto je on, sada već mjesecima mrtav, i dalje mrzi i kinji, kad vrlo dobro zna da nikome nije ništa rekla, kad je i dalje pred svima, pa i pred samom sobom, upornom šutnjom štitila njegovu oholost.

Kad bi barem imala snage da se iščupa i zauvijek napusti ovu kuću u koju ju je dovela očeva volja! Istina, bila je još dijete kad ju je otac predao Eru. Nitko je nije pitao želi li da bude majka njegove djece. Još i danas uzdrhti na sjećanje na onu prvu noć, ali i na mnoge noći poslije toga, u kojima kao da je slutio da neće stići posijati sjeme koje će sazrijeti i probuditi u njoj ženu i majku i da će, verući se za divokozom koja ga je izluđivala i vabila, neoprezno stati na kamen koji će ga sunovratiti sa stijene. Valjda je zato svaku njihovu noć, sluteći tu stijenu i taj kamen, pretvarao u živu vatru znoja, poniženja, razdražene i odmah potom ismijane nemoći, ravnodušan na led i gađenje koje je čitao u njenim očima.

Mrak se razmakne i ona ugleda Šela na vratima.

– Što se dogodilo? Zašto vičeš?

Ona se hitro pokrije, sjetivši se da je sva znojna u snu odbacila pokrivač sa sebe. Nije očekivala da će je čuti. Otkako je Juda sve češće odlazio sa stadima u planinu, Šel bi to znao iskoristiti i noćio bi pod vedrim nebom s pastirima, pa bi u ovom dijelu kuće često ostajala sama.

– Nisam vikala, šapne.

– Jesi, čuo sam te. – Bio je uporan, iako ni sam nije znao zašto traži njeno priznanje.

Nije htjela biti gruba, ali što da mu odgovori? Bio je još tako mlad i nevin, ništa ne bi razumio, čak kad bi mu i rekla. – Pođi spavati, vjerojatno sam samo ružno sanjala. To će proći, čula je sebe kako govori i odmah shvati da joj riječi zvuče šuplje.

– Da ostanem kraj tebe?

Znala je da je gleda i vidi usprkos mraku, kao što je znala da je već danima potajice slijedi, kad god bi sa sluškinjama odlazila na kupanje. I onda bi, skriven iza grma, čekao kad će je one okružiti i pomoći joj da se svuče. To je bio trenutak kad bi uvijek iznova pobjegao, ne dočekavši da je vidi голу, sklanjajući se isprekidana daha i prestrašen u okrilje roditeljske kuće. Istog takvog kratkog i vrelog daha, kakvim diše i sada, i kakvog čuje kroz mrak svoje sobe, samo što je sada sve bliži i bliži.

– Šel, preklinjem te, vrati se u svoju sobu. – Iznenadi je drhtaj koji je čula u svom glasu. Nije ga slutila, nije ga prepoznala niti neku noć, kad je sanjajući po tko zna koji put onaj zlosretni svadbeni dan i onaj baldahin, i kad je umjesto Onana ugledala Šela kako stoji kraj nje pod baldahinom. O, Bože svemoćni, u snu se udavala za Šela, a tek sad ga je prepoznala! Da je barem naslutila, da je barem štogod učinila... Ali sad je kasno, pomisli, sad je kasno!

– Tamara ...

On se spusti na njen ležaj i meko, kao da predaje svoje tijelo u njene ruke, priljubi se uz nju i nasloni glavu u njene raširene dlanove, u one iste dlanove kojima se htjela obraniti od njega. O Bože, pomisli ona, o Bože, ti najbolje znaš koliko sam osamljena i u kakvoj mi pustoši protječe mladost, je li ovo kazna, nagrada, ili me samo iskušavaš?

Vruće Šelovo čelo gorjelo joj je na dlanu i ona izvuče ruku. Ali onda odjednom, sasvim neočekivano i za nju samu, umjesto da ga odgurne, da odmakne sa sebe tu vrelu, nježnu, dječaćku put, ona mu objema rukama naglo i silovito obujmi lice i, privukavši ga svome, upije se usnicama u njegove.

Bilo je to kao da se, nakon dugog i usamljenog lutanja pustinjom, dočepala čistog izvora koji će rashladiti od žeđi ispucale usne i poput melema zaliječiti otvorene rane. Bilo je to kao da tek sad spoznaje svoje tijelo.

Punu godinu dana Juda nije ništa primjećivao. Šel je i dalje s njim odlazio u lov i na obilazak stada u planini. Vjerojatno zato nije ni prepoznao, za razliku od robova i slugu koji su već vidjeli u njemu budućeg gospodara, u najmlađem i jedinom sinu gotovo preko noći izraslog, lijepog muškarca.

Samo je Amasa, kao što to već biva u majke kojoj je preostao samo jedan sin, naslutila o čemu se radi. Poznavajući muževljevu narav, kao i ugovor s Hirom koji ga je obvezivao, trudila se, kolikogod je mogla, zatirati tragove koji bi odali iz čijeg se to zagrljaja iščilio mladi ljubavnik. Postavši tako tihi sukrivac u sinovljevu grijehu, tješila se uvjerenjem da i ova strast, kao i svaka druga, blijedi i pada pred sjajem novca koji će ući u kuću s Hirovom kćerkom Tafatom. Bila je, naime, sigurna da će ova davno ugovorena ženidba iščupati sina iz griješne postelje, a nju iskupiti što je zatajila istinu čak i mužu. Uostalom, zar je nije zatajila s dobrim razlogom? Nikad ne bi Hir dao Šelu svoju jedinicu Tafatu kad bi znao u čijem je krevetu taj, još do jučer nezreo mladoženja, naučio ljubavnu vještinu!

Kobno klupko se počelo odmotavati tek onoga dana kad je Amasa tiho, i dalje trudeći se da to nitko ne primjeti, pala u krevet. Usprkos svoj krotkosti i spremnosti da prihvati sve što rijeka života doplavi na njene obale, nije joj bilo dano da umre tiho, neprimjetno i brzo. Bolest koja ju je ophrvala bila je bolna i mučna, i prisilila je na ovisnost od koje je cijeloga života strepila: bila je prikovana uz krevet.

Nenavikao da ima uza se ženu koja bi imala drukčije potrebe od njegovih, zaprepašten što se i u njegov život uvukla bolest, Juda se prepao i izgubio. Do sada je smrt ulazila pod njegov krov naglo, nasilno, mimo reda i očekivanja i. ma koliko da ga je pogađala, otimljući mu sinove, bila je daleko. Sad je odjednom bila blizu i šuljala se za njegovim stopama. U panici da će je morati upoznati u svoj njenoj nakaznosti, da će u poniženju koje će čitati u Amasinim očima prepoznati i svoju smrt, bježao je od njezine bolesničke postelje. S griznjom savjesti i osjećajem krivnje koja će ga i poslije pratiti, bio je pomiren. Ali to će biti poslije, ne sad.

Tako su uz Amasinu postelju stražarili svi drugi, samo ne on. I sluge i robovi, ali najčešće Tamara i Šel. Tu je, naime, bilo najsigurnije da ih nitko neće iznenaditi i zateći kako brzim, grčevitim zagrljajima nadoknađuju dane i sate u kojima nisu mogli biti zajedno. Jedino su uz Amasu, nad kojom osim smrti više nitko nije bio gospodar, jedino su uz nju bili zaštićeni.

I tako se, naravno, dogodilo da je Juda, vrativši se sasvim neočekivano iz Timne kamo je bio otišao –zapravo pobjegao – da se izjada svom prijatelju Hiru, i upavši u Amasinu sobu (po svoj prilici samo iz naglo probuđenog osjećaja krivnje) tu zatekao svoga najmlađega sina u Tamarinu zagrljaju.

Judinu odlučnost, da ni za kakvo blago ovoga svijeta ne dopusti da mu Tamara otme i ovoga jedinoga i posljednjega sina, nije uspjela slomiti čak ni Šelova prijetnja da će pobjeći iz kuće, kao ni Tamarino preklinjanje da joj barem ovaj put dopusti lijegati uz čovjeka kojega voli i koji će joj, uzvraćajući joj istom mjerom, darovati dosad uskraćeno materinstvo.

Njihove molbe i prijetnje samo su podjarile Judin bijes i mahnitanje. I kao da mu nije bilo dovoljno što je, uz silnu dreku, porazbijao sve što mu se našlo pod rukom, nego je još i nasnuo na sina, vitlajući i prijeteći iščupanom nogom stola. A onda je naredio slugama da ih razdvoje i, tako razdvojene, zatvore u dvije udaljene sobe.

Dva dana poslije toga Amasa je umrla tiho i neprimjetno, kao što je i živjela. Sluge i robovi šuškali su među sobom da su je ubili Judini urlici, ali i njima je bilo jasno da je to samo ubrzalo hod smrti koja je već dugo vrebala na prag i da je to ubrzanje bilo zapravo samo njena posljednja, podarena milost.

Juda, i dalje zbunjen i prestrašen Amasinom smrću, kao da je samo čekao da se svi neizbježni obredi završe. Kad je i posljednji gost otišao naredi slugama da mu dovedu Tamaru.

– Ti ćeš sutra skupiti sve svoje stvari i pripremiti se za put. – Izbjegavao je njen pogled i gledao nekamo mimo nje. – Otići ćeš svome ocu i živjet ćeš kod njega. Sve što je bilo i što si imala u ovoj kući – zaboravi. Otpuštena si i slobodna da radiš što god te volja, ali čuvaj se ako te makar samo još jednom zateknem u blizini moga sina! Kazna će te dočekati strašna, jer dva si mi sina već ubila.

Uzalud se branila, uzalud ga je preklinjala da joj dade Šela, jer da će s njim sasvim sigurno imati potomstvo i, rodivši mu unuka, produžiti Judin rod. Ne saslušavši je istjera je iz sobe. Već idućeg jutra ona krene na put.

Šelu je odluku objavio grubo i bez okolišanja: – Ako si bio dovoljno zreo da se spetljaš s udovicom svoje braće, koja je čak tri godine starija od tebe, onda si zreo i za ženidbu. Tafata je navršila trinaest i, kako mi Hir neki dan reče, već je zrela žena. Za sedam dana otići ćemo ti i ja s darovima u Hirovu kuću i, kao što smo davno ugovorili, isprositi Tafatu. Siguran sam da će ti to rastjerati maglu iz glave, jer sve dok Tafata ne poružni i ostari, imat ćeš njeno tijelo da ti smiri krv.

– Ti si sklopio taj ugovor samo da bi se dočepao Hirova imetka! A mene prodaješ u zamjenu! – poviče Šel i osjeti kako mu od bijesa izbijaju suze na oči. – Ja nisam tvoj rob, niti tvoj pastuh Atar s kojim svake godine povećavaš svoje štale! Ja volim Tamaru!

– U tom ćeš slučaju imati samo zrak i nebo nad svojom posteljom! Radije ću razdati sve što imam, nego da svoj imetak dam u ruke glupanu i mekušcu koji u prvom rupi koju buši vidi rajski vrt. Sveg ću te ogoljeti, sine, a ti dobro razmisli prije nego što se odlučiš, dvaput nećeš imati istu priliku.

I Juda se posprdnio nasmije videći Šelovo lice. Znao je odavna što su prave riječi. Zar bi inače znao održati prijateljstvo tako moćnog i bogatog čovjeka, kao što je bio Hir? Da, došlo je vrijeme da naplati svoju širokogrudnost, ali i dalekovidnost kojom neuglednoj i jedva dorasloj Tafati daruje svoga jedinoga i posljednjega sina.

Premda je već dobrano bio zašao u godine, Hir je i nadalje, kad god su mu to poslovi dopuštali, odlazio s pastirima na striženje ovaca. Bio je to za njega blagdan, nešto što ga je podsjećalo na mladost i one

prve dane kada je svaku kap znoja i svaki zarađeni šekel pretakao u zemlju, ili novo grlo tada svog još skromnoga stada. Toga se blagdana nije htio odreći.

Kako su ovaj put svi poslovi kasnili, jer se i zima bila oteгла neočekivano dugo, godišnjica Tafatine udaje poklopila se s danima kad je trebalo krenuti na striženje. Hir zato odluči spojiti oba blagdana, pa na striženje povesti i svoga prijatelja Judu. Njihovi su se sastanci, istina, posljednjih godina bili nešto prorijedili, ali proslava pete godišnjice Tafatine udaje bila je ipak dovoljan razlog da zaborave sve one male nesuglasice koje su bile izbile pri ugovaranju miraza. I on napiše Judi pismo i pozove ga u Timnu.

Sluga, koji je nosio Judi pismo u Kezibu, uplaši se u jednom trenutku da ga neće na vrijeme predati, pa odluči skratiti put. Umjesto da produži utabanom cestom, skrene konja u planinu. Ali ne stigne prevaliti ni trideset ama, kad mu konj posrne na raspuklini pokrivenoj lišajem i ozljedi kopito. Sav očajan i u strahu od Hirove kazne, sluga napusti konja i potrči potražiti pomoć.

Posluži ga sreća, jer nakon svega pola sata hoda naiđe na kuću gospodara Rekaba iz Enajima. Ovaj mu dade konja, istina starog ali još uvijek izdržljivog, a sluga mu za uzvrat objasni gdje će naći njegovu kljusinu koju mu, uostalom, prepušta, budući da Reka zna kako će je izlječiti. Sluga usput objasni zbog čega mu se takva nevolja uopće dogodila. Da se njegov gospodar Hir, reče, nije ama baš u posljednji čas sjetio pozvati svoga prijatelja Judu na striženje, ne bi sluga bio ni toliko lud, ni toliko nepromišljen da s konjem skrene u brdo! Ovako, u stisci s vremenom, nije imao drugog izbora, morao je skratiti put.

Pošto sluga ode, Reka krene po ranjenoga konja, a u kući ostane samo njegova obudovjela, iz muževljevog doma otjerana kći Tamara.

Brzo, još prije nego što se Reka s sjena uspjela izgubiti u procijepu oštih, suncem prelivenih ljubičastih visova, ona naredi sluškinji da joj donese njene najbolje haljine. Dugo, veoma je dugo stajala i birala, ispitujući boju svile prema boji kose, crvenilo na usnama prema boji kože i oblik nakita prema obliku njenih tamnih, bademastih očiju.

Kad joj se učinilo da je izabrala što je htjela, zapovijedi slugama da joj osedlaju konja. Ne čekajući očev povratak, ne objašnjavajući kamo je to naumila u ovo kasno doba dana, kad je i iskusnijem putniku opasno zaputiti se u planinu bez pratnje, ona podbode konja i potjera ga prema Enajimu.

Samo dijete ne zna da do Timne put vodi preko Enajima, a Tamara nije više bila dijete.

Trgovci su već naveliko spremali robu i žurno je trpali u bisage kako ne bi, ovdje na rubu pustinje, postala plijenom noćnih razbojnika koji su u ova nesigurna vremena znali sve češće upadati u grad. Za njima su u prašini ostale samo rasute masline i smokve, i poneka slijepnja gruda prezrelih datula. Sve ostalo, a ponajviše prosuti

prah svih onih jakih, mirisnih mirodija, progutao je još za dana i vjetar i pijesak.

Tako se dogodilo da je Juda tek sada, plaćajući trgovcu za posljednji poklon koji će odnijeti Tafati, shvatio da ga je u gradu zatekla noć i da mu ne preostaje drugo nego da u njemu prespava. Od Enajima do Timne čekalo ga je, naime, još barem pola dana hoda.

Traganje za prikladnim prenoćištem vjerojatno bi potrajalo duže da nije, na sreću, naišao na ženu koja mu se sama ponudila. Neočekivano iskrsla iz mraka, koji je sve brže padao na uske, kamene uličice pune prijetećih sjena i udubina, u trenutku kad je već htio prokleti i Hira i sve njegove proslave koje su ga samo koštale i vremena i novca, pojavila se kao mana s neba. Istina, zbunjivao ga je pomalo njen duboki glas i šapat kojim je govorila, ali možda i to samo zato jer već jako, jako dugo, reklo bi se čitavu vječnost, nije čuo kako zvuči vreli ženski šapat, pa ga više i nije znao razlikovati od običnih riječi.

Ali onda, kad je ušao za njom u njenu kuću i kad mu je prišla sasvim, sasvim blizu, hitrim prstima i bez riječi trgajući s njega odjeću, Juda shvati da ga je to bludnica povela sa sobom i da će, ako je sada, ovoga časa ne odgurne, dvostruko platiti za ovu noć. Samo, nije li zaslužio nakon toliko godina što ih je proveo uz bolesnu Amasu, a poslije u škrtom i mršavom naručju ružnih sluškinja, da makar jednom osjeti na sebi mlado i raskošno tijelo, da se preda milovanju vještih ruku koje poznaju sve tajne zanata i da makar jednu noć uživa?

Teško dišući, naglo pomamljen za njenim grudima koje su se nazirale ispod nježne svile, Juda je jednom rukom zgrabi i privuče, a drugom posegne za velom kojim je bila pokrila donju polovicu lica. Ali ona se izmakne i, ulovivši još u pokretu njegovu ruku, naglo i pohotno je gurne među svoje dojke, i tu je i zadrži.

Ako joj je tako draže, pomisli Juda, meni ne smeta. I uopće, ne znam zašto bih joj morao vidjeti lice? Sve bludnice imaju isto, nezapamtljivo lice koje izbljedi čim napustimo krevet i prag njihove kuće. Na ovaj način ni toliko neću morati naprezati pamćenje.

Proslava pete godišnjice od Tafatine udaje prošla je, kao i sve one prije nje, u izvikivanju dobrih želja za što brojnije potomstvo. Ali tmurno raspoloženje, koje je ubrzo prevladalo, bilo je i ovaj put neizbježno. U bogatoj i svim božjim darovima obasutoj Hirovoj kući nikako da se razlegne dječji plač i smijeh! Kao da je Gospodin, neka je blagoslovljeno njegovo ime, upravo najbogatijima odlučio uskratiti milost kojom je obilno darivao siromašne, napučujući svijet brojnim gladašima i budućim buntovnicima, koji su od samog rođenja čekali svoj čas osvete.

I sam pritisnut tmurnim mislima, Juda je jedva čekao priliku da se oprusti i krene kući. Odlučivši da ovaj put zaobiđe Enajim (ne toliko zbog žurbe, koliko zbog one čudne nelagode koja zna čučati u kutu mozga nakon ne baš sjajne ljubavničke noći) zamoli Hira prije odlaska da u njegovo ime, prvom prilikom

kad se nađe u Enajimu, potraži gradsku bludnicu i odnese joj mlado kozle kao nagradu za, dakako, samo ponuđeno prenoćište i ništa više. Neće valjda netko i pomisliti da bi on, ugledni gospodar i zreo muškarac koji je na pragu da uđe u pedesetu, mogao s jednom takvom ženom imati išta zajedničko, ponajmanje neku bludnu i grijesnu noć! A onaj pečatnjak, za kojega je u prvi mah pomislio da ga je uzela još dok je onako iscrpljen spavao, njega je ipak najvjerojatnije već putem bio izgubio, ili još dok je kupovao. Ionako mu je bio preširok i stalno mu je klizio s prsta.

Hir pristane na uslugu i potisne smješak, pretvarajući se da ništa nije razumio, a Juda, umiren što će tako izbjeći susret s bludnicom, krene kući put Kezibe.

Trećega dana mjeseca adara Hir konačno dočeka trgovca Janaja. Ovaj mu je već mjesecima bio dužan, pa kako je toliko cvilio da mu poslovi loše idu i da nema čime izravnati račune, Hir predloži da mu odmjeri makar nešto platna i svile i tako isplati dug. Teško uzdišući i jadajući se na sve i svakoga, Janaj malo mjereći, malo režući tkaninu, povjeri Hiru kako je u posljednja dva mjeseca tek jednom uspio trgovati, a i tad zahvaljujući samo tome što se trudnica krila od svijeta, pa nije odlazila u grad.

– Nikad ne bih pomislio da će me od propasti spasiti trudna žena koja, neka me Bog očuva još i takve nevolje, nema ni zaručnika, ni muža. A da priča bude još ljepša, ludi joj njezin otac i dalje daje novac za to kopile! – sablažnjavao se Janaj, sve drskije odmjeravajući platno na Hirovu štetu, uvjeren da ovaj ionako ima od svega previše.

– A tko je taj otac? Netko viđeniji u gradu? – zapita Hir, potaknut znatiželjom.

– A, ne, nije iz Timne i ne vjerujem da ga znate – brzo odvrati Janaj, uplašivši se da je možda bio previše brbljav. – To je onaj Rekab kome je kćerka imala čak dva muža i oba je ubila, bacivši na njih zle čari. Jednoga je za drugim poslala pod zemlju, a sad nosi pod srcem tko zna čije kopile.

– Jesi li siguran da je to Rekabova kćerka? – sa zebnjom zapita Hir.

– A čija bi bila, kad živi pod njegovim krovom?

Hir ušuti. Ništa više nije ni pitao, ni provjeravao, samo je čekao da Janaj što prije ode. Kad se ovaj konačno i napio i najeo, pa potegao niz prašnjavu cestu svoja klimava kolica, Hir naredi slugama da mu osedlaju konja i, ne rekavši ni Šelu, niti Tafati kamo i zašto ide, pojuri prema Kezibi.

Hirova je poruka Judi bila jasna. Ako ništa ne poduzme da bi sprao sa sebe i sa sina ljagu koju je bacila na njega davno otjerana, ali pred Bogom i zakonom još uvijek priznata udovica njegovih sinova, neka zna da će zbog toga zažaliti! Na njegovu uglednu kuću i čast njegove kćerke Tafate nitko se neće nabacivati blatom! Nije se on orodio s Judinom kućom da bi mu jednoga dana na vrata smjela pokucati bludnica, tvrdeći da mu je zet, samo zato što je bio brat njezinih muževa, dužan

da se brine o njoj i njenom kopiletu! – Uostalom, doda već nešto mirnije – kad već govorimo o bludnicama, nema takve u Enajimu. Uzalud sam vukao ono kozle koje si tražio da joj odnesem, svi se, koje sam pitao, kunu se da takve žene nema u gradu. Nešto ti se, prijatelju, pobrkalo u glavi te noći. Rekao sam ti, nisu te igre više za nas.

Zaklinjući se u sve što mu je sveto, Juda obeća da će raščistiti stvar, iako još nije znao kako. Sad mu je bilo najpreče da smiri i odobrovolji Hira i da ga otpremi što prije kući. Tek kad to obavi imat će prilike da se sabere, pa i da razmisli o načinu kako da se što brže i jednom zauvijek riješi Tamare, te zlokobne napasnice, koja mu svojim urocima i dalje opsjeda kuću.

Tri noći kasnije, u mrklom mraku bez mjeseca, i u nalegloj tišini koja najavljuje zapadni vjetar iz pustinje, preskočivši visoki zid Judine sluge nečujno upadnu u Tamarinu sobu. Nije dospjela ni jeknuti. Vezanih ruku i nogu, ustiju zapušeni maramom, sluga je Ravak prebaci na svoga konja i, nadmećući se s pustinjskim vjetrom, potjera ga prema Kezibi.

Sucima posao ovaj put nije bio težak. S jedne strane Judina prijava i optužba, s druge okolnost da je predvedena žena po zakonu i dalje bila Onanova udovica, sve je to neizbježno vodilo prema najstrožoj presudi. Nakon kraćeg vijećanja, suci osude Tamaru na lomaču, a kao dan izvršenja objave prvi dan mjeseca nisana, kako ne bi bili oskrnavljeni veliki blagdani i očišćenje postom.

Ranim jutrom toga prvoga dana mjeseca nisana, probuđen jakom lupom i strkom slugu, Juda ugleda Hirovog glasnika na vratima i sazna od njega da je Šel još prije tri dana nestao, pa da ga Hir šalje kako bi provjerio nije li možda otišao ocu.

Juda pobijesni. Neobuzdani sin se, dakle, punih pet godina samo pretvarao da je pokoren i da se odrekao Tamarine ljubavi. I sad je odlučio da ga kazni! U svojoj razjarenosti Juda se nije ustručavao ni pred Hirovim glasnikom. Ovaj je tako htio-ne-htio saznao za Šelovu zabranjenu ljubav i da ga je samo tvrda Judina samovolja gurnula u mrski i neželjeni brak. Naravno da je jedva dočekao da o tom svom novom saznanju obavijesti Hira.

Da, na kraju sazna od glasnika, Šelov se nestanak u kući otkrio tek trećega dana kasno uvečer, jer to nije bilo prvi put da je mladi gospodar na nekoliko dana napustio bračnu ložnicu i otišao noćiti pod vedrim nebom s pastirima. Zato u prvi mah nije nikome ni bilo ništa sumnjivo, svi su mislili da će se vratiti idućeg jutra.

Taj običaj poznajem, pomisli Juda, njime je i meni prkosio. Ali to ne izgovori glasno, jer nije htio da još i to glasnik sazna i prenese Hiru. Umjesto toga naredi glasniku da se ovaj što prije vrati kući i kaže svom gospodaru da će on, Juda, već naći sina i vratiti ga zakonitoj ženi. Jedino, i tu zastane, mora prije toga obaviti jednu dužnost na koju ga obvezuje čast i ugled prvog stanovnika Kezibe.

Tim riječima, ne odajući koja je to dužnost, otpremi glasnika.

Svjetina se već skupljala na trgu pred vijećnicom. U nestrpljenju da ugledaju kola koja će

bludnicu dovesti na trg, žene su se gurale i prepirale oko što boljih mjesta uz podignutu lomaču, dok su muškarci, povukavši se u stranu, mudro presuđivali i razglabali o nedostacima i manama žena općenito, a napose o grijesima bludnica, od kojih će ovu jednu uskoro očistiti i progutati plamen.

Ali onda, kada su se kola s okovanom bludnicom konačno pojavila, svjetina naglo utihne i u nastalom muku čulo se samo još kloparanje točkova na kolima koja su vukla dva krupna vola. Gore, uspravna i podignute glave, ne obazirući se na svjetinu kroz koju su se kola probijala, stajala je žena na kojoj su već bili vidljivi znaci visoke trudnoće. Mirno i, reklo bi se bez ikakva straha, išla je ususret lomači.

Dva je stražara grubo skinu s kola i stanu vezivati uza stup, a vrhovni je sudac Kezibe, mimo propisa i običaja, vjerojatno iz smilovanja, zapita: ima li još što reći u svoju obranu? Svjetina se na to uskomeša, muk se prekine i trgom se razlije žamor negodovanja i bijesa.

– Ne zanima nas njena priča! – urlali su glasovi. – Neka umre što prije! Osratomila je bludničenjem i Judinu kuću i Kezibu! Zaslužila je smrt!

Sasvim neočekivano iz ženina se grla izvije silno snažan i prodoran krik, i zaguši sve ostale glasove i šumove. Glasom koji se orio i podrhtavao od muke i gnjeva ona poviče: – O, da, treba me spaliti, treba zatrti tragove Judine sramote, jer dijete koje nosim pod srcem, to je dijete njegovo! Ja nisam bludnica iz Enajima, ja sam Tamara, otjerana Judina nevjesta! Dva puta sam bila žena njegovih sinova i dva puta sam bez svoje krivnje lišena materinstva! Samo zato sam navukla haljine bludnice i samo zato sam mu dala svoje tijelo da ga oplodi! Moram li umrijeti, jer sam htjela biti majka, pošto mi je i Šelovu ljubav uskratio?! Nije li za me već dovoljna kazna što nosim Judino dijete, a ne dijete čovjeka kojega volim!?

Istrgavši iz stražarevih šaka jednu ruku, visoko je podigne u zrak.– Evo, ovo je Judin pečatnjak! Izgubio ga je u mojoj postelji one noći! Ovo je dokaz da govorim istinu!

Muklu tišinu, zaprepaštenje i skamenjenost koja je zavladala, tako da se činilo da se čuje i disanje ptica, prekine glasan i bolan jecaj. Pogrbljen i na koljenima, teturajući i pokajnički dotičući čelom zemlju, Juda je plakao, molio oprost, tražio milost za Tamaru, a kaznu za sebe, slavio svemoćnoga El Šadaja koji mu je umjesto unuka darovao još jednoga sina i preklinjao sugrađane da sve zaborave i zauvijek sruše lomaču. Potom se savio i stao čekati oprost i milost.

Pod novonastalim okolnostima vrhovni sudac Kezibe na licu mjesta poništi presudu i zapovjedi stražarima da Tamari skinu okove.

Svjetina se zlovoljno i razočarano stane razilaziti.

Juda krene prema Tamari, izbjegavajući ljudsku gomilu koja je sad već hrlila na zakašnjeli objed. U jednom mu se trenutku učini da tamo, u dubini ulice u koju se slijevala svjetina, vidi Šelovo lice, ali je trenutak bio isuviše munjevit da bi sa sigurnošću mogao tvrditi da je dobro vidio. Po svoj je prilici to bilo samo priviđenje, pomisli Juda, i ne zaustavi korak.

A ono blijedo i mlado lice utopi se u gomili i nitko ga u Kezibi nije više vidio. Izgubilo se zauvijek i bez traga.

PALU, TRKAČ IZ MASADE

Ovo je bio već treći put da je Hija prišao Paluovom ležaju u namjeri da ga probudi, ali ovaj je i dalje spavao kao klada.

– Kad se noćas vratio? – zapita Sibju koja je šutke stajala kraj njega. Nikakva korist od tih žena, pomisli, mogla ga je već davno probuditi kad vidi da već treći put dolazim. – Moramo ga dići. Elazar bi htio čuti što je saznao na putu.

– Nećete ga valjda još danas nekamo poslati? Ubit će se ako se ne naspava i odmori!

Sibju je život odavna očvrstnuo i bila je sve drugo samo ne plašljiva, ali je svejedno svaki put strepila za brata, dobro znajući kojim se strmoglavim stazama spušta u dolinu. Ako ga sad, nakon što je puna tri dana bio na putu ponovo nekamo pošalju neće li mu to biti posljednji zadatak?

– Ženo, rekao sam ti, Elazar želi izvještaj. Ako je istina da je stigao do travara Mahalela znači da je dopro čak do Jerihona! To je više nego što smo očekivali, tko zna kakvu je donio novost.

– O da, svakako, već nam u pomoć hrle čitave legije iz Galila i Samarije, jedva čekaju da stignu do Masade i probiju rimski obruč! – Sibja prezrivo odmahne rukom i okrene se, prepuštajući Hiji da se sam bakće sa iscrpljenim i uspavanim Paluom.

Hija zausti da joj odbrusi, ali se predomisli. I sam je znao koliko je glupo bilo očekivati da bi Palu mogao iz Jerihona donijeti bilo kakvu ohrabrujuću novost. Dvije je godine proteklo kako je Jeruzalem pao, a to je bilo isto kao da je stalo i prestalo tući srce Judeje. A kad se onda još pročulo da je i hram po drugi put srušen sa zemljom gradovi su stali padati jedan za drugim, ostavljajući i prepuštajući mračne i skrivene kutove svojih razvalina samo gnjevnima i nepokorljivima koji se nisu mogli pomiriti s tako sramnim porazom i poniženjem. Ali i njih su polako i neumoljivo mrvile te dvije godine. Zašto bi onda itko smio očekivati da se samo u Jerihonu dogodilo čudo i da se u njemu i dalje kriju pobunjenici?

– Palu, probudi se Palu! – Sada ga je već drmao grubo i nestrpljivo. – Moraš nam ispričati što si vidio i čuo u Jerihonu. Elazar traži da mu dođeš!

S mukom, ali ipak i konačno Palu otvori oči. Ugledavši crveno zapovjednikovo lice nad sobom prepadne se i zamalo se prevali s postelje. – Što je, što je? – promuca. – Gdje su? S koje strane navaljuju?

– Nitko, budalo, ne navaljuje. Elazar te zove.

Palu protegne ruke, zabaci glavu i, tresući raščupanim kovrčama kao da na taj način istjeruje san iz nje, nekoliko puta gromko zjevne.

– Zna li Elazar gdje sam sve bio? – zapita, očito ne žureći se nakon što je čuo da su rimski vojnici i dalje na mrtvoj straži koju već mjesecima bezuspješno probijaju. Znači, strme stijene i dalje rade za nas, pomisli i zadovoljno zakikoće u sebi.

– Čuo je. Ne moraš se praviti važan, nisi jedini teklić.

– Ali sam najbolji! Nađi mi jednoga koji će u tri dana i tri noći pretrčati preko pedeset stadija i stići do Jerihona! To može samo Palu, to mogu samo ja!

Da, takvog je Palua poznavao. Djetinjastog, brbljavog i hvalisavog. Palua koji nije nizašto, osim da se hvali kako jedini pozna strme staze istočnog grebena, a što je bila istina. Nitko drugi nije bio tako lud da se spušta i vere okomitim liticama koje su se i pri najmanjem neoprezu urezivale u meso poput britve. Od tih surih i strmih stijena nije moglo biti boljeg zida koji će dijeliti olovno Mrtvo more od Judejske pustinje, a utvrdu Masade od opsade Rimljana.

– Kad si tako moćan, što nam nisi doveo pojačanje? Priča se da još ima Essena u pećinama Kumrana, mogao si ih dovući.

– I što bih s njima? Da su htjeli i sami bi našli put do nas. – Palu se nije dao smesti, ovo nije bilo prvi put da ga Hija draži. – Znam ja tebe, krivo ti je što Esseni ne potežu noževe jedan na drugoga. Što ćeš, mi smo miroljubiv narod. Koliko nam kaše dopadne, toliko jedemo. Samo vi Sikijci mislite da uvijek smijete tražiti više. U kući u kojoj ničega nema zaludu su vam vaši oštri noževi. Više od njih vrijede moje noge.

Hija gurne Palua prema vratima. – To će prosuditi Elazar, ja se neću natezati s tobom. Nemam ja vremena za te tvoje priče.

Vijesti koje je Palu donio sa svog trodnevnog puta ubrzo su se proširile Masadom. Ali začudo ljudi kao da nisu drugo ni očekivali. Svima je već davno bilo jasno da je Vespazijan odlučio da se pobuna mora ugušiti do posljednjeg zelota. A Flavius Silva, od ove godine novoimenovani legat Judeje, bio je poslušan vojnik, caru odan i vjeran.

Niodakle, znači, neće stići pomoć. Pa ipak, iako je već nekoliko djece bilo pomrlo od žutice, ali i od neke nepoznate bolesti koja se bila pojavila vjerojatno od jednolične i dugo uskladištene hrane, ni među žene se nije uvukla panika. Dokle god će Palu biti spreman noću se iskrasti iz tvrđave i tajnim, vrtoglavim puteljcima koje samo on pozna odlaziti po ljekovite trave, mogu se nadati da će životi njihove djece biti makar za nekoliko dana produženi. A nekoliko je dana bilo kao nekoliko vječnosti, jer na zidinama Masade koju je uklještila rimska vojska Judejcima je preostalo samo još nešto malo sadašnjosti i nešto više prošlosti. Budućnost je bila poput magle koja se sada, na izmaku zime, vukla podnožjem utvrde. Budućn

je bila neprozirna, ledena i obećavala je samo vječnost.

Haref koji je tu noć stražario uz zapadna vrata izvjesti ujutro zapovjednika o pojačanom komešanju u neprijateljskom logoru.

– Čini se da su se latili popravljanja rampe. Sad kad su se osvjedočili da samo preko rampe mogu stići do prvog bedema vjerojatno više neće ni pokušati veranjem prodrijeti u tvrđavu.

– Znači, spremaju se ponovo srušiti zapadni zid. Jesmo li ga dovoljno ojačali, hoće li trupci izdržati juriš?

Hija je, saslušavši Harefov izvještaj, odmah shvatio da je vijest ozbiljna. Ne oklijevajući mnogo pojurio je s Harefom Elazaru kako bi skinuo sa sebe odgovornost. A Elazar sad traži njegov sud i procjenu izdržljivosti jednog zida za kojega i sam zna da je slab i da će podleći prvom snažnijem nasrtaju!

– Ovi tamo dolje nažalost dobro slute da ono malo kamenja što nam je preostalo moramo čuvati, da ga ne smijemo ugraditi u bedeme. Kad bacimo posljednji kamen, kad saspemo na njih posljednje vjedro kipuće vode, kad se uistinu nećemo imati više čime braniti, zaista ne znam što će biti, odgovori Hija.

Elazar prijeđe pogledom sa zapovjednika straže na Harefa. Svi su znali, pa i posljednji vojnik na Masadi da su u kazamatima zapadnog bedema bili pohranjeni najstariji svitci koje su Esseni uspjeli spasiti iz kumranskih pećina. Zar da nakon svega padnu u Silvine ruke? Ili da očekuje čudo?

Nedavni juriš rimske legije na zapadna vrata završio je požarom koji je, uz ostale nevolje, progutao i dio zapadnog bedema. Iako ga je uspio odbiti ovaj ga je proboj po prvi put uznemirio i prestrašio. Kako na brzinu, čime zakrpati zid u ovoj goleti na vrhu strme stijene na kojoj je prije mnogo godina Herodova obijest sagradila tvrđavu koja će visoko nad obalom Mrtvog mora braniti njegovu provinciju, ovdje gdje nema ničega osim pijeska? Paniku kojoj je u tom trenutku bio podlegao razbio je onda brzom odlukom da srušeni bedem iznova podignu drvenim trupcima, rušeći i žrtvujući zbog toga sve što je od drvene građe bilo izgrađeno ili napravljeno još od Herodovih vremena. Kako su na obnovi očajnički radili svi, pa čak i djeca, bedem je na brzinu podignut za nekoliko dana. A sada prijeti da ga novi nalet rimskih vojnika, ovaj put sigurnim usponom podignute rampe, razori do kraja!

Osjeti već poznatu zebnju da od svega ovoga što poduzima ništa neće biti dovoljno da sačuva njegov narod od poraza. – Sazovi ljude, moramo se pripremiti – promrsi konačno. – Moram znati što ljudi misle. Nitko, pa ni ja, Elazar Ben Jair ne smijem od svoga naroda tražiti da se upušta u bitku za koju unaprijed zna da će je izgubiti. To je odluka koju ne mogu i ne smijem sâm donijeti. Sazovimo, dakle, narod.

Ovo posljednje Elazar izgovori gotovo šaptom kao da se još i sad ispričava sjeni Menahema Ben Jehude što nije ispunio zavjet i što je, prihativši se uz njegovu samrtnu postelju zapovjedništva nad Masadom, bio tako nespretna i nije uspio izvući svoj narod iz rimskih kliješta.

Predavši stražu Haref se zaputi kući, ako se kućom može nazvati jedna od brojnih, sada pregrađenih kupaonica što ih je Herod bio dao izgraditi kako bi i u rijetkim posjetima ovoj vojnoj utvrdi uživao u udobnostima na koje je bio navikao za svog službovanja u Rimu.

Pobjegavši i sklonivši se s porodicom u jednu takvu kupaonicu Haref se već od prvoga dana bio pomirio s tim da ga u njoj čeka duga i iscrpljujuća opsada. Pred tako sumornim izgledima odluči prilagoditi i sebe i nju. Pregrađivanjem dobije dvije manje prostorije. U jednoj se smjesti sa ženom Sibjom i dvogodišnjom Silom; drugu je prepustio ženinom bratu koji se nije mnogo bunio kad je čuo da će je morati podijeliti. A to je Haref unaprijed znao. Iako je razlika u godinama između ženinog brata i njegovog sina bila velika bilo je jasno da to nijednoga od njih neće smetati, jer koliko je mali Dan volio slušati toliko je Palu volio pričati. Bio je nezaustavljiv u izmišljanju i pričanju priča. Strpani u istu sobu, zaključio je Haref, barem će dati mira. Sibja ga je već čekala s jelom. Obično bi ga nakon noćne straže dopala zdjela pšenične kaše u koju bi mu žena umiješala po koju suhu smokvu ili prst grožđica. Ovoga jutra Haref otkrije u kaši i nekoliko sočnih, poluzrelih datula pa iznenađeno digne pogled.

– Tvoj brat, izgleda, ne misli odrasti. Samo njemu može pasti na pamet da bere datule Rimljanima pred nosom! On bere datule, a mi neka čekamo i neka strepimo za njega! Gdje je taj balavac, da mu kažem što će ga dočekati ako se to još jednom usudi!

– Što hoćeš od njega, kao da ne radi dosta za vas! Svaki čas izlaže svoju ludu glavu. Sad će još biti kriv što je mlad i što može ono što vam vaši ozbiljni i muževni trbusi već odavno ne dopuštaju – odbrusi Sibja. Nije trpjela da joj bratu predbacuju mladost. Kad netko na Masadi ima sedamnaest godina, to je ionako sve što ima.

– Onda si pogotovo mogla – i tu Haref napravi zaokret znajući da je Sibja kad je riječ o bratu više nego inače razdražljiva – onda si pogotovo mogla to malo svježeg voća spremiti i čuvati za djecu. Njima od toga barem neće narasti trbusi – doda zajedljivo i pomalo uvrijeđeno.

Sibja slegne ramenima. – Mislila sam, ali čujem da ovdje ionako nećemo više biti dugo. Čemu onda zalihe, tko će ih ponijeti? – Znala je da je umoran i nije se htjela svađati. – Osim toga, nije to jedino, svašta se priča.

– Na primjer?

– Kažu, ono što vas je Elazar jutros sazva, to je bilo tek tako, reda radi. Ionako će se sve odlučiti na tajnom vijeću koje, kažu, zasjeda već cijelo posljedno.

– Naravno da zasjeda kad smo ga ovlastili da i bez nas donese odluku.

– Ali to je strašno! Cijelo to vrijeme samo nešto čekamo i odgađamo! Zašto barem jednom ne udarimo prvi?!

– Ženo, moraš li biti tako glupa, ili to radiš samo zato da me uzrujavaš?

Premda je nastojao da ne podigne glas bio je ljut i uvrijeđen. Kako to njihove žene zamišljaju da bi njih stotinjak moglo svladati cijelu Desetu legiju? Čime? Istucanim kamenim kuglama koje se kotrljaju kako im se sviđi? Kad se zbroji svo ljudstvo, sve žene i djeca koja su zajedno s njima izbjegla u ovu posljednju judejsku utvrdu, ni tad Masada ne broji više od 967 duša! Njih 967 nikako naoružanih i napola gladnih stoji nasuprot onima tamo dolje kojih je 15 tisuća i koji već sedam mjeseci u osam pravilnih, kao šestarom iscrtanih kružnica čekaju na njihovu predaju. Nju će potom proslaviti silujući njihove žene i kćerke i valjajući se u još toploj judejskoj krvi. I nikad neće platiti za svoj zločin. Ne, nema tog vijeća koje može naći ključ koji će samo za njih otvoriti sva vrata Masade i otvorivši im put u slobodu promijeniti smjer njihove sudbine.

Ali umjesto da joj sve to kaže on samo odmahne rukom i ustane od stola.

– Zadrži djecu vani i pusti me da odspavam barem malo. Noćas ću opet morati biti na straži.

I ponovo joj nije rekao što je Elazar Ben Jair još jutros dao naslutiti u slučaju da Silvini legionari, nadirući rampom i stazom akvedukta, krenu u još jedno osvajanje zapadnih vrata tvrđave. Bilo je i bez toga dovoljno zebnje u njenom glasu.

Iduće je jutro osvanulo vjetrovito, kako to već biva u mjesecu nisanu, i najavilo skori Pesah. U tjeskobnoj šutnji koja je zavladała nakon što se u gluho doba noći tajno vijeće konačno razišlo vjetar je bio taj koji se naglo digao da bi izdajnički raznosio neizgovorene riječi i uzdahe, ali ih nije imao kome došapnuti, toliki je bio stid nad vlastitim očajem i strahom.

Jedino je Palu krenuo u ovo jutro kao da se ništa nije dogodilo. Bio je to već sedmi dan kako se sunča na slavi nenadmašivog trkača koji bi, kad ne bi bilo rata i kad ne bi Silva sve više stiskao mišolovku pred kojom čuči i vreba već sedam mjeseci, vjerojatno jednoga dana dospio oprčati i cijelu zemaljsku ploču. Tako su barem govorile žene kojima je donio Mahalelovu travu iz Jerihona i koje su iz silne zahvalnosti malim darovima i velikim slavopojkama škakljale njegovu taštinu.

Svi ga ti izljevi ipak nisu stigli uvjeriti da su u Masadi baš svi ostali zadivljeni njegovim podvizima, pa se zato i ovog jutra za svaku sigurnost šepurio s jednoga kraja tvrđave na drugi, nastojeći da ga svi vide. Kao uvijek, i sad se za njim u nijemom obožavanju vukao podugačak rep djece koja su ga slijedila naravno ne zbog lijekova koje im je donio, već zbog priča koje je izmišljao i sipao iz rukava.

Neizvjesnost i strah bili su i danas preveliki da bi se majke bunile što im djeca švrljaju i onuda gdje ne bi trebala. Samo neka ne prilaze suviše blizu bedemu gdje bi ih mogla zakačiti zalutala strelica, sve drugo nije važno. Ako se i zalijeću u zabranjeno

skladište kakvu već štetu mogu napraviti tamo gdje se visina pohranjenog žita ionako samo još može mjeriti palcima! Istina, još je i sad bilo dovoljno ulja u ćupovima i sušene ribe da bi svi, čak i oni koji su svima bili samo još na teret, dobili svoj dio i bilo bi nesmotreno da to dopadne djeci u ruke. Ali život u Masadi se ionako od prvog dana sveo na dijelove koje je trebalo, poput kriške koju izrezujemo iz kisele i gorke jabuke, odvojiti i od prošlosti i od budućnosti kako bi ga se uopće moglo živjeti, i bio bi grijeh uskratiti djeci pravo na njihov dio takve igre. Završivši dnevni obilazak na samom kraju sjevernog bedema, zadovoljan ishodom svoje paradne šetnje, Palu se i ovog jutra zavukao u zaklon visokog zida sjeverne palače, najavivši djeci početak jedne sasvim nove priče. Bit će to još jedna od onih priča, rekao je, za koje zna, čak se i zaklinje u to, da ih noću sanja i da ih ne izmišlja.

Jedno je istina, otkako je Hija digao ruke shvativši da od njega nikad neće istesati vojnika, priče koje su mu se noću javljale kao da su postale bujnije i šarolikije, pune neviđenih dogodovština i obrata i svaki put je u središtu priče bila druga životinja ili zvijer. Zašto su to od prvoga dana, još od one prve priče koju je ispričao malom oboljelom Danu dok je ležao u visokoj vrućici, bile priče samo o životinjama nije ni Palu znao objasniti. Na svaki način priča na koju se danas bio odlučio kao da je ipak imala neku vezu i s običnim životom, a ne samo s tajanstvenim noćnim silama koje mu stalno nešto šapuću na uho, jer to je bila priča o skočimišu koji je jednim skokom znao prevaliti i onoliko veliku udaljenost kakva je bila od Sfata do Sinaja, a to svakako nije bila slučajnost. Otkako ga je naime Hija, saznajući za davnu Paluovu okladu da će u svega jednom danu i jednoj noći pretrčati udaljenost od Bet Šemeša do Jabneela, ipak šćepao pod svoju komandu i ustoličio u teklića nikakvo čudo što je jutrošnji skočimiš imao vrlo slične trkačke sposobnosti i što se priča bitno razlikovala od onih koje su ga opsjedale noću.

Na veliku Paluovu žalost, upravo u trenutku kad je skočimišu zaprijetilo da će biti zarobljen i kad se još nikako nije mogao znati ishod tako uzbudljive priče, pojavi se Hija.

– Raspusti djecu, neka smjesta idu svojim kućama. Elazar traži da se okupimo pred sinagogom.

Izraz lica i način na koji je to rekao, pa i to što je ovaj put propustio da ga posprdno izaziva upozori Palua da se nešto ozbiljno događa.

– O čemu se radi? – zapita, zadovoljan što je to izgovorio tako suzdržano i odraslo iako su mu Hijine riječi ulile strah.

– I kad bih znao, ne bih ti rekao. Da pravo kažem, nije mi jasno zašto te uopće zovem. Ali kad je Elazar rekao “svi”, onda se to valjda uz žene i slaboumne starce može i na tebe odnositi, pa nisam mogao da ne izvršim njegovu zapovijest. Iskesivši se zadovoljno što ga je ipak uspio bocnuti Hija se okrene i ode.

Veliki trg pred sinagogom bio se već napunio narodom kad se Elazar pojavi i popne na već pripremljeno postolje kako bi ga mogli vidjeti i čuti i oni na samom rubu okupljenog mnoštva.

– Hrabri moji i vjerni moji sljedbenici! – zagrmi njegov glas preko svih glava i mnoštvo istoga časa utihne. – Davno je tome kako smo odlučili da nećemo robovati nikome. Ni Rimljanima, niti bilo kome drugome. Služit ćemo samo Bogu, jer on je naš jedini gospodar i jedini je pravedan. Sad je došlo vrijeme da potvrdimo taj naš zavjet. Kad bismo sad odlučili živi se predati Rimljanima u ruke bio bi to kraj svih nas i kraj svega. Jer mi smo se prvi digli na ustanak i bit ćemo posljednji koji ćemo tu borbu prekinuti. I ja mislim da nas je sâm Bog ovlastio da u smrt možemo otići ponosito i kao slobodni ljudi.

Mnoštvom se razlije val uzdaha. Svi kao da su već sada znali što će uslijediti. A Elazar duboko udahne kao što to čini čovjek prije nego što će zaroniti u duboko, neprozirno i bezdano more.

– Više nema sumnje, svitanje donosi kraj naše pobune, ali mi smo još uvijek slobodni ljudi da možemo zajedno s onima koje volimo izabrati smrt koja će biti časna. To naš neprijatelj ne može spriječiti, kao što ni mi nemamo moći nanijeti mu poraz. Ne dajmo da naše žene umru osramočene, da naša djeca upoznaju ropstvo! Podarimo jedan drugome najveći dokaz milosti i ljubavi, sačuvajmo slobodu!

U stanci koja je nastupila činilo se da su ljudi prestali disati. Samo je još vjetar koji se od jutra nije bio smirio svirao kroz kuće koje kao da su već sad zjapile napuštene, ostavljene i zauvijek zaboravljene, jer nitko nije ni pomišljao da izdvoji svoju sudbinu od sudbine drugih.

– Ali prije toga – i Elazar još jednom zagrmi i gnjevno podigne glas – zapalimo sve što imamo, neka cijelu tvrđavu proguta plamen! Poštedimo od vatre samo naše skladište. Ono neka svjedoči da nismo otišli u smrt jer smo bili gladni, već zato jer smo radije izabrali smrt nego da padnemo u ropstvo.

Elazar ušuti i činilo se kao da je klonuo. Pognute glave gledao je nekamo u zemlju, u pijesak što ga je oko njegova postolja vrtio vjetar. – Uostalom – progovori, ali sada mnogo tišim glasom, bez ljutnje, kao Elazar putnik koji se umorio od putovanja i strahota koja je vidio, pa se sad vraća kući – uostalom svi smo mi rođeni da jednoga dana umremo, i mi i oni koje smo donijeli na svijet. To je nešto što čeka i najvećeg sretnika.

Izgovorivši ove posljednje riječi Elazar ispravi leđa i odahne kao da mu je tek sad bilo dopušteno da svali s njih teret cijeloga svemira. Probijajući se kroz ljudsku gomilu koja se pred njim šutke razdvajala, kao nekad davno more pred Mojsijem na bijegu iz Egipta, zaustavi se pred odredom svojih najbližih i najodanijih ratnika.

– Pođite za mnom, sad nas čeka najteži posao, reče i zaputi se prema središnjoj palači.

U tišini u kojoj se sve zaustavilo, i plač u grlu i dječji smijeh i zvuk roga koji veliča silne, davne pobjede, narod je još dugo stajao nijem i zagledan u

najistinitijega i najskrivenijega sebe. I kao kad plima nadire i blago prekriva sve što je na sipkoj, nestalnoj pješčanoj obali bilo grubo i prljavo, tako je sad i njihove duše polako plavio blagi mir da ih sve što je bilo ružno neće više boljeti i da nema više razloga velikome strahu.

Još iste večeri Elazar odredi da žrijev izvuče deset ratnika koji će obaviti cijeli posao.

Između njih će onda žrijevom biti izabran onaj koji će tu strašnu dužnost obaviti i nad njima da bi onda na kraju, ostavši sam i nemajući više nikoga tko bi i njemu udijelio tu posljednju milost, vlastitom rukom i mačem pošao njihovim tragom. A onda Elazar dade k sebi dozvati Palua.

– Ti si mlad i, koliko čujem, dobar i izdržljiv trkač. Ne želim da jednoga dana za nas i našu sudbinu na Masadi naš narod sazna samo kroz usta Rimljana, jer ta su usta drska i lažljiva kao u svakoga koji misli da može svoja nedjela sakriti pred ljudima kad već zna da ih ne može pred Bogom. Tražim od tebe da još noćas siđeš u dolinu i da Judejom proneseš istinu o nama. Koga god sreo, pričaj mu o našem otporu i časnom odlasku u smrt, neka svatko zna da smo mi nepobjediv narod. – Elazar na trenutak zastane, a onda produži. – Tebi će ovaj zadatak ako ništa drugo produžiti mladi život koji ćeš, nadam se, opravdati istinom, jedinim oružjem koje nam je preostalo protiv izmišljenih i lažljivih priča kojima će se bahati i nezasitni zlikovci razmetati poslije naše smrti. Čuvaj ga, čuvaj se zasjeda i živi ga časno kao što je i naš put koji smo izabrali. A sad idi i oprost se od svojih!

Bila bi laž reći da Paluovo srce nije već kod prvih Elazarovih riječi zadrhtalo. Smrt mu nikad nije bila primamljiva, ponajmanje da bi joj se predao od svoje volje. Život je bio i previše lijep i uzbudljiv, jutra isuviše bogata svakojakim očekivanjima i obećanjima da bi se od svega toga oprostio i otišao u nepoznato, u mrak u kome je izvjestan samo nepovrat, gdje je sve samo neprekinuto i bestjelesno trajanje u okamenjenom muku.

Elazarovu je naredbu u svakom slučaju doživio kao ponudu koju ima zahvaliti svojim silnim zaslugama i vještinama, jer – tako je barem mislio da može zaključiti – koga bi drugoga ako ne njega Elazar našao da bi mu smio povjeriti tako krupan i veličanstven zadatak!

Podsmjesi, pa i prijekori koje su znala izazvati njegova glasna razmetanja poučila su ga, međutim, da ima trenutaka kada valja pokazati suzdržljivost. Palu procjeni da je upravo sada takav jedan trenutak. Ne pokazujući do koje ga je mjere ošamutila pomisao da je povlašten i da će preživjeti, da će mu dopustiti da se, napuštajući Masadu, izdvoji od sudbine ostalih, da će i dalje moći biti mlad, razigran, neodgovoran i neozbiljan kakav je uvijek bio, ukratko da će mu odobriti da ostane živ, on se duboko pokloni pred Elazarom Ben Jairom kao što bi čovjek u strahopoštovanju sagnuo glavu pred mrtvacem kojega će za koji čas

spustiti u raku i koji je već s onu stranu nebeskih vrtova, pa brzim korakom napusti sobu.

Da je ikako mogao Palu bi i Sibji zatajio kamo ga to Elazar Ben Jair šalje, jer tako bi i njemu rastanak bio lakši. Ovako, znajući da je ovo posljednji put što gleda u njeno umorno lice i tužne, od briga duboko upale oči i sâm se rasplakao. Iako je i dalje bio uzbuđen i treperio od želje da što prije napusti ovo ukleto mjesto, kao da mu je oproštaj od sestre koja mu je tolike godine bila zamijenila majku nekako zasjenio sreću koja mu je pala u krilo. Čak se u jednom trenutku počeo osjećati krivim i to ga je ljutilo. Zar se on nametnuo Elazaru, zar je tražio od njega da ga izdvoji i da mu poštedi život? Ne, nije on kriv što će samo on biti spašen i što nema načina da i njih, ako već ne Sibju i Harefa, a ono da makar djecu povede sa sobom. Kad bi mogao poveo bi ih, kao što je vodio i onu svoju raščupanu četvu koja ga je jutrima slijedila u stopu s jednoga kraja Masade na drugi. Ali ovo što ga čeka, to su okomiti grebeni i uske, nevidljive staze ispod kojih je ponor koji vreba, nisu uzalud samo njega slali u izvide i u dolinu. Koliki su samo glavom platili vjerujući da sve što Palu može mogu i oni!

Plaćući izljubivši djecu, posebno maloga Dana koji je samo šutio i gledao ga velikim, odraslim očima, kao onaj koji sve razumije i zato sve oprašta, Palu baci posljednji pogled na ulaz u Herodovu kupaonicu koja je tolike mjesece bila njegov dom i na malu skupinu koja je bila sve što mu je od krvnog roda bilo preostalo. Onda se brzo okrene i nestane, trčeći prema istočnim vratima iza kojih je obično počinjao njegov spust.

Bila je već duboka noć petnaestog nisana i prvi dan Pesaha kad je stigao do obale. Mrtvo more bilo je kao uvijek nepomično, mračno i bez života. Nije bilo ni onih čudnih crnih ptica dugih repova koje bi se danju znale osmjeliti i grakćući približiti otrovnom moru. Bio je sâm na ovome svijetu, u ovoj beščutnoj i nijemoj tišini.

Pretrčavši prvih nekoliko stadija uz pješčanu obalu shvati da je Silva povukao sve svoje ljude na sjever i da je odustao od postavljanja zasede, zacijelo znajući za neprohodnost južnog grebena koju, tako je vjerojatno mislio, nitko živ ne može svladati i približiti se moru.

Osjetivši se, dakle, sigurnim Palu požuri obalom kako bi što prije stigao do En Gedija odakle je naumio krenuti i prijeći Judejsko gorje. Tek pošto napusti pustinju i stigne do Tekoa, mislio je, naići će na ljude kojima će prenijeti ono što mu je Elazar naredio. Dotad će već biti istina ono što će im ispričati, naime da su svi, njih 967 manje jedan, a to je on, mrtvi na Masadi.

Da, imat će to kome ispričati, jer – sjetio se – Pesah je i ljudi će biti okupljeni pred sinagogom i pažljivo će saslušati strašnu priču o judejskim zelotima koji su radije izabrali smrt nego da padnu u ropstvo. Nikome se neće žuriti i saslušat će je do kraja. Nakon što se prije tri godine cijelom zemljom pročulo da je Salomonov hram po drugi put razrušen njegova će priča biti najstrašnija od svih.

Još je bilo daleko od svitanja kad je stigao do En Gedija i do prijevoja odakle je znao da će naići

najkraći, ali i najstrmiji put na drugu stranu planine. Počeo se penjati i ne sačekavši da stigne do daha od prevaljenog puta. Nije je poznavao i htio je što prije prebroditi sve njene zamke sluteći da je, kao i stijena na kojoj je Herod podigao Masadu, puna varljivih staza i podmuklog kamenja odronjenog u pustinjskim olujama koje samo čeka da namjernika povuče u jaz.

Teško i ubrzano dišući stigao je konačno na vrh brda. Odatle se pružao vidik na cijelu dolinu. Kako se sunce već pomaljalo tamo daleko na istoku, polako paleći nebesku vatru, učini mu se, kad bi sad zastao i kad mu se ne bi tako žurilo napustiti ovu surovu planinu, da bi čisto i bistro mogao prepoznati ne samo Betlehem već i daleki Jabneel na morskoj obali. S nešto malo mašte koje mu nikad nije nedostajalo možda bi mogao vidjeti i ranoranoce koji odlaze nahraniti stoku, ili majke koje noću ustaju da bi utišale djecu ili možda čak i pobožne starce koji, prebacivši talit preko pogrbljenih leđa i opasavši se obrednim remenjem, odlaze na prvu jutarnju molitvu kojom će na prvi dan Pesaha zahvaliti Svevišnjemu za izbavljenje.

Da, i on je izbavljen i moći će, spustivši se u dolinu, sve početi iznova. Gledat će žito kako raste, gazit će bistru vodu koja izvire iz zemlje, brat će smokve i bademe sa stabla i bit će ludo sretan što je još ovdje i smijati će se svemu što će ga zadesiti u životu i zaboravit će sve što je bilo, ni u najdubljoj starosti se neće sjećati, nikada i nipošto se neće sjećati...

Sjedeći na kamenu Palu je gledao kako se nebo postepeno žari, kako žar blijedi i nebeska kugla izranja tamo daleko na horizontu i kako je svijet beskrajno velik i pust.

Ustajući shvati da mu suze klize niz lice i da je krajnji čas da krene jedinim mogućim putem s ovog osamljenog vrha Judejskog gorja.

I on potrči natrag prema Mrtvom moru.

Shvativši da je preumoran i prestar da bi se i ove godine zaputio do Jeruzalema Mahalel zaključio da mu Svevišnji blagoslovljeno neka bude njegovo ime, neće zamjeriti ako Pesah proslavi u skromnoj i neuglednoj sinagogi Bethorona. Bit će i bez njega u obnovljenom Salamonovom hramu dovoljno hodočasnika koji će uveličati najveći židovski blagdan.

Polako i oprezno vukući noge, jer je kao travar i predobro znao da za krhke staračke kosti nema čudotvornih trava, Mahalel stigne pred vijećnicu odakle nije više bilo daleko do sinagoge. Zato sjedne na zidić da predahne. I ovako i onako sam zakasnio, pomisli, Josej je zacijelo već i bez mene u hramu.

Nije to stigao ni domisliti kad ugleda Joseja. Po talitu koji mu je uzvitlan lepršao, pa se činilo kao da su Joseju nenadano narasla krila, Mahalel zaključio da je Josej silno ljut i da će sad na njega vikati.

– Mahalele, prijatelju, sad se više niti na Pesah ne mogu nadati da ćeš doći u vrijeme u koje smo se dogovorili! – zacvili Josej, zdvojno lamatajući

rukama. – Nisam ni ja više mladić, pa ipak ne kasnim!
– Ovaj put kasnim s razlogom, uvrijeđeno odbrusi Mahalel. – Ne bi ni ti trčkarao i poskakivao da su te cijelu noć mučili snovi. Još nikad se nisam probudio u takvu znoju. I nije mi jasno otkud mi takve misli da tako nešto sanjam?!

– Čovjek obično ne sanja misli, nego samo ono što se zbilo, mudro ga podsjeti Josej.

– Glupost, odsječe Mahalel. Više nego išta išlo mu je na živce kad mu je Josej pokušavao prosvijetliti pamet. – Kad bi se tako nešto zaista zbilo onda bi to bila propast svijeta! Da bi naš hram, Salomonov hram i po drugi put bio razoren, pa to je besmislica u kakvu zaista samo budala može povjerovati!

– Da, to je istina, takav zločin se ne događa dvaput, pomirljivo se složi Josej.

– A da i ne govorim o drugim glupostima za koje bi me zapravo trebalo biti stid ako bi im makar na trenutak posvetio ozbiljne misli, t oliko su nezamislive i smiješne.

– Onda ne razumijem. Ako je sve to smiješno, zašto si se usplahirio? Ja kad sanjam nešto smiješno, ja se nikad ne znojim – dobrodušno objasni Josej bez ikakve zle namjere da Mahalelu dokaže kako sâm sebi skače u usta.

– Ja nisam rekao da je to što sam sanjao smiješno, nego da je toliko strašno da bih bio lud kad bih povjerovao da bi tako nešto moglo biti! – gotovo vikne Mahalel. Nevjerojatno koliko Josejeva nedotupavost zna čovjeka razdražiti, pomisli pa odluči ustati i krenuti u sinagogu, jer što još ima razgovarati sa čovjekom koji ama baš ništa ne shvaća.

– Onda pričaj, pa će ti možda biti lakše. – Josej je predugo poznao Mahalela da ne bi znao da ovaj zapravo samo čeka da olakša dušu i s nekim podijeli to što ga tišti. – Naravno, ne kažem da ću znati i odgonetnuti taj tvoj san, ali me baš zanima da ga čujem.

Ovo posljednje priznanje razoruža Mahalela.

– Dakle, usred noći i najdubljeg sna – počne Mahalel – stanem ja sanjati kako imam praunuka koji se zove Palu i koji je trkač kakvog nema u Judeji. Iz nekih razloga koji su meni ostali nejasni taj se moj praunuk obreo na Masadi koju je opsjela rimska vojska. I sad, tu se stanu događati stvari koje se samo u snu mogu dogoditi. Jedna gomila naroda, sve same žene i djeca, povedu se za luđakom koji je po tko zna kakvom imenovanju zapovjednik tvrđave i, kako ne bi pali Rimljanima u ruke, poubijaju se između sebe. A sad dolazi vrhunac budalaštine: tog mog praunuka šalju da iznese iz Masade važnu poruku i njemu jedinome poklanjaju život. Ali on je lude glave i kad je već na samom izlasku iz pustinje on iz nepoznatih pobuda mijenja odluku. Vraća se, pa i njega pokosi samoubilački mač. Onda Rimljani na sam Pesah prodru u Masadu, ali sada tu više nema nikoga. Sva je Masada prekrivena leševima, a među njima je i Paluov leš. Tako sam ja u snu vidio leš mog praunuka iako se taj još nije ni rodio.

– Jako neobična priča – zaklima glavom Josej. – Sva sreća da se nije dogodila, da si je samo sanjao.

– I da se nikad i neće dogoditi! – oštro dometne Mahalel ustajući. – Kad čovjek ostari svakakve mu se budalaštine motaju po glavi.

Još jednom zavrtjevši glavom kao da još ni sad ne shvaća kako mu se tako nešto moglo dogoditi zaputi se sa svojim prijateljem Josejem i nestane u sinagogi.

NAPOMENA

Govor Elazara Ben Jaira, citiran u ovoj priči, samo je skraćena verzija autentične Ben Jairove besjede kojom je godine 73. n.e. završena judejska pobuna.

Kad su Rimljani nakon sedam mjeseci opsade prodrli u tvrđavu Masade u koju su se pobunjenici bili povukli zatekli su u njoj samo još njihove leševe.

OMAMA

Premda je moj rodni grad Osijek uoči Drugog svjetskog rata imao najmanje tri puta manje stanovnika nego danas, popis Židova upisanih u osječku Židovsku općinu bio se popeo na impozantnu brojku od preko 2000 članova. Dobar se dio njih, dakako, međusobno prilično dobro poznao, a neki su se intenzivno i družili. Među ovim posljednjima bila je i moja omama Hermina koja je usprkos visokim godinama (bilo joj je oko osamdeset) gotovo svako poslijepodne odlazila na svoju "bijelu kavu" u kavanu Royal. Oslanjajući se na štap sa srebrnom drškom prelazila je onih pedesetak metara što su dijelili njen stan od najpoznatije gornjogradske kavane i tu je imala svoj "Stammsitz", i tu ju je čekalo njeno društvo.

U neke dane, najmanje jednom mjesečno taj se ritual prekidao i umjesto u kavani društvo se sastajalo ili u omaminom stanu, ili u stanu neke druge stare dame. I, ponovo se pila bijela kava.

Ne znam zašto, od mene se očekivalo da se povremeno "prikažem" tom dostojanstvenom skupu, što sam ja, naravno, mrzila iz dna duše. Prvo već i zato jer su moj dolazak redovno pratila oduševljena tapšanja moje četverogodišnje ili šestogodišnje ritice, a onda još i raznježeni usklici "oho, vidi ti fakinke kako je narasla"!

Samo sedam godina kasnije ove sam stare dame po posljednji put vidjela u donjogradskom židovskom staračkom domu, došavši da se oprostim od njih i od omame. Bilo je to točno na moj 13. rođendan, što je učinilo da sam vjerojatno jedna od rijetkih koja točno zna dan kad je naglo odrasla. Znala sam da je to posljednji oproštaj od omame koja je tad imala 86. godina. Te je noći u prekrcanom marvenom vagonu odvedena u Jasenovac i odmah po dolasku ubijena maljem. Priča, priznajem, nije vesela. Ali valjda samo takve pamtimo zauvijek?